Helene Jõe

PÄRANDIGA TEGELEVATE SELTSIDE JÄTKUSUUTLIKKUS RAKVERE, HAAPSALU JA PAIDE NÄITEL

Magistritöö

Juhendajad:
PhD Riin Alatalu
PhD Lilian Hansar

Tallinn 2020

EESTI KUNSTIAKADEEMIA

Kunstikultuuri teaduskond

Muinsuskaitse ja konserveerimise osakond

Helene Jõe

Pärandiga tegelevate seltside jätkusuutlikkus Rakvere, Haapsalu ja Paide näitel

Magistritöö

Juhendajad:

PhD Riin Alatalu

PhD Lilian Hansar

Tallinn 2020

Autorideklaratsioon

Kinnitan, et:

1) *käesolev magistritöö on minu isikliku töö tulemus, seda ei ole kellegi teise poolt varem kaitsmisele esitatud.*
2) *kõik magistritöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd (teosed), olulised seisukohad ja mistahes muudest allikatest pärinevad andmed on magistritöös nõuetekohaselt viidatud;*
3) *luban Eesti Kunstiakadeemial avaldada oma magistritöö repositooriumis, kus see muutub üldsusele kättesaadavaks interneti vahendusel.*

Ülaltoodust lähtudes selgitan, et:

- *käesoleva magistritöö koostamise ja selles sisalduvate ja/või kirjeldatud teoste loomisega seotud isiklikud autoriõigused kuuluvad minule kui magistritöö autorile ja magistritööga varalisi õigusi käsutatakse vastavalt Eesti Kunstiakadeemias kehtivale korrale;*
- *kuna repositooriumis avaldatud magistritööga on võimalik tutvuda piiramatul isikute ringil, eeldan, et minu magistritööga tutvuja järgib seadusi, muid õigusakte ja häid tavasid heas usus, ausalt ja teiste isikute õigusi austavalt ning hoolivalt;*
- *keelatud on käesoleva magistritöö ja selles sisalduvate ja/või kirjeldatud teoste kopeerimine, plagieerimine ning mistahes muu autoriõigusi rikkuv kasutamine.*

„ .... ” ..... 2020. a.

.....

Töö vastab magistriööle esitatud nõuetele :

„ .... ” ..... 2020.a.

.....

Magistritöö kaitsmine toimub Eesti Kunstiakadeemia Kunstikultuuri teaduskonna muinsuskaitse ja konserveerimise osakonna magistritööde hindamiskomisjoni koosolekul

“....” …… 2020. a.

Kaitstud hindele: …….

“....”……2020. a.

Resümee

Magistritöö käsitleb pärandiga tegelevate seltside jätkusuutlikkust Rakvere, Haapsalu ja Paide näitel. Töösse on valitud Rakvere Vanalinna Selts, Vana Haapsalu Selts ning Paides tegutsev Ühendus Weissenstein. Töö eesmärgiks on uurida, kui elujõulised on nimetatud seltsid praegu ja millised on tegurid, mis tagavad jätkusuutlikkuse tulevikus. Rakvere Vanalinna Seltsi, Vana Haapsalu Seltsi ja Ühendus Weissensteini vanus on ligikaudu 15 aastat, mille tõttu pole nende tegevusest jõudnud ilmuda kokkuvõtlikke ülevaateid. Ülevaadete kirjutamine on üks töö eesmärk. Kuna Rakvere Vanalinna Selts hetkel ei tegutse, siis on eesmärgiks uurida ka seda, kas Rakvere inimestel oleks huvi sarnase seltsi järele. Lisaks antakse töös ülevaade seltsitegevuse kujunemisest Eestis ning varajastest pärandiga tegelevatest seltsidest Rakveres, Haapsalus ja Paides. Töö uurimisteema on aktuaalne, sest varem pole sellise fookusega seltsiteemat uuritud.

Magistritöös on 89 lehekülge ja see on jaotatud kuueks peatükiks. Püstitatud eesmärkide saavutamiseks on töö raames tehtud 8 intervjuud, 2 ankeetküsimustikku erinevatele fookusgruppidele ning kasutatud arhiivi-, trükitud ja Internetiallikaid. Intervjuudest ja küsimustikest saadud tulemusi on analüüsitud kvalitatiivse uurimismeetodi kaudu. Töös on 17 illustreerivat pilti ning lisadena esitatud küsitluste näited koos tulemustega.

Üldtendentsina võib saadud andmetest järeldada, et hetkel on mõõnaperiood pärandiga tegelevate seltside tegevuses. Seltsiinimeste poolt vaadatuna toodi põhjuseid välja mitmeid: muutused seltsielu igapäevases toimimises Paide näitel, aktuaalsete teemade puudumine Haapsalu näitel või tegevuse katkestus Rakvere näitel. Olulised jätkusuutlikkust tagavad tegurid tehtud uurimuse põhjal on järgmised: kindel eesmärk, seltsi vanus, aktiivsed inimesed, aktiivne eestvedaja, füüsiline koht, palgaline töötaja, teadlikkus rahastuse võimalustest, lai valik projekte, noorte kaasamine, ülesannete jagamine.

Märksõnad: pärand, seltsid, jätkusuutlikkus, Rakvere, Haapsalu, Paide.

Sisukord

Sissejuhatus 7

1 Seltsitegevuse ajaloost Eestis 11

1.1 Seltside kujunemine 18. ja 19. sajandil 11

1.2 Seltsitegevuse muutumine 20. sajandil 14

1.3 Varased pärandiga tegelevad seltsid Rakveres, Haapsalus ja Paides 17

1.3.1 Rakvere 17

1.3.2 Haapsalu 19

1.3.3 Paide 22

2 Tänapäevased pärandiga seotud seltsid Rakveres, Haapsalus ja Paides 25

2.1 Rakvere Vanalinna Selts 25

2.1.1 Loomine ja tegevusaastad 25

2.1.2 Konverentsid 26

2.1.3 Üritused ja projektid 29

2.2 Vana Haapsalu Selts 32

2.2.1 Loomine 32

2.2.2 Üritused ja projektid 34

2.3 Ühendus Weissenstein 37

2.3.1 Loomine ja tegevusaastad 37

2.3.2 Konverentsid 40

2.3.3 Säästva Renoveerimise Infokeskus (SRIK) 42

3 Seltsitegevuse toimimise põhimõtted 44

3.1 Avalik sektor 44

3.2 Kolmas sektor 45

3.3 Rahastus 48

3.4 Jätkusuutlik areng ja selle teooria 50

4 Empiiriline osa 53
4.1 Uurimismeetodid 53
4.2 Analüüsi teoreetilised lähtekohad 54
4.3 Populatsioon ja valim 56
5 Analüüsiv osa 59
5.1 Intervjuude analüüs 59
5.1.1 Seltsi toimimise alused 60
5.1.2 Liikmelisus 61
5.1.3 Aktiivsus 62
5.1.4 Väikelinna positsioon 63
5.1.5 Suhtlus kohaliku omavalitsuse ja Kodanikuühiskonna Sihtkapitaliga (KÜSK) 64
5.1.6 Tulevik 66
5.2 Küsimustike analüüs 66
5.2.1 Rakvere võimalikust tulevikust 67
5.2.2 Inimeste teadlikkus ja soovitused 68
5.3 Võrdlus sama valdkonna seltsidega 71
6 Järeldused 74
Kokkuvõte 77
Summary 81
Kasutatud allikad ja kirjandus 85
LISA 1 93
LISA 2 100

Sissejuhatus

Käesoleva magistritöö alguspunktiks võib pidada isiklikku sidet Rakvere Vanalinna Seltsiga ï minu isa, Matti Jõe, oli Rakvere Vanalinna Seltsi eestvedaja. Aastatega seltsi tegevus hääbus ja käesoleval ajahetkel, mil teda enam ei ole, ei ole ka kedagi teist, kes võtaks selle sama seltsi juhtimise üle või alustaks uuega. Teiseks tõuketeguriks, et teemat uurida, sai Vabaühenduste Liidu väljaantava ajakirja "Hea Kodanik" 2019. aasta talvenumber, mida nägin töö tegemise algusfaasis. Sealne teemaalgatus "Kas on elu väljaspool Tallinna?" tundus südamelähedane. Nimetatud ajakirjas vastasid erinevate maakondade ja erinevate vabaühenduste esindajad sellele küsimusele. Kuna teema tundus aktuaalne, siis hakkas mind huvitama, kas teistes väikelinnades on veel pärandiga tegelevaid seltse ja millises seisus nad on. Teemat edasi uurides sai mulle selgeks, et ülevaadet mittetulundusühingutest tegutsemiskategooria järgi jaotatuna ei ole. Enda leitud info ja Kodanikuühiskonna Sihtkapitali vabaühenduste maakondade konsultantide abiga koostasin nimekirja pärandiga tegelevatest seltsidest, millest edasi tegin juba kitsama valiku töö jaoks. Rakvere kõrval osutusid veel valituks Paides tegutsev Ühendus Weissenstein ning Haapsalus tegutsev Vana Haapsalu Selts.

Töö uurimisteema on aktuaalne, sest varem pole sellise fookusega seltsiteemat uuritud. See on ka arusaadav, sest valitud seltside vanus on praegu ligikaudu 15 aastat. Leian, et hetkel on veel võimalik läbi seltside tegevuse jäädvustamise lihtsustada tulevikus huviliste jaoks info kättesaadavust. Seda eriti Rakvere puhul, kuna enamik materjale asub Matti Jõe isiklikus arhiivis. Töö tegemise käigus sai selgeks, et inimeste, kes ei puutu seltsitegevusega kokku, teadlikkus seltsidest ei ole väga suur. Ehk on nüüd võimalus sellele veidi tähelepanu tõmmata.

Sõnal "pärand" on palju tähendusi, kuid antud töös on pärandiga tegelevate seltside all mõeldud algselt vanalinnas ja vanalinnaga tegelevaid seltse, kelle tegevussuunad erinevate ürituste näol on laienenud ka teistesse valdkondadesse. Sõna "selts" kõrval kasutan töös veel samas tähenduses sõnu "vabaühendus", "ühendus", "mittetulundusühing". Lahtiseletamist vajab ka sõna "jätkusuutlikkus". Eesti õigekeelsussõnaraamatu järgi tähendab see süsteemi, protsessi või seisundi omadust kesta või areneda lõppematult, ajalist piiri tunnetamata. Jätkusuutlikkuse katkemisel lõpetatakse kogemuste ja traditsioonide üleandmine, mistõttu peavad järgmised põlvkonnad otsast alustama.

Töö peamine eesmärk on uurida väikelinnade ï Rakvere, Haapsalu ja Paide ï pärandiga tegelevate seltside jätkusuutlikkust ehk elujõulisust nii minevikus, olevikus kui ka tulevikus ning uurida, millised on seda elujõulisust soodustavad või takistavad tegurid. Seda nii seltsidega seotud inimeste kui ka kõrvalseisjate vaatepunktist. Mind huvitavad seltsitegevuse sisemised tegurid ehk need, mida inimesed seltsi sees ise saavad ära teha ja mille poole püüelda. Teine eesmärk on seltside ajaloo uurimine. Esiteks annan ülevaate seltsitegevuse ajaloost. See seab konteksti järgmisele uurimiseesmärgile, mis on ajalooline ülevaade valitud linnade pärandiga tegelevatest seltsidest. Seltsitegevuse arengut uurides saab võrrelda, kas kunagistel ja praegustel seltsidel on ühiseid tunnusjooni. Peale selle on oluline anda töösse valitud seltside ï Rakvere Vanalinna Seltsi, Vana Haapsalu Seltsi ning Ühendus Weissensteini kohta tegevuse ülevaated. Nagu eelnevalt mainitud, siis Rakvere Vanalinna Selts hetkel ei tegutse. Siit tuleneb ka uurimisprobleem ï millises seisus, st kui aktiivsed on Haapsalu ja Paide sarnased seltsid ning kas Rakvere inimestel oleks huvi tulevikus sarnase seltsi järele. Oletan, et sarnaselt Rakverele on ka teistes linnades seltside tegevus vaibunud, kuna väikelinnade puhul on tegu kahanevate linnadega ning aktiivseid inimesi on keeruline leida. Oletan ka, et paremas seisus ehk aktiivsemad on suurema liikmekonnaga seltsid.

Seatud eesmärkidele otsin vastuseid erinevate andmekogumismeetoditega. Arhiiviallikate kasutamine oli seoses arhiivide kinniolekuga piiratud, kuid usun, et ajaloolise osa jaoks on olemasolevatest raamatutest, artiklitest, vanadest ajalehtedest, isiklikust arhiivist ja Internetist saadud info piisav. Uurimusliku osa läbiviimiseks kasutasin intervjuusid, mis eriolukorra tõttu riigis tuli katkestada, kuid leidsin alternatiivi e-intervjuude näol; samuti sai läbi viidud kaks ankeetküsimustikku kahele fookusgrupile ning võrdluse teiste sarnaste seltsidega. Andmete analüüsiks kasutan kvalitatiivset uurimisviisi.

Töö algab seltsitegevuse ajaloolise ülevaatega esimeses peatükis. Teises peatükis annan edasi Rakvere Vanalinna Seltsi, Vana Haapsalu Seltsi ja Ühendus Weissensteini tegevuse arengutee. Kolmas peatükk kirjeldab seltsitegevuse toimimise põhimõtteid, et viia lugeja kurssi, kuidas on seltsitegevuse struktuur üles ehitatud avaliku sektori ja kolmanda sektori poole pealt, samuti kuidas toimib rahastus ja mida kujutab endast jätkusuutlik areng. Töö neljandas peatükis selgitan järgmiste osade uurimismeetodeid ja nende läbiviimiseks vajalikke teoreetilisi lähtekohti lähemalt ning seejärel liigun edasi analüüsile. See sisaldab endas intervjuude ja küsimustike analüüsi ning võrdlust. Valitud teoreetiliste lähtekohtade tõttu, mis eeldab intervjuude ja küsimustike puhul uuritavate hoiakute puhast edasiandmist, on

analüüsist saadud tulemused lisatud järgmisesse järelduste peatükki. Töö lõpeb kokkuvõttega ning küsitluste lisadega. Illustreerivad pildid on lisatud teksti sisse.

Kirjanduse ülevaade annab aimu, mis on uuritavas valdkonnas ilmunud ja mida on kasutatud käesoleva töö tegemisel. Seltsiliikumise laiem uurimine nii ajaloolisest kui sotsiaalsest, poliitilisest perspektiivist sai alguse pärast Eesti Vabariigi taasiseseisvumist 1990. aastatel. Tolleaegsetest autoritest väärib mainimist Aili Aarelaid-Tart, kelle juhtimisel anti välja artiklikogumikke, mis sisaldasid juba interdistsiplinaarseid lähenemisi (näiteks 1996. aastal ilmunud "Kodanikualgatus ja seltsid Eesti muutuval kultuurimaastikul"). Eesti varasemate seltside tegevust on uurinud Ea Jansen ja Jaanus Arukaevu. Alates 1990. aastatest on ilmunud erinevaid kodanikuühiskonna uuringuid. Siin töös on kasutatud veel näiteks 2003. aastal ilmunud Jaan Leetsari raamatut "Ühistegevus globaliseeruvas ühiskonnas" või 2007. aastal Erle Rikmanni koostatud artiklikogumikku "Algatus, osalus ja organisatsioonid". Üksikute seltside ülevaadetest oli selle töö tegemiseks vajalik 2012. aastal ilmunud raamat "Eesti Muinsuskaitse Selts 25". Rakvere Vanalinna Seltsi, Vana Haapsalu Seltsi ja Ühendus Weissensteini kohta sellelaadset kirjandust ilmunud ei ole. Seltside kohta leitav materjal piirdub nende enda kirjutatu ja kodulehtedel avaldatuga, lisaks seltside aastaaruanded ja põhikirjad. Siinkohal aitasid mind palju ka kohalikes ajalehtedes ilmunud artiklid nende tegevusest. Seltsitegevuse ajaloost on viimati ilmunud raamat 2018. aastal pealkirjaga "Eesti seltside 100 aastat", mille autor on Jüri Uljas. Töös on kasutatud ka kodanikuühiskonda puudutavaid dokumente, mis on vastu võetud riiklikul tasandil. Abiks olid 1996. aastal Riigikogus vastuvõetud Mittetulundusühingute seadus, 2002. aastal heakskiidetud Eesti kodanikuühiskonna kontseptsioon ning Kodanikuühiskonna arengukava aastateks 2015ï 2020. Internetilehekülgedest olid suureks abiks Siseministeeriumi veebilehel olev kodanikuühiskonna alajaotus; veebileht Hea Kodanik, mis on Vabaühenduste Liidu hallatav ja kus on palju infot Eesti kodanikuühiskonna kohta ning Kodanikuühiskonna Sihtkapitali ehk KÜSKi veebileht, kust sai infot mittetulundusühingute ja erinevate rahastusmeetmete kohta. Uurimusliku poole pealt olid abiks 2008. aastal ilmunud Meri-Liis Laheranna raamat "Kvalitatiivne uurimisviis" ning 2014. aastal ilmunud Lembit Õunapuu "Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes". Lõputöödega tutvumisel jäi silma, et palju on töid, mis on tehtud valitsuse või kohaliku omavalitsuse vaatevinklist ï milline on valitsusasutuste ja kohaliku omavalitsuse kaasamisvõime, kui edukad on olnud läbiviidud strateegilised plaanid ja muu selline. Leian, et siinkohal ei vaja täpsed tööde pealkirjad

mainimist, kuna jäävad käesoleva magistritöö teemast kaugeks. Kaitstud töödega tutvudes tõdesin, et taolist tööd, nagu on minul plaanis, pole tehtud.

1 Seltsitegevuse ajaloost Eestis

1.1 Seltside kujunemine 18. ja 19. sajandil

Seltside kujunemine valgustusajastul iseloomustas kogu Euroopat. Eestimaa pinnal käivitus seltsielu valgustusaja teises pooles baltisakslaste initsiatiivil. Valgustajad lootsid lisaks vaimsuse edendamisele parandada ühiskondlikku korda ï eesmärgiks oli inimene, kes oli iseseisev, kriitilise mõistusega ja oma ühiskonda teeniv.[1] Valgustuse printsiipide levimise üheks vahendiks said seltsid, mis põhinesid vabatahtlikkusel, aktiivsusel ja koostööl.[2]

Üheks seltside alguspunktiks Eestimaal võib lugeda 18. sajandil, umbes 1740. aastatel baltisakslaste algatusel loodud lugemisseltse. Niinimetatud lugemisrevolutsiooni mõjul loodud seltsides tutvuti Euroopast pärit uudiskirjandusega.[3] Lugemisseltsides osalesid ka aadlikonna sugulased ja tuttavad, kellele võidi ette lugeda.[4] Lisaks olid olemas kitsamalt piiritletud erialased lugemisseltsid, nagu teoloogilised või põllumajanduslikud seltsid.[5] Baltisakslastest mõisnikud moodustasid veel mitmesuguseid seltse ja ühinguid: seltsid, mille liikmed otsisid põldude harimiseks efektiivseid mooduseid; identiteeditaotuslikud seltsid, mille eesmärk oli asukohamaa tundmaõppimine; organisatsioonid, mis tegelesid hoolekande ja heategevusega; meestelaulu seltsid, mille tagajärjena jõuti 1857. aastal esimese saksa laulupeoni ning mis olid suureks mõjutajaks eestlaste esimese laulupeo toimumisele.[6] Algselt said klubide liikmeks teatud seisuste esindajad, kuid aja jooksul vastuvõtureeglid muutusid ja liikmeks võeti ka teisi elanikkonna kihte. Uudsed olid näiteks tuletõrjeseltsid, kus tegutsesid ühiskonna erinevad kihid juba koos.[7] Palju tekkis teadusseltse, mis olid oma loomult küll elitaarsed, kuid kus seisus rolli ei mänginud ja mille tõttu olid need seltsid omas ajas kõige demokraatlikumad organisatsioonid.[8] Need seltsid olid näiteks Õpetatud Eesti Selts (asutatud 1838. aastal), Loodusuurijate Selts (asutatud 1853. aastal) ja Eestimaa Kirjanduse Ühing (asutatud 1842. aastal). Kui 18. sajandil levis valgustus veel kitsamas kõrgkihi ringkonnas,

---

[1] T. Rosenberg, Eesti seltsiliikumisest ja selle ajaloo uurimisseisust. ï ÕES aastaraamat. Toim T. Tannberg. Tartu, 2016 http://oes.ut.ee/wp-content/uploads/06_rosenberg.pdf (vaadatud 25. III 2020), lk 120.
[2] Samas.
[3] J. Uljas, Eesti seltside 100 aastat. Tallinn: Post Factum, 2018, lk 13.
[4] Samas, lk 14.
[5] Samas, lk 15.
[6] A. Aarelaid, Laulu- ja mänguseltsidest fosforiidisõjani. ï Kodanikualgatus ja seltsid Eesti muutuval kultuurimaastikul. Toim A. Aarelaid. Tallinn: Jaan Tõnissoni Instituut, 1996, lk 19 - 20.
[7] Samas, lk 20.
[8] J. Uljas, Eesti seltside 100 aastat, lk 17.

siis 19. sajandil arenes see laiemaks liikumiseks, tekitades sotsiaalse ruumi, kus said ühiselt tegutseda nii ühiskonna kõrg- kui ka keskkihid.[9]

Eestlaste seltsid said alguse 19. sajandil ja tegutsesid paralleelselt baltisaksa seltsidega, mis olid suuresti eestlastele eeskujuks. Baltisakslaste ja eestlaste seltside areng kulges rööbiti, kuigi ajaliselt veidi nihkes. Ulatuslikum sakslaste loodud seltside levimine algas 1820. aastatel, eestlastel 1860. aastatel ning seltside kõrghetk saabus baltisakslastel 1860. aastatel ja eestlastel 1880. aastate paiku.[10] Algselt oli eestlaste omaalgatus valitseva kihi kontrolli all. Baltisakslased aitasid eestlastel seltsitegevust edendada ï aidati, toetati ja juhendati erinevaid ettevõtmisi.[11] Kuigi algselt olid baltisakslased eeskujuks, siis sai eristada eestlaste endi rahvusloomet ja rahvuslikku liikumist.[12] Esimesed eestlaste seltsid olid laulu- ja mänguseltsid, mis olid paljuski sakslaste kokku kutsutud, et rahvale ajaviidet pakkuda. Laulmisest kasvas välja esimene ametlik ja põhikirjaga eesti selts "Revalia" 1863. aastal, mis vormus Kaarli kirikus tegutsenud eesti koguduse segakoorist ja lisaks laulmisele võeti eesmärgiks arutada eestlusega seotuid küsimusi.[13] Peale "Revalia" asutati lauluselts "Estonia" 1865. aastal, samal aastal laulu- ja mänguselts "Vanemuine", 1877. aastal "Lootuse" selts. 1870. aastatel kasvas laulu- ja mänguseltside arv. Lauluseltsid mängisid tähtsat rolli laulupidude traditsiooni kujunemisel, olles selle ühed algatajad ja kandva rolli mängijad. Esimene eestlaste laulupidu toimus 1869. aastal Tartus ja pani aluse laulupidude traditsioonile. Laulupeo korraldaja oli meestelaulu selts Vanemuine, mis asutati 1865. aastal.[14] Kuigi esimesel laulupeol olid laulud valdavalt saksa keelest tõlgitud, siis see kujunes see rahvusliku ärkamise võtmesündmuseks.[15]

Seltsitegevuse algusaastatel tekkis eestlastest liikmete seas vastuolusid liikmelisuse suhtes ï osad pooldasid baltisakslaste osalemist, saksa keele ja nende elukommete kasutamist, teised olid tulised vastased. Paljudes seltsides valitses alguses saksa keel ja meel, mis tasapisi asendus eesti keelega. Eestlaste seltsitegevust arendati lisaks muusika- ja kultuurivaldkonnale ka põllumajanduses, spordis, hariduses, olemas olid karskusseltsid. Koos kasvava talude päriseksostmisega kaasnes vajadus ka seltside järele, kus jagati nõu paremaks talu majandamiseks. Põllumajandusseltside eesmärk oli heaolu parandamine ja põllumajanduse

[9] T. Rosenberg, Eesti seltsiliikumisest ja selle ajaloo uurimisseisust, lk 121.
[10] A. Aarelaid, Laulu- ja mänguseltsidest fosforiidisõjani, lk 18.
[11] J. Uljas, Eesti seltside 100 aastat, lk 10.
[12] T. Rosenberg, Eesti seltsiliikumisest ja selle ajaloo uurimisseisust, lk 124.
[13] J. Uljas, Eesti seltside 100 aastat, lk 28.
[14] A. Kasemaa, Laulupeorahvaks saamise lugu : tähtsündmusi laulupidude ajaloost 1869-2014. Tallinn: Cum Laude, 2014, lk 10.
[15] Samas, lk 6.

edendamine. Need seltsid olid peamine teabeallikas iseseisvalt alustavatele talupidajatele.[16] Põllumajandusseltsid korraldasid näituseid, mis oli nende peamine tuluallikas; andsid välja erialakirjandust; tegid katseid ja uurimusi; organiseerisid konkursse.[17] Haridusseltsid koondasid rahvusintelligentsi ja nende eesmärk oli emakeelse hariduse nõudmine ja edendamine. 1872. aastal pandi alus põhiliselt koolmeistritest koosnevale Eesti Kirjameeste Seltsile. Spordiseltse loodi samuti baltisakslaste eeskujul. Nende seltside alla kuulusid näiteks jalgrattaseltsid ja kergejõustikuseltsid. Esimene eestlaste spordiselts oli 1897. aastal Saadjärvel rajatud jalgrattaselts.[18] Karskusseltside teke oli seotud 1880. aastatel alanud venestamislaine ja balti erikorra lõpetamisega. Kuigi olukord aeglustas rahvuslikku liikumist ja rahvusaatelisusel polnud enam kohta, siis seltsiliikumist ära ei keelatud.[19] Esimene karskusselts asutati Toris 1889. aastal ja kandis nime "Täht". Mõjutajaks said Soome sarnased seltsid, kust saadi eeskujuks esimene põhikiri.[20] Kõik seltsid täiskarskust ei nõudnud, osades seltsides oli aktsepteeritav parajus ï mõõdukas joomine. Üldiselt siiski levitasid seltsid karskuspropagandat, agiteerisid kõrtse sulgema, rajasid alkoholivabasid teemajasid ja lisaks arendati kultuuri- ja haridustööd, mis hõlmas endas erinevaid ettekandeid ja kontserte, raamatukogude rajamist jpm.[21] Koos haridus-, laulu- ja muusikaseltsidega olid karskusseltsid eestlaste kultuurielu edendajad.[22]

Kokkuvõtlikult algas kodanikualgatuslik organiseerumine Eestis umbes 1860. aastatel. 19. sajandisse jäid esimesed eestlaste loodud seltsid, eneseteadvuse kasv ja sellega kaasnenud rahvuslik ärkamine. Siis võis organiseerumist pidada piiritletuks ja kontrollituks, sest toimis rahvuslik-seisuslik polarisatsioon, kus ühel pool olid eestlased ja teisel pool balti erikorraga valitsevad sakslased.[23] Eestlaste ja baltisakslaste kodanikualgatuse motiivid olid erinevad. Sakslaste eesmärk oli ühelt poolt levitada kodumaa eeskujude järgi rahvusromantismi, teisalt aga kaitsta oma seisuslikke huve, mis häiris üha enam Vene keskvalitsust. Eestlaste kodanikualgatus algas talupojakeskselt ja tagasi ei lükatud sakslaste abi.[24] 19. sajandit iseloomustab suur baltisakslaste mõju eestlaste seltsitegevusele, kuid avatud dialoogi tolleaegse ülemkihiga ei tekkinud. Tugev seisuslik kord püsis terve 19. sajandi vältel ja see

[16] A. Aarelaid, Laulu- ja mänguseltsidest fosforiidisõjani, lk 21.
[17] J. Uljas, Eesti seltside 100 aastat, lk 37.
[18] Samas, lk 50.
[19] A. Aarelaid, Laulu- ja mänguseltsidest fosforiidisõjani, lk 23.
[20] J. Uljas, Eesti seltside 100 aastat, lk 45.
[21] Samas, lk 46.
[22] J. Arukaevu, Avalikkuse ohjamise kavad ja tegelikkus tsaariaja lõpus. ï Seltsid ja ühiskonna muutumine. Toim E. Jansen, J. Arukaevu. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 1995, lk 162.
[23] A. Aarelaid, Laulu- ja mänguseltsidest fosforiidisõjani, lk 17.
[24] Samas.

süvendas vastandumist ülemkihile.[25] Eestlased said seltsidega liitudes loota enda huvide kaitsele ja vastandumine andis võimaluse oma rahvustunde arendamiseks. Seltsitegevus oli viis, kuidas võõrvõimule vastu astuda. Eestluse kui rahvuse tekkimist võib pidada osalt võimalikuks tänu baltisakslaste loodud võimalustele.[26] Eestlastele anti vahendid, mida kasutati endi rahvuslike motiivide huvides.[27] Tänu baltisakslastele levis ka kirjaoskus ja tutvustati kirjasõna. Eesti rahval tekkis sajandeid kestnud allasurumise ületamise ja mahavaikitud eneseväärikuse taastamise vajadus. Kuni 1918. aastani olid seltsid rahvust ja rahvuslikkust liitvad struktuurid. Kuna kahe poliitilise ülemvõimu all ei olnud võimalust poliitilisele iseseisvusele, siis vallandus kultuurile ja haridusele keskenduv kodanikuinitsiatiiv.[28] Seltsitegevus valmistas praktiliselt ette järgnevaks omariikluse perioodiks ï omandati demokraatliku juhtimise ja struktuuri tavad; asjaajamisoskus, mis hõlmas endas koosolekute ja valimiste korraldamist, protokollimist ja aruandluse koostamist. Ehk valmistas ette ka neid inimesi, kes olid valmis tegema tööd riigijuhtimise tasemel.[29]

1.2 Seltsitegevuse muutumine 20. sajandil

Eesti Vabariigi kehtestamise järel 1918. aastal seltsielu jätkus ja seltsidel oli oma osa riigi ülesehitamisel. Jätkati koolide, raamatukogude, rahvamajade rajamisega. Nagu eelnevalt mainitud, olid tegevusvaldkonnad väga eriilmelised, seltsid olid iseregulatiivsed ja riik sai seltse suunata vaid juhul, kui anti toetuseid.[30] Aili Aarelaid on Eesti Vabariigi seltsitegevuse aastatel 1918ï 1940 jaganud kolme etappi. Esimene etapp on aastad 1918ï 1924, kui prooviti vabaneda tsaariaega iseloomustanud bürokraatiast. Teisel etapil aastatel 1925ï 1934 võeti vastu palju uusi seaduseid, mis pidid piiritlema riigi ja kodanikualgatuse suhteid ning kolmandal etapil aastatel 1934ï 1940 tugevnes riigi kontroll, mis tähendas uute seltside asutamise piiramist ja parteilise tegevusega algatuste tõrjumist.[31] Olenemata mõningatest piirangutest Eesti Vabariigi ajal, siis kahe maailmasõja vaheline periood oli siiski seltside arengule väga soodne. Kui Esimese maailmasõja paiku oli Eestis umbes 500 registreeritud

[25] E. Jansen, Selts ja seisus 19. sajandi teise poole Eesti ühiskonnas. ï Seltsid ja ühiskonna muutumine. Toim E. Jansen, J. Arukaevu. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 1995, lk 24.
[26] A. Aarelaid, Laulu- ja mänguseltsidest fosforiidisõjani, lk 22.
[27] Samas.
[28] Samas, lk 19.
[29] T. Rosenberg, Eesti seltsiliikumisest ja selle ajaloo uurimisseisust, lk 126.
[30] J. Uljas, Eesti seltside 100 aastat, lk 133.
[31] A. Aarelaid, Laulu- ja mänguseltsidest fosforiidisõjani, lk 28.

ühendust, siis iseseisvusaja vältel registreeriti kokku umbes 12 000 ühendust.[32] Edasi tegutsesid enne iseseisvust moodustatud seltsid. Hoogu kogusid majanduslik ühistegevus, mille alla kuulusid erinevad laenu-hoiu ühisused, tarvitajateühistud jne ning õpilas-, üliõpilasseltsid ja korporatsioonid.[33]

Seltsitegevus peatati nõukogude okupatsioonivõimude seadusega 9. oktoobril 1940. aastal, millega korraldati ümber poliitharidustöö. Vähem kui aastaga peatati enam-vähem kõikide seltside tegevus. Olukord ei paranenud ka aastatel 1941ï 1944 saksa okupatsiooni ajal. Alates 1944. aasta nõukogude okupatsioonist sai selgeks, et seltside püsimajäämine sõltus sellest, kuidas seltside tegevus sobitub Nõukogude ideoloogiaga. Paljude seltside tegevus lõpetati, tegutsesid likvideerimiskomisjonid. Kuigi riik võttis seltside rahastamise suuresti enda kanda, siis dikteeris riik ka tegutsemisvaldkonnad ja piiras inimeste omaalgatust. Eelmise võõrvõimu kogemusega leidsid eestlased siiski viise, kuidas teatud autonoomsusega seltsielu jätkata. Kodanikualgatus küll ei soikunud, aga võttis uued vormid.[34] Seltsid nimetati ümber ühiskondlikeks organisatsioonideks ja need organisatsioonid pidid jätma mulje eestlaste sovetiseerumisest. Kõik organisatsioonid olid oma olemuselt sotsialistlikud, sest eksisteerisid sotsialistlikus ühiskonnas ning olid rajatud kollektiivsele omandile. Paljuski oli vabatahtlikkus formaalne ja näiline.[35] Organisatsioonide tegevus oli riikliku juhtimise kontrolli all, see tähendas, et riik reguleeris tegevuse ja eesmärkide seadusandlikku reguleerimist, majandustegevuse lülitamist ühtsesse rahvamajandusplaani ning riikliku materiaalse abi andmist organisatsioonidele.[36] Lisaks riigi majanduslikule abile, moodustas organisatsioonide vara liikmete sisseastumis- ja osamaksud ning saadud tulud.

Vabatahtlike organisatsioonide alla kuulusid nõukogude nägemuse järgi peale seltside veel kolhoosid, kooperatiivorganisatsioonid ning nende koondised.[37] Seltsid suleti, aga alles jäid teadusseltsid, mis läksid kõige paremini kokku nõukogude ideoloogiaga. Kindel oli see, et enamik seltse olid sunnitud hoidma apoliitilist joont ja järgima riiklikke suuniseid. Tekitati näiliselt kodanikualgatuslik organisatsioonide võrk, mida võis liigitada järgmiselt:[38] esiteks poliitilis-ideoloogilised massiorganisatsioonid, mis olid riigi loodud ja olid Moskva range kontrolli all, näiteks pioneeriorganisatsioon. Teiseks riigi asutatud formaalsed

[32] A. Aarelaid, Laulu- ja mänguseltsidest fosforiidisõjani, lk 28.
[33] L. Vahtre, Eesti kultuuri ajalugu. Tallinn: Virgela, 2000, lk 144.
[34] A. Aarelaid, Laulu- ja mänguseltsidest fosforiidisõjani, lk 33.
[35] L. Auväärt, Äri- ja ühistegevus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda, 2002, lk 15.
[36] Samas, lk 16.
[37] Samas, lk 15.
[38] A. Aarelaid, Laulu- ja mänguseltsidest fosforiidisõjani, lk 34ï 35.

massiorganisatsioonid, mis allusid Moskva keskametnikele, näiteks spordiühingud nagu "Dünamo" ja "Spartak" ning nende organisatsioonide kodanikuaktiivsus seisnes tihti ainult kohustuslikus liikmemaksu tasumises. Kolmandaks invaühingud, mis olid pigem riiklik sotsiaalhooldus. Neljandaks erinevad loomeliidud, millel üle oli küll riiklik kontroll, aga siiski tegutseti eesti kultuuri nimel. Viiendaks hobitegevusega nagu kalandus, jahindus, mesindus jne seotud seltsid. Kuuendaks varjatud rahvusmeelsusega rahvusliku mälu säilitajad, näiteks kodu-uurimisgrupid ja looduskaitseliikumine. Seitsmendaks erinevad taidlus-, tantsu-, laulu-, pere- ja luuleklubid, mis ajasid eesti asja ning lõpuks mitte-legaalselt tegutsevad nõukogude vastased rühmitused, mis ei kujunenud massiliseks. Mitte-legaalsete rühmituste laine oli algselt 1940. aastate lõpus, kuni need erinevate repressioonidega laiali saadet, järgmine laine sai võimalikuks 1970. aastate lõpus. Kui Eesti Vabariigi ajal tulid riik ja kodanikualgatus üksteisele lähemale, siis nõukogude okupatsiooni ajal see lõhe süvenes. Levis näiliselt vabatahtlike ühenduste liik, kus oldi liikmeks suuresti ainult käsu korras. Samuti suunati erinevate vanusegruppide ja huvidega inimesed massiühendustesse, mis välistas inimeste kuuldavakstegemise ja summutas üksikisikute algatused.

Seoses taasiseseisvumise püüdlusega seltsiliikumine hoogustus, sest see oli üks rahva initsiatiivi väljendus. Enam ei suutnud võimud rahvaalgatust alla suruda ega kontrollida. Juba 1987. aastal algas seltside taastamine ja uute ühenduste loomine. Kuna nõukogude ideoloogia järgi oli lubatud folkloorne tegevus, siis sellest kinni haarates arendati laulupidudele toetudes üles laulev rahvuslus.[39] 1990. aastate algusaastatel lisandus Eesti seltsiellu igal aastal umbes 400ï 500 seltsi, mille tulemusena tegutses Eestis 1993. aastal juba vähemalt 3500 seltsi.[40] 1987. aastal loodi pärandiga tegelevatest seltsidest esimesena algselt muinsuskaitse klubisid ühendav Eesti Muinsuskaitse Selts, mille maksimaalseks liikmeskonnaks on hinnatud ligikaudu 10 000 inimest. Eesti Muinsuskaitse Seltsil oli mängida oluline roll Eesti taasiseseisvumisel ja tegu oli üle-Eestilise liikumisega, mis tegutseb tänaseni. Eesti Muinsuskaitse Seltsi eemärk on rahva ajaloomälu ja kultuuripärandi hoidmine. Taastati ja loodi ka uusi teadusseltse, üliõpilasseltse ja -korporatsioone, haridusseltse, kultuuriseltse, spordiseltse, noorte- ja naisorganisatsioone, vähemusrahvaste seltse. Kuigi seltsidel ei ole enam nii ulatuslikku poliitilist haaret kui 1980. aastate lõpul ja 1990. aastate algul, siis on isetegemine ja omaalgatus siiski tähtsad ka praegu.[41]

[39] A. Aarelaid, Laulu- ja mänguseltsidest fosforiidisõjani, lk 34ï 35.
[40] J. Uljas, Eesti seltside 100 aastat, lk 159.
[41] Samas, lk 175.

1.3 Varased pärandiga tegelevad seltsid Rakveres, Haapsalus ja Paides

1.3.1 Rakvere

Esimene selts, mida võib kaudselt seostada muinsuskaitse valdkonnaga, oli 1927.ï 1940. aastani tegutsenud Rakvere Muuseumi Selts. Seltsi põhikiri registreeriti siseministri poolt 11. veebruaril 1927.[42] Eesmärgiks seati Rakvere Muuseumi asutamine ja ülalpidamine ning selle kogude läbi edendada kultuuri, rahvaste ja looduse tundmist.[43] Leiti, et peab propageerima vanavara, muinasasjade, sõjariistade ja suusõnaliste mälestuste korjamist.[44] Asutamise ajal oli liikmeid kokku 21. Seltsil oli oma liikmemaks ja raha tuli veel annetustest, loteriidest ja muudest ettevõtmistest.[45] Seltsi esimees ajakirjanik ja advokaat Arved Palgi oli suur ajaloohuviline ja tegeles pisut ka uurimistööga. Tema peahuvi oli Rakvere vana ajalugu, eriti linnus. Esimeseks Rakvere Muuseumi Seltsi tööks oligi linnuse keldrite lahtikaevamine, mille leidude põhjal loodeti aimu saada linnuse ajaloost. Kuigi kaevamist pidi saatma arheoloog ja saadi luba tollaselt Haridusministeeriumilt, siis tänapäevases mõttes polnud need teaduslikud ï kaevajateks olid vabatahtlikud, kellel polnud arusaama oma tegevusest. Peagi keelas Haridusministeerium kaevamised ära, sest kardeti, et rikutakse kultuurkihti ja võimalikke ehitisi.[46] Muuseum avati 1930. aastal praeguse Lääne-Viru Keskraamatukogu majas. Esialgu ekspositsioonis Rakvere linna ajalugu eraldi ei tutvustatud. Kui aga 1937. aastal tehti uus ekspositsioon Tallinna tänav 3 teise korruse kahes saalis, oli seal väljapanek "Vana Rakvere". Eraldi fookust vanalinnale ei olnud, ent eksponeeritud oli paar vana linnaplaani, linnuse leide ja fotosid. 1940. aastal Rakvere Linnavalitsus likvideeris Muuseumi Seltsi.[47] Muusemi Selts oli praeguse Virumaa Muuseumide eelkäija.[48]

[42] ERA.4277.1.1, lk 1.
[43] ERA.14.3.1985, lk 3.
[44] ERA.4277.1.1, lk 1.
[45] ERA.14.3.1985, lk 3.
[46] ERA.4277.1.2, lk 10.
[47] Samas, lk 56.
[48] Virumaa Muuseumid Ajalugu, http://www.svm.ee/index.php/et/ajalugu (vaadatud 28. XI 2019).

1. Rakvere Muuseumi Seltsi juhatus, 1928. Foto: August Keskül

2. Kaevamised Rakvere linnuse varemeis. Foto: SA Virumaa Muuseumid (kasutatud ka tiitellehel)

Juba päriselt muinsuskaitselisele tegevusele suunatud seltsid hakkasid tegutsema 1980. aastatel ï Tallinna Noorte Klubil "Kodulinn" oli oma Rakvere ühendus, kus eesotsas oli Ülle Tooming ja Eesti Muinsuskaitse Seltsil oli samuti oma Virumaa ühendus, mille üheks vedajaks oli rakverlane Erki Nuut. Eesti Muinsuskaitse Seltsi ettevõte Agu, mis tegi eelkõige arheoloogilisi avariikaevamisi, tegutses ka Rakveres. Kaevamistest võttis osa palju inimesi, kellest paljud kuulusid Eesti Muinsuskaitse Seltsi suvemalevasse või Eesti Õpilasmalevasse.[49] Kaevamistega seoses moodustati linnadesse 2ï3 liikmelised tugirühmad ja nii samuti Rakveresse. Koostati ka mõne Rakvere vanalinna alal oleva maja restaureerimisprojektid.[50] Kõik Eesti Muinsuskaitse Seltsi tegemised ei olnud ainult muinsuskaitselikku laadi ï rahvusliku liikumise laines korraldati mitmes Eesti linnas, ka Rakveres, eesti keele nädal, mille lõppüritusel anti keeleloits ehk keelevanne.[51] Hiljem, 1997. aastal, toimus Eesti Muinsuskaitse Seltsi ja rootslaste koostöös Rakveres teabepäev ja restaureerimislaager, kus said osaleda Virumaa erinevad ehitusettevõtted. Laager toimus Pikk tänav 21 hoones ja laagri käigus õpiti erinevaid restaureerimisvõtteid ning hiljem ilmus põhjalik artikkel Rootsi Riigi Muinsuskaitseameti väljaantavas ajakirjas.[52]

1.3.2 Haapsalu

Haapsalu esimene pärandiga tegelev selts on 20. sajandi algul asutatud Haapsalu Kaunistamise Selts. Seltsi tegevusaastateks jäid 1921ï1940 ning seltsi esimees oli Hans Alver, kes oli aastatel 1931ï1940 ka Haapsalu linnapea. Seltsi eesmärgiks sai Haapsalu kuurortlinnaks kujundamine. Seltsi põhikirjas tuuakse seltsi ülesandena välja "Haapsalu linna ja tema ümbruskonna looduse-, ajaloolisi ja kultuurilisi iludusi ja väärtusi alal hoida ja täiendada".[53]

Seltsi esimene siht oli püstitada Vabadussõjas langenutele mälestusmärk, mida tehti korjandustest saadud rahadega ja valmis 1924. aastal. Seltsi tegutsemisajal püstitati veel mitmeid mälestusmärke korjandustest saadud rahadega. Vabadussõja mälestussamba autor oli seltsi liige, kunstnik ja kujur Roman Haavamägi (enne 1937. aastat Espenberg), kes püstitas Haapsallu seltsi initsiatiivil teisigi praegu Haapsalu linnaruumis allesolevaid sümboleid ï

[49] J. Tamm, Eesti Muinsuskaitse Selts 25. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda, 2012, lk 268.
[50] Samas, lk 269.
[51] Samas, lk 386.
[52] Samas, lk 371.
[53] Läänemaa muuseumi loomisest, https://www.salm.ee/laanemaa-muuseumi-ajalugu/ (vaadatud 1. IV 2020).

kivist raiutud päikesekell, kuhu on jäädvustatud mitmesugused järgud inimese elueast ning sõnad: ĂNii kaob inimelu igawesse aja ringkäiku" (1924); helilooja Pjotr Tġaikovski pink (1940); mälestussambad arstile Carl Abraham Hunniusele (1928); heliloojale Rudolf Tobiasele (1929); Vigala seltsielu juhttegelasele Bernhard Laipmanile (1933); luuletajale Ernst Ennole (1939).

3. Roman Haavamägi Rudolf Tobiase portreed viimistlemas, 1929. Foto: SA Eesti Kunstimuuseum

Haapsalu Kaunistamise Selts oli aktiivne märkama oma ümber olevaid ja korrastamist vajavaid hooneid ning komplekse. Küsiti abi ka riigilt. Näiteks 1923. aastal paluti abi lossivaremete parandamiseks, mis olid "nii hädaohtlikud, et inimesed enam lossipargis jalutada ei julge".[54] Ehituspeavalitsus lükkas abipalve küll tagasi ï põhjendusega kohaliku linnavalitsuse tegemata tööle ning leiti, et kui müürid on 800 aastat juba seisnud, küll siis kannatavad mõned aastad veel.[55] Kindlasti aitas kuurortlinna edendamise eesmärgile kaasa algatus promenaadi laiendamiseks kuni jaamahooneni, et vältida tolmupilvi, mis kimbutasid Haapsalu suvitajaid. Haapsalu Kaunistamise Selts lõi linnale olulise ehituse juures kaasa ï kutsudes inimesi appi tööd tegema või panustades ehitusse näiteks liiva annetades.[56]

[54] Kas peab riik Haapsalu lossivaremeid kohendama? ï Kaja, 14. XI 1923, https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=kaja19231114-1.2.55&srpos=12&e=-------et-25-kaja-1--txt-txIN|txTI|txAU|txTA-haapsalu+kaunistamise+selts---------- (vaadatud 1. IV 2020).
[55] Samas.
[56] Üleskutse. ï Läänemaa, 3. V 1928, https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=laanemaa19280503.2.15&srpos=16&e=-------et-25--1--txt-txIN|txTI|txAU|txTA-haapsalu+kaunistamise+selts---------- (vaadatud 1. IV 2020).

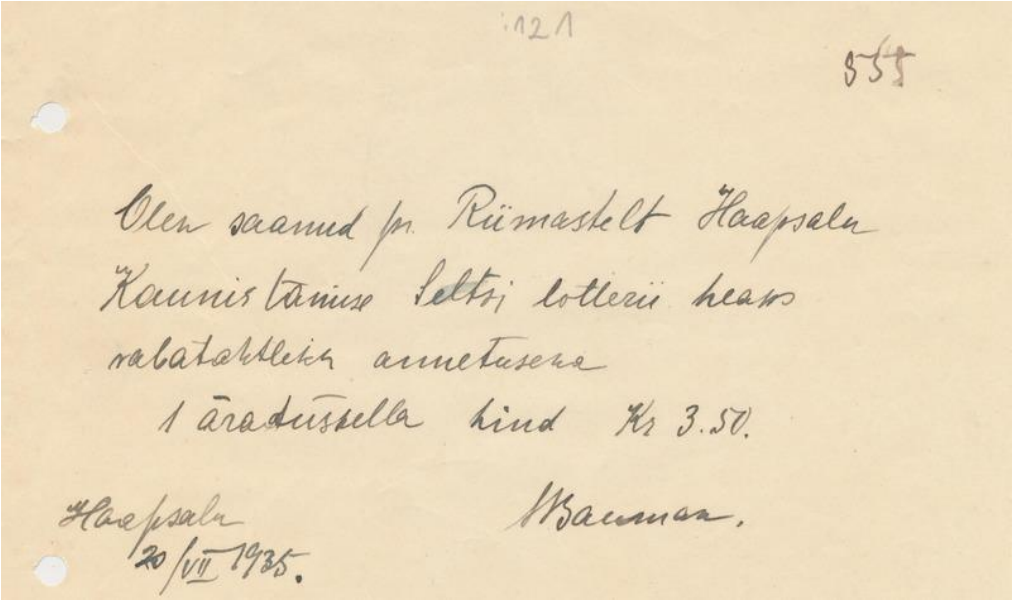
121

855

Olen saanud p. Riimaselt Haapsalu
Kaunistamise Seltsi lotterii heaks
rabatakteka annetusena
1 äraõnnestunud kind Kr 3.50.

Haapsalu
20/VII 1935.

Baumann.

4. Dokument. M. Riimaste Kellasepaäri arved. Allkiri Haapsalu kaunistamise Seltsi loterii annetuse kohta. 20. juuli 1935. Foto: SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid

Haapsalu Kaunistamise Seltsiga sai paralleelselt alguse Läänemaa Muuseum. 1924. aastal Haapsalu Kaunistamise Seltsi koosolekul moodustati komisjon muuseumi asutamiseks ning 1928. aastal kanti Läänemaa Muuseumi põhikiri registrisse. Tegevuse printsiipidena toodi välja muinsuste kaitse ja propageerimine, aktiivne kogumistöö pearõhuga maakonna ainesele, varade eksponeerimine harival ja kultuurilisel eesmärgil, aktiivi kasvatamine.[57] Haapsalu Kaunistamise Selts jäi Läänemaa Muuseumi toetajaks kuni oma tegevuse lõpuni 1940. aastal. Järgnevatel aastakümnetel jäi mälu säilitajaks Läänemaa Muuseum. Läänemaa Muuseum kannab nüüd nime SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid. Haapsalus kuulub muuseumi haldusalasse Haapsalu raekoda, Iloni Imedemaa, Haapsalu piiskopilinnus ning Raudtee- ja Sidemuuseum.

Nagu Rakveres, nii loodi 1980. aastate lõpus Eesti Muinsuskaitse Seltsi ettevõtte Agu poolt ka Haapsalusse 2ï 3 liikmeline tugirühm, mis pidi läbi viima arheoloogilisi kaevamisi.[58] Hiljem, 1990. aastatel toimusid mitmes Eesti paigas restaureerimislaagrid. Kõige esimene taoline laager toimus 1996. aasta juulikuus just Haapsalus ja objektiks valiti Haapsalu jaamahoone.[59] Laagri korraldas Eesti Muinsuskaitse Selts, koostöös rootslaste, läänemaalaste ja Muinsuskaitseametiga. Laagris osales kokku 11 eestlasest ehitustöölist ja restauraatorit ja

[57] Läänemaa muuseumi loomisest, https://www.salm.ee/laanemaa-muuseumi-ajalugu/ (vaadatud 1. IV 2020).
[58] J. Tamm, Eesti Muinsuskaitse Selts 25, lk 269.
[59] Samas, lk 369.

Rootsist kaks inimest.[60] Laager oli hea võimalus enesetäiendamiseks ja teoreetiliste teadmiste kinnistamiseks. Jätkulaager samade põhimõtete järgi toimus samas kohas, 1997. aastal. Kui 1996. aasta laagris osalesid vaid Haapsalu inimesed, siis 1997. aastal toimunud laagris said tegutseda ka inimesed naaberpiirkondadest. Kolmas ja viimane laager toimus 1998. aastal, samuti Haapsalu jaamahoones. Kolme laagriga jõuti restaureerida jaamahoone aknaid ja uksi.[61] Lisaks laagritele korraldati teabepäevi, mille tarbeks tõlgiti rootsi keelest ehitushoolduse materjale ja koostati nende põhjal infolehed.[62]

1.3.3 Paide

Esimeseks pärandiga tegelevaks seltsiks Järvamaal võib pidada 1904. aastal asutatud Järvamaa Muinasasjade Alalhoidmise Seltsi. Juba 1892. aastal peetud balti-saksa ajaloolase Aksel von Gerneti Paide ajalooloengust ï saadi innustust ja loodi "Torniehituskomitee". Komitee eesmärk oli taastada Vallitorn, tegevusele lisandusid väljakaevamised Paide ümbruses ja Vallimäel ning Vallimäe heakorrastamine linlaste jaoks kasutamiskõlbulikuks muutmisel.[63] Väljakaevamistel leitud leiud ja huvi ajaloo vastu viisidki Järvamaa Muinasasjade Alalhoidmise Seltsi asutamiseni. Seltsi asutajateks olid balti-sakslased: apteeker ja linnapea magister Oskar Brasche, Järva pastor C. Rall, kaupmees A. Stamm, parun L. Stackelberg, dr E. von Nottbeck, kaupmees A. Stamm, kapten P. von Levenhagen, dr Keck, W. Brasche, preilid A. von Knaut ja E. Weber, kullassepp Kattenberg ja ametnik Toffelmann.[64] Kooskäimiseks saadi ruumid Paide tütarlastekooli. Asutamiskoosolekul rääkis Oskar Brasche, et ühiskonnas annab tooni elav huvi ajaloo ja arheoloogia vastu, vaatamata sellele, et palju väärtuslikku olevat juba kadunud või välismaale viidud. Põhikirja järgi oli seltsi ülesandeks kodumaa ajaloo uurimine ning eriti Paide ja ümbruskonna muinasvarade otsimine.[65] Seltsi loomisega sai alguse Järvamaa Muuseum. Muuseum avati külastajatele 1905. aastal. Muuseumis olid nii püsi- kui ka ajutised näitused, korraldati ajalooõhtuid. 1926. aastal lõpetas Järvamaa Muinasasjade Alalhoidmise Selts tegevuse ja muuseum anti üle

[60] J. Tamm, Eesti Muinsuskaitse Selts 25, lk 369.
[61] Samas, lk 371.
[62] Samas.
[63] Noppeid Järvamaa Muinasasjade Alalhoidmise Seltsi ajaloost. ï Järva Teataja, 11. II 2017, https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=jarvateataja20170211.2.20&srpos=1&e=-------et-25--1--txt-txIN|txTI|txAU|txTA-J%C3%A4rvamaa+Muinasasjade+Alalhoidmise+Selts---------- (vaadatud 9. IV 2020).
[64] Samas.
[65] Samas.

Eestimaa Kirjandusühingule, kes moodustas sellest provintsiaalmuuseumi filiaali.[66] Sõja ajal koliti muuseum Väätsale ning pärast sõda koliti muuseum Lembitu pargi ääres olevasse endisesse veterinaarravila majja, kus asub muuseum tänaseni. Lisaks Paides asuvale muuseumile, avati 1958. aastal muuseumi filiaal Anton Hansen Tammsaare sünnikodus Järvamaal, Vetepere külas, mille tarbeks tehti talukompleks korda.[67] Järvamaa Muuseumiga on veel seotud SA Ajakeskus Wittenstein, mis hetkel asub Vallitornis, aga kolib peagi koos Järvamaa Muuseumiga 2021. aasta kevadel valmivasse muuseumikompleksi Paides Tallinna tänaval. Tulevastes muuseumikompleksi majades Tallinna tänaval tegutses üle kümne aasta Ühendus Weissenstein, aga sellest juba järgmises peatükis. Järvamaa Muuseumi ja SA Ajakekus Wittensteiniga on seotud veel 2017. aastal loodud Järvamaa Muuseumi Sõprade Selts. Seltsi eesmärk on kaasa aidata muuseumi tegevustele rahvakultuuri säilitamisel, uurimisel, tutvustamisel ja põlvkondadevahelise järjepidevuse säilitamisel.[68]

5. Oskar Brasche Paide apteegis. Foto: Joh Ehrenwert

[66] Noppeid Järvamaa Muinasasjade Alalhoidmise Seltsi ajaloost. ï Järva Teataja, 11. II 2017, https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=jarvateataja20170211.2.20&srpos=1&e=-------et-25--1--txt-txIN|txTI|txAU|txTA-J%C3%A4rvamaa+Muinasasjade+Alalhoidmise+Selts---------- (vaadatud 9. IV 2020).
[67] Muuseumi ajalugu, https://www.jarvamaamuuseum.ee/muuseumist (vaadatud 9. IV 2020).
[68] Asutatakse Järvamaa Muuseumi Sõprade Selts, https://paide.kovtp.ee/uudised-ja-teated/-/asset_publisher/JJRiUVP5TnyR/content/asutatakse-jarvamaa-muuseumi-soprade-selts (vaadatud 9. IV 2020).

6. Järvamaa Muinasasjade Alalhoidmise Seltsi liikmed 20. sajandi alguses Prääma külas arheoloogilistel kaevamistel. Foto: Foto Ajakeskus Wittenstein/Järvamaa muuseum

Oma roll on olnud Paides Eesti Muinsuskaitse Seltsi liikumisel. 1980. aastate lõpus toodi peale Tartut ka Paides välja rahvusvärvid. Eesti Muinsuskaitse Seltsi VII üleriiklik kokkutulek toimus Paides ja Järvamaal 1989. aastal ja mille üldteema oli "Eestlaste vabadusvõitlus läbi aegade". Nagu Rakveres ja Haapsalus, loodi 1980. aastate lõpus Eesti Muinsuskaitse Seltsi ettevõtte Agu poolt ka Paidesse 2ï 3 liikmeline tugirühm, mis pidi läbi viima arheoloogilisi kaevamisi.[69] Paide vanalinna mõnele majale koostas ettevõte restaureerimisprojektid ning Paide linnuse kirdebastionile tehti kasutusprojekt.[70] Hiljem on Eesti Muinsuskaitse Selts toetanud näiteks Paide SRIK-i avamist.

[69] J. Tamm, Eesti Muinsuskaitse Selts 25, lk 269.
[70] Samas.

2 Tänapäevased pärandiga seotud seltsid Rakveres, Haapsalus ja Paides

2.1 Rakvere Vanalinna Selts

2.1.1 Loomine ja tegevusaastad

Rakvere Vanalinna Selts loodi 2005. aasta alguses kodanikualgatuse korras. Seltsi loomise hetkel kuulus sinna ligikaudu 30 inimest, kes tundsid muret Rakvere linna vanade hoonete ja nende arengu pärast. Üks Rakvere Vanalinna Seltsi looja ja vedaja oli Matti Jõe (Rakvere linnapea aastatel 1998ï 2002 ja abilinnapea, Rakvere Vallimäel asuva Tarva skulptuuri eestvedaja), kes põhjendas seltsi loomise vajadust ühiskonnas toimuvate muutustega, kus aina enam hakatakse väärtustama ka vanalinnasid. Seltsi luues rõhutati, et kuigi seltsi tulevased liikmed on kindlasti ka ise vanalinnas elavad kinnistu- või hoopis korteriomanikud, siis liikmeteks ei ole oodatud ainult Rakvere vanalinna ehk Pika tänava elanikud. Vanalinna Seltsi liikmete hulgas ei olnudki vaid vanalinna elanikud, vaid ka kõik teised linnaelanikud, ettevõtjad, ajaloohuvilised, kellele läks korda vanalinna käekäik ning keda huvitas miljööväärtuste säilimine ja elukeskkonna parandamine.[71] Seltsina organiseerudes arvati, et ühisel jõul on lihtsam linnas tehtavate planeeringute ja otsuste keskel orienteeruda ja kaasa rääkida ning seeläbi aidata Rakvere vanalinn taas elule ja muuta see veelgi elamisväärsemaks paigaks.[72] Selts oli avatud koostööle oma ala asjatundjatega ja teiste sarnaste seltsidega ning teadvustati, et nii saab paremini kogemusi vahetada ja tõhusamalt töötada.[73] Seltsi loomise ajal oli organisatsiooni üks eesmärk ühistegevuse organiseerimine, mille alla kuulusid näiteks hoovide korrastamise talgud ja muud sarnased tegevused.[74] Samuti osavõtt teistest linna poolt korraldatavatest sündmustest, näiteks igal suvel toimuvast Pika tänava laadast.[75] Eesmärgina toodi välja ka tahe koguda andmeid ja mälestusi vanalinna kohta.[76] Tähtsaks peeti kogukonna kokkutoomist ja sotsiaalse ruumi loomist. Rakvere Vanalinna Seltsi asutamiskoosolek toimus

[71] Loome vanalinna seltsi, https://virumaateataja.postimees.ee/2270961/loome-vanalinna-seltsi (vaadatud 8.V 2019).
[72] Rakvere vanalinna selts jõuab asutamiskoosolekuni, https://virumaateataja.postimees.ee/2272657/rakvere-vanalinna-selts-jouab-asutamiskoosolekuni (vaadatud 08. V 2019).
[73] Loome vanalinna seltsi, https://virumaateataja.postimees.ee/2270961/loome-vanalinna-seltsi (vaadatud 8.V 2019).
[74] Samas.
[75] Päevaintervjuu: Abilinnapea loob vanalinna seltsi, https://virumaateataja.postimees.ee/2271177/paevaintervjuu-abilinnapea-loob-vanalinna-seltsi (vaadatud 8. V 2019).
[76] Rakvere vanalinna selts jõuab asutamiskoosolekuni, https://virumaateataja.postimees.ee/2272657/rakvere-vanalinna-selts-jouab-asutamiskoosolekuni (vaadatud 08. V 2019).

21. aprillil 2005. aastal.[77] Seltsi asutamise hetkel oli liikmete arv 33, mis oli toona üsna korralik huvi ja üllatus seltsi loojatele.[78] Asutamiskoosolekul võeti vastu asutamisleping, kinnitati põhikiri, valiti seltsi esimees ning viieliikmeline juhatus. Asutajate seas korraldati seltsi tegevusele hoo andmiseks rahakorjandus, millega koguti kokku üle kuue tuhande Eesti krooni.[79] Üldkoosolekul otsustati, et selts ei kehtesta liikmemaksu, kuid igal aastal teevad seltsi liikmed rahalise annetuse ühingu arvele vastavalt oma majanduslikele võimalustele.[80] Vanalinna Seltsi toetas rahaliselt Rakvere Linnavalitsus.

Tegevusaastate jooksul said mitmed seltsi korraldatavad üritused traditsioonideks. Nendeks olid kevadel korraldatavad konverentsid, Rakvere linna päevade ajal toimuvad loteriid ja trepijooksud. Lisaks iga-aastastele üritustele leidus ka teisigi ettevõtmisi, nagu näiteks infotahvlite avamine vanalinna kultuuriloolistel majadel ja korra toimunud vanalinna festival, mille raames korraldati teatriretk ja laat, hoovikontserte, teematubasid ning hoovikohvikuid. Lisaks korraldati üleskutseid, näiteks huvituti vanalinnaga seotud mälestustest ja põlvkondade järjepidevusest, mille eesmärk oli teada saada kui vanad on Rakveres elanud suguvõsad. Peale avalike ürituste said seltsiliikmed sagedasti ka isekeskis kokku ning asju arutati koosolekutel. Praktilise poole pealt sai suuresti tänu seltsi initsiatiivile viidud Pikale tänavale vee- ja kanalisatsioonitrassid. Aidati nõu ja jõuga majasid korda teha, mille juures olid abiks erinevad töötoad: paekivimüüri hooldamine ja parandamine, ahjude rekonstrueerimine ja hooldus jne.[81] Seltsi aktiivse aja jooksul vanalinn kindlasti arenes rohkem, kui oleks seda teinud ilma seltsita.

2.1.2 Konverentsid

Rakvere Vanalinna Seltsi korraldatud konverentsidele kutsuti ettekandeid tegema kohalikke inimesi nii Rakverest kui ka oma ala asjatundjaid väljastpoolt. Konverentsid toimusid seltsi tegutsemise ajal neljal korral: 2007. aastast kuni 2011. aastani. Konverentsil osalemine oli tasuta, korraldamiseks saadi raha Rakvere Linnavalitsuselt ja seltsi ühiskassast. Toetus

[77] Rakvere vanalinna selts jõuab asutamiskoosolekuni, https://virumaateataja.postimees.ee/2272657/rakvere-vanalinna-selts-jouab-asutamiskoosolekuni (vaadatud 08. V 2019).
[78] Kolmkümmend kolm kodanikku lõid uue seltsi, https://virumaateataja.postimees.ee/2273037/kolmkummend-kolm-kodanikku-loid-uue-seltsi (vaadatud 08. V 2019).
[79] Samas.
[80] Samas.
[81] Vanalinna selts avab õued linnarahvale, https://virumaateataja.postimees.ee/405923/vanalinna-selts-avab-oued-linnarahvale (vaadatud 28. XI 2019).

kulutati postrite ja kutsete trükkimise, ajalehereklaami, peaettekandja päevaraha ja kohvipausi korraldamise peale.[82]

Esimene konverents peeti 9. veebruaril 2007. aastal Lääne-Virumaa Keskraamatukogu saalis ja kandis pealkirja "Vanalinn kui ressurss".[83] Esimesel konverentsil käsitleti vanalinna minevikku, olevikku ja tulevikku ning vanalinna seoseid muu linnaga ning konverentsil esinejaid oli esimesel korral seitse. Peaettekandega esines konverentsil Mart Kalm, kes analüüsis arhitekti G. F. Adoffi loomingut ning seost Rakvere vanalinnaga. Kaasettekande tegi SA Virumaa Muuseumid teadur Kaja Visnapuu, kes käsitles G. F. Adoffi perekonda ja suguvõsa. Oma ettekannetega esinesid veel arhitekt Oliver Alver; arheoloog Villu Kadakas; Muinsuskaitseameti Lääne-Virumaa vaneminspektor Anne Kaldam; Pika tänava majaomanik Villy Võrk ning Rakvere Vanalinna Seltsi juhatuse liige Erika Pääbus.[84]

Järgmine konverents peeti veidi rohkem kui aasta hiljem ï 17. aprillil 2008. aastal Rakvere Rahvamaja keldrisaalis ja kandis pealkirja "Jätkusuutlik Rakvere".[85] Sellel konverentsil keskenduti nii muinas- kui ka nüüdisaegsele linnale, tema arengule ja arhitektuurile. Seekordsel konverentsil oli seitse ettekandjat: arheoloog Tõnno Jonuks, SA Virumaa Muuseumid teadur Oliver Pagel, EELK Rakvere Kolmainu koguduse õpetaja Tauno Toompuu, preester Aleksander Lebedev, Kristiina Sipelgas majandus- ja kommunikatsiooniministeeriumist, arhitekt Raul Järg ning ajaloolane Jüri Kuuskemaa. Viimane rääkis oma kogemustest ja tähelepanekutest vanalinlasena hoonete restaureerimisel ja hooldamisel Haapsalus ja Tallinnas. Teine Rakvere Vanalinna Seltsi korraldatud konverents otsis ja tõmbas võrdlusjooni teistegi Eesti vanalinnadega.[86] Killukesi kadunud külast, muinasaegsest Rakverest, rääkis tollal Eesti Kirjandusmuuseumi teadurina töötanud Tõnno Jonuks. Uusi fakte Rakvere linnuse ajaloost tõi välja Sihtasutuse Virumaa Muuseumid teadusdirektor Oliver Pagel. Ning õigeusu ja luterliku kiriku osast ja kohast Rakvere kultuuriruumis rääkisid preester Aleksander Lebedev ja Kolmainu kiriku õpetaja Tauno Toompuu.[87] Vaimulikud tõid konverentsile omanäolise filosoofilise vaatenurga.

---

[82] M. Jõe, Rakvere Vanalinna Selts korraldab konverentsi "Vanalinn kui ressurss". Rakvere, 2007. (Isiklik arhiiv).
[83] Samas.
[84] Samas.
[85] M. Jõe, Rakvere Vanalinna Seltsi konverents "Jätkusuutlik Rakvere". Rakvere, 2008. (Isiklik arhiiv).
[86] M. Jõe, Otsime ja tõmbame võrdlusjooni. Rakvere, 2008. (Isiklik arhiiv).
[87] Samas.

Täpselt aasta hiljem, 16. aprillil 2009. aastal peeti nelja ettekandega järjekordne konverents seal samas, Rakvere Rahvamaja keldrisaalis ja kandis pealkirja "Vanalinn inimeste mälus ja elus".[88] Konverentsiga tähistati muinsuskaitsekuu algust. Esinesid toonane Eesti Muinsuskaitse Seltsi esimees ja arheoloog Jaan Tamm, SA Virumaa Muuseumid vanemteadur Odette Kirss, arhitekt Raul Järg ning linnakodanik Olev Puldre. Arutusele tulid Rakvere ja vanalinna minevik, olevik ja tulevik. Peaettekande tegi tolleaegne Eesti Muinsuskaitse Seltsi esimees Jaan Tamm, kelle teema oli Rakveres teatrimäel asunud kloostri ajalugu ja väljakaevamised. Käsitletavateks teemadeks olid veel ajalooliste veskitega seonduv, Pika tänava teeprojekt, üldplaneering jms.[89]

2010. aastal jäi konverents vahele, kuid 24. märtsil 2011. aastal peeti konverents taas koos viie ettekandega. Ettekandjateks olid kunstiajaloolane Ants Hein, SA Virumaa Muuseumid teadurid Odette Kirss ja Kaja Visnapuu, Sirli Naska Eesti Kunstiakadeemiast ning Rakvere linna haljastusinsener Anu Kivi.

7. Ants Heina ettekanne Rakvere Vanalinna Seltsi konverentsil, aprill 2011. Foto: erakogu

[88] M. Jõe, Rakvere Vanalinna Seltsi konverents "Vanalinn inimeste mälus ja elus". Rakvere, 2009. (Isiklik arhiiv).
[89] Samas.

28. märtsil 2012. aastal toimus seni viimane Rakvere Vanalinna Seltsi konverents Lääne-Virumaa Keskraamatukogus. Konverentsi teema olid ajaloolised linnakodanikud ning Juhan Kunderi selts ja tema tegemised.[90]

Vaadates konverentside kavasid läbi viie aasta võib järeldada, et kuna esinesid nii kohalikud inimesed Rakverest kui ka oma ala asjatundjad mujalt, siis said kuulajad oma silmaringi laiendada ja erinevaid vaatenurki nii ajaloolistele (arheoloogilised leiud, Rakveres tegutsenud arhitektid jne) kui ka sel hetkel päevakajalistele teemadele (planeeritavad projektid jne). Kuigi konverentside eelarved olid kitsad, siis tuleb tegijaid tunnustada, sest iga-aastaselt oli konverentsidel kuulajaid ligikaudu 50 inimest[91], mis on Rakvere suuruse väikelinna kohta väga hea osalejate arv. Seda enam, et praegu sarnaseid üritusi Rakveres ei toimu, välja arvatud mõned Muinsuskaitseameti korraldatavad infopäevad.

2.1.3 Üritused ja projektid

Lisaks järjepidevatele konverentsidele korraldati Rakvere linna päevade raames samuti paari üritust ï nendeks olid iga-aastased Rakvere trepijooksud ja loteriid. Arvatavasti teenis selliste meelelahustuslike ürituste korraldamine just linnarahvas huvi äratamise eesmärki. Üritusi korraldati juunis linna päevade ajal, kui Rakveret külastab aasta lõikes tõenäoliselt kõige rohkem rahvast. Trepijookse, mille tarbeks jaotati osalejad vanuseklassidesse, korraldati Vallimäel Vallikraavi tänava poolsel trepil ja need olid sümboolselt seotud Vallimäel kõrguva Tarva sünnipäevaga. Tarva kuju avati Vallimäel 15. juunil 2002, mis jääb samuti Rakvere linna päevade ajale ning kujust on saanud üks Rakvere tähtsamaid sümboleid. Loterii eesmärk oli viia inimesed kurssi vanalinna ja selle piirkonna asutuste tegevustega. Ühel aastal levitati loteriipileteid õhust kohaliku lennuklubi lennukilt. Loteriivõidud moodustati vanalinnas pakutavatest teenustest ja müüdavatest kaupadest (suveürituste piletid, lennusõidud Rakvere kohal, Rakvere linnuse piletid, Rakvere sümboolikaga tooted jne).[92] 2009. aasta linna päevade ajal korraldas Rakvere Vanalinna Selts tunnustusmedalite üleandmist, et tänada neid Pika

[90] Rakvere vanalinnas puhuvad uued tuuled URL (kasutatud 28.11.2019) https://virumaateataja.postimees.ee/794562/rakvere-vanalinnas-puhuvad-uued-tuuled
[91] Jõe, M. Vanalinna selts peab järjekordse konverentsi. Rakvere: 2009. (Isiklik arhiiv).
[92] Vanalinna Selts puistab lennukilt loteriipileteid, https://virumaateataja.postimees.ee/2273535/vanalinna-selts-puistab-lennukilt-loteriipileteid (vaadatud 21. V 2019).

tänava korteriühistute eestvadajaid ja eramajaomanikke, kes olid andnud oma panuse muinsuskaitseala majavalduste ja kruntide korrastamisse.[93]

8. Rakvere Vanalinna Seltsi trepijooks, juuni 2010. Foto: erakogu

Peale juba nimetatud tegevuste, korraldati järjepidevalt kevadeti talguid, mida toimus viiel järjestikusel aastal ja talvel pöörati tähelepanu lume äraveole. Talgutel võeti eesmärgiks korrastada üks kindel ala, näiteks Vallimäge puhastati võsast ja koristati sodist. Talgupäevadel ootas talgulisi päeva lõpus supp.

Valdkonnaga seotud inimesed käisid oma eriala tutvustamas ka konverentside väliselt. Toimusid nii infotunnid, kus teavitati inimesi, miks peaks lammutamisele eelistama vana säilitamist ja korrastamist, kui ka restaureerimise töötoad ï õpetati akende ja uste restaureerimist, paekivimüüride ja ahjude hooldamist, roomattide valmistamist ja muude looduslike soojustusmaterjalide kasutamist. Täpsed andmed, kus, millal ja kes töötubasid korraldasid, ei ole leitavad puuduliku arhiivimaterjali tõttu.

Kaasa löödi projektis "Koos arenev Rakvere", mis tegeles erinevate planeerimisüsteemidega ï kuidas inimesed ise saavad linna arengus kaasa lüüa ja -rääkida ning tutvustati kaasava planeerimise mudelit, mis valmis linnale soovitusliku materjalina.[94]

[93] M. Jõe, Rakvere Vanalinna Selts hakkab välja andma tunnustusmedaleid. Rakvere, 2008. (Isiklik arhiiv).

Uuriti linlaste käest ka ise, millised on vanalinna tsooni murekohad, milline on hetkeseis ja mida võiks tulevikus oodata. Selle jaoks tehti küsitluslehed ja saadeti need vanalinna elanikele ja kinnistuomanikele edasi. Muuhulgas uuriti kõnniteede, valgustuse, sisehoovide olukorra, liikluse, turvalisuse, poolpõlenud majade ja varemete kohta.[95] Kõige enam toodi välja probleemsed kõnniteed ja valgustus. Eraldi toodi välja ka see, et Vallimäel võiks jalakäijate teed olla täies ulatuses valgustatud. Praeguseks ajaks ongi Vallimägi koos teedega valgustatud, millele aitas kindlasti kaasa Vanalinna Seltsi tegevus. Küsitluses toodi välja ka see, et Pikal tänaval tuleks vähendada liiklust või muuta tänav ühesuunaliseks.[96] Ühesuunaliseks muutmiseni jõuti Pika tänava remondiga 2019. aastal.

Korra jõudis toimuda vanalinna festival "Wahva Wana" 4.ï 5. august 2011. Festival teenis eelkõige kogukonna kokkutoomise eesmärki, aga sealt sai ka praktilist infot. Kavast leidis erinevaid tänavakohvikuid, näituste avamisi, töötubasid, vestlusõhtuid, kontserte ning korraldati laat.

Kui eelnevalt on väljatoodud üritused, mida hetkel seltsi mittetegutsemise tõttu enam ei korraldata, siis seltsi tegutsemisaega on siiamaani meenutama jäänud infotahvlid muinsuskaitsealal ja selle tsooni kultuuriloolistel majadel. Infotahvlite ülespanekul küsiti täpsemaid tingimusi Muinsuskaitseametilt. Tahvlid kujundas Priit Verlin ja tekstid koostas ajaloolane Odette Kirss. Esimesed viis infotahvlit paigaldati 2006. aastal, taaskord linna päevade ajal. Tahvlid said Tallinna tänav 3, Pikk 3, Pikk 7, Pikk 15 ja Pikk 16.[97] Tallinna tänava 3 hoone on vana kohtuhoone, kus on asunud teisigi riigiasutusi ja hetkel on Virumaa Muuseumide hallata, Pikk 3 majas on muu hulgas tegutsenud mõnda aega Viru maavalitsus, Pikk 7 hoones Rakvere Teater ning Pikk 16 majas kino, mis praegu on Kaitseliidu Viru maleva hallata.[98] Infotahvli saanud majade hulka kuulusid veel Pikk tänav 40, mis on alates 1805. aastast olnud alati koolimaja. Seal on õppinud teiste hulgas Friedrich Robert Faehlmann, Friedrich Reinhold Kreutzwald, Jüri Parijõgi, Otto Strandman ning teised.[99] Veel

---

[94] Tuleb seminar kaasavast planeerimisest Rakveres, https://virumaateataja.postimees.ee/782412/tuleb-seminar-kaasa-vast-planeerimisest-rakveres (vaadatud 28. XI 2019).
[95] Vanalinna selts uuris linlaste muresid, https://virumaateataja.postimees.ee/2283987/vanalinna-selts-uuris-linlaste-muresid (vaadatud 30. V 2019).
[96] Samas.
[97] Vanalinna selts avab majadel infotahvlid, https://virumaateataja.postimees.ee/2286979/vanalinna-selts-avab-majadel-infotahvlid (vaadatud 30. V 2019).
[98] Samas.
[99] Vanalinna Selts tähistab kultuuriloolised majad, https://virumaateataja.postimees.ee/2282747/vanalinna-selts-tahistab-kultuuriloolised-majad (vaadatud 30. V 2019).

pandi infotahvlid Tõusu tänava majale, kus elas arhitekt Ferdinand Gustav Adoff ning Pikk tänav 2 majale, mis kuulus kaupmees Ivan Dugkinile ja kus asus aastatel 1866ï 1874 esimene saksa laenuraamatukogu.[100] Kokku pandi majadele üheksa infotahvlit. Sobilikke majasid oleks leidunud veel, kuid tol ajal arvati, et majad vajavad enne kordategemist, kui paigaldada sinna silmatorkav infotahvel.[101]

9. Rakvere Vanalinna Seltsi mälestustahvli avamine aadressil Pikk 16. Foto: erakogu

2.2 Vana Haapsalu Selts

2.2.1 Loomine

2005. aastal loodi omaalgatuse korras Vana Haapsalu Selts kahe asutajaliikme poolt. Üks asutaja oli Merike Laur, kes on praegugi seltsi eestvedaja. Seltsi loomise tõukeks sai 2005. aasta veeuputus Haapsalus. Veeuputusest ajendatuna tegid vanalinna aktiivsemad elanikud Haapsalu linnavalitsusele pöördumise, kus juhiti tähelepanu Haapsalu vanalinna kitsaskohtadele ja pakuti neile lahendusi. Pöördumisele koguti nii vanalinna elanike, kui ka vanalinnas tegutsevate aktiivsete inimeste allkirju. Seltsi asutamise-järgsed eesmärgid olid

[100] Vanalinna Selts tähistab kultuuriloolised majad, https://virumaateataja.postimees.ee/2282747/vanalinna-selts-tahistab-kultuuriloolised-majad (vaadatud 30. V 2019).
[101] Kiri: Infotahvlite ülespanek katkeb ajutiselt, https://virumaateataja.postimees.ee/2313347/kiri-infotahvlite-ulespanek-katkeb-ajutiselt (vaadatud 30. V 2019).

järgmised: Haapsalu vanalinna väärtustamine ja vanalinna ala kontseptsiooni arendamine, vana Haapsalu puumajade ja muude ajalooliste hoonete korrashoiule kaasaitamine, huvi tekitamine Haapsalu ajaloo ja ajalooliste hoonete vastu, veebikeskkonnas Haapsalu linna ajalugu kajastava materjali avaldamine, Haapsalu vanalinna kui elukeskkonna arendamine.[102] Eesmärkide saavutamiseks oli ühingul plaanis korraldada ühtse kontseptsiooni väljatöötamist kivi- ja puitarhitektuuri säilitamiseks ja taastamiseks vanalinnas; korraldada koolitusi, seminare ja konverentse ning koguda annetusi, osaleda vastavasisulistes projektides ning teha koostööd teiste ühingute, seltside ja ettevõtetega.[103] Eesmärkide ja nende saavutamiseks vajalike tegevuste kõrval toodi välja seltsi põhimõtted: kodanikualgatus ehk projektide ja ideede teostamine võimalikult paljude linnakodanike koostöö kaudu; tegevus avalikes huvides ehk hoidumine eelkõige ärilistest huvidest ï tegevuse eesmärk on tuua kasu linnale kui tervikule, mitte mõnedele üksikisikutele; heategevus ehk osalemine ühistegevuses tasu eeldamata ja ühistegevust omahuvides kasutamata; apoliitilisus ehk poliitiliste erakondade mõjuväljast hoidumine; edendada kohalikke linnahuve, mitte üldisi üleriiklikke või erakondlikke huve; avatus uutele liikmetele, tingimuseks ei ole alati rahaline panus, vaid mistahes entusiastlik osalemine ühenduse eesmärkide teostamisel.[104]

Seltsi asutamisaasta lõpuks oli liikmeid kümme. Praegune seltsi liikmete arv jääb alla kümne. Liikmemaks aastas on 10 eurot. Ühendusega on endiselt oodatud liituma kõiki, keda huvitab Haapsalu linna puudutava ajaloolise teabe kogumine, tutvustamine, linna ajalooliste hoonete säilimine ja restaureerimine. Liikmeks astumine annab õiguse osaleda ühenduse tegevuses selle organite (üldkoosolek, juhatus) kaudu. Rõhutatakse ka seda, et ilma liikmeks hakkamiseta saab avaldada oma toetust ühenduse tegevusele.[105] Praeguseks on seltsil piisavalt oma raha kogutud, mille tõttu väiksemateks asjadeks enam raha küsima ei pea. Kui on suuremad projektid, küsitakse raha kohalikult omavalitsuselt või Kultuurkapitalilt.

Vana Haapsalu Seltsi ettepanekutega on arvestatud kohalikus omavalitsuses. Üks esimesi puudutas Haapsalu Karja tänava rekonstrueerimistöid, millega lahendati suures osas vanalinna liiklusprobleemid. Selts saatis Linnavalitsusele kirja, kus juhiti tähelepanu linna valupunktidele ï mis tahaks parandamist ja tegemist.[106] Koostöös MTÜ Haapsalu

[102] Vana Haapsalu Seltsi Koduleht, https://vanahaapsaluselts.weebly.com/ (vaadatud 6. IV 2020).
[103] Vana Haapsalu Seltsi 2019. aasta majandusaasta aruanne. Haapsalu, 2019. (Isiklik arhiiv).
[104] Vana Haapsalu Seltsi Koduleht, https://vanahaapsaluselts.weebly.com/ (vaadatud 6. IV 2020).
[105] Vana Haapsalu Seltsi Koduleht, https://vanahaapsaluselts.weebly.com/ (vaadatud 6. IV 2020).
[106] M. Laur, intervjuu Vana Haapsalu Seltsi juhatuse liikmega. Küsitles autor, 20. II 2020. Lindistus autori valduses.

Kunstivaraga tehti linnavalitsusele pöördumine ettepanekutega Haapsalu vanalinna kujundamisel, kunstnike mälestuste jäädvustamisel ja heakorra- ning haljastusprobleemide lahendamisel. Kirjas tõstatatud ettepanekute läbiarutamiseks toimus ümarlaud linnavalitsuse vastavate ametnikega.[107] Veel tegi selts pöördumise linnavalitsusele seoses Krahviaia planeeringuga. Tihedamad ja suuremad ettepanekud ning pöördumised on jäänud seltsi algusaegadesse, kui vanalinnas toimusid veel suuremad muudatused. Praegu, kui vanalinnas on asjad rohkem paika loksunud, tehakse millegi poolt või vastu pöördumisi harvem, sest leitakse, et pigem rääkida vähem ja mõjuvamat juttu.[108]

2.2.2 Üritused ja projektid

Seltsi tegutsemise 15 aasta jooksul on läbi viidud erinevaid projekte ja üritusi. Mõned on olnud ühekordsed, kuid on ka aastast aastasse toimuvaid. Seltsi esimese üritusena korraldati vanalinnas asunud Kuke galeriis fotonäitus 2005. aastal Haapsalu veeuputusest, mis oli seltsi loomise üks ajend. Fotograaf Arvo Tarmula ja hobipiltnikud tegid pilte uputusest ja vee all olevatest majadest. Selts ostis fotod fotograafilt välja ja need on seltsi käes hoiul. Esimese fotonäitusega taheti tähelepanu juhtida vanalinna elule.[109]

Üheks suuremaks projektiks võib pidada veebikaamera ülespanekut vana tuletõrjemaja torni Karja tänaval koostöös ilm.ee'ga. Idee kaamera üles panna, tuli Haapsalus mitte elava seltsiliikme käest, kes soovis Haapsalut rohkem näha, kas või virtuaalselt. Veebikaamera jaoks korjati raha kokku põhiliselt annetustest, millele aitas suuresti kaasa kohalikes uudisteportaalides Läänlases ja Lääne Elus ilmunud üleskutsed. Korjandus sai alguse ühe seltsiliikme sünnipäevast, kus ta palus kinkide asemel raha kaamera hüvanguks annetada.[110] Lisaks inimeste annetustele koguti raha Valge Daami päevade ajal kookide küpsetamisega ning annetusmüügiga. Kaamera jaoks koguti raha üle kahe aasta ja kaamera ülespanekuga loodeti, et aina rohkem inimesi leiab Haapsalu üles tänu Internetis näidatavale pildile. Veebikaamera avati 2012. aastal ning seda näeb Vana Haapsalu Seltsi kodulehel. Valida saab 10 suuna vahel, mida saab vaadata kas järjest panoraamina, kus kaadrid vahetuvad 30 sekundi

[107] Vana Haapsalu Seltsi Koduleht, https://vanahaapsaluselts.weebly.com/ (vaadatud 6. IV 2020).
[108] M. Laur, intervjuu Vana Haapsalu Seltsi juhatuse liikmega.
[109] Samas.
[110] Haapsalu veebikaamera raha on peaaegu koos, https://online.le.ee/2011/12/24/haapsalu-veebikaamera-raha-on-peaaegu-koos/ (vaadatud 6. IV 2020).

järel või valida konkreetne vaade, näiteks Piiskopilinnus, Karja tänav või De La Gardie loss.[111]

Pikaaegsemaks projektiks sai seltsil Piiskopilinnuse kiviktaimla taastamine ajaloolisel kohal, aga uuenenud kontseptsioonis, kus oma koht oli püsililledel ja suvelilledel, mis istutati igal kevadel uued. Taimede soetamist finantseeriti omavahenditest. 2008. aastal saadi toetust Kohaliku Omaalgatuse Programmist, mille abil soetati kastmissüsteem.[112] Lillepeenart peeti kuni 2017. aastani, sest siis algasid Piiskopilinnuses renoveerimistööd.

Korduvaks seltsi sündmuseks saab pidada alates 2013. aastast muinastulede süütamist. Seda tehakse Promenaadil, Aafrika ranna lõkkeplatsil.

10. Vana Haapsalu Seltsi korraldatud muinastulede öö, august 2015. Foto: Arvo Tarmula

Korduvalt toimub veel nn. väravamüük, mis sai alguse 2015. aastal. Vanalinna elanikud avavad oma väravad ja müüvad väikse tasu eest kodust üle jäänud kraami ning inimestel oli võimalus vaadata sisehoovidesse. Osalejad on nii vanalinna-, kui ka miljööväärtuslike alade elanikud. Väravamüük toimub alates 2015. aastast igal aastal ja suvehooaja jooksul mitu korda.

[111] Vana Haapsalu Seltsi Koduleht, https://vanahaapsaluselts.weebly.com/ (vaadatud 6. IV 2020).
[112] Samas.

11. Vana Haapsalu seltsi väravamüügi plaan, juuli 2016. Foto: Vana Haapsalu Selts

2017. aastal alustati koostöös talisuplejatega Haapsalu Talisupluskeskuse rajamist, mis hõlmas sobiva koha leidmist, käigusilla ja soojaku rajamist. Tegevusteks saadi raha annetusmüügist, kus annetajatele pakuti omavalmistatud küpsetisi, kooke, jooke ja ka taimi lillepeenralt, mis 2017. aastal likvideeriti. Lisaks saadi raha Kohaliku Omavalitsuse Programmist ja kirjutati mitu projekti. Talisupluse põhiline eesmärk oli vanalinna elu talvel elavdada.[113]

[113] M. Laur, intervjuu Vana Haapsalu Seltsi juhatuse liikmega.

12. Vana Haapsalu Seltsi taliujumine, veebruar 2019. Foto: Haapsalu talisuplejad

Üldiselt on Vana Haapsalu Selts projektipõhine ï kui nähakse, et midagi on vaja ära teha, kirjutatakse ideed üles ja viiakse ellu. Seltsitegevust nähakse pigem võimaluse kui kohustusena. Vahel võib asi jääda rahastuse taha, näiteks talisupluse projekt sai alles kolmanda katsega rahastuse. Seltsi loomisel seatud eesmärgid ja tegevussuunad on enamuses täidetud, vajaka on jäänud koolituste, seminaride ja konverentside korraldamisest. Kuna aktiivseid inimesi on seltsis vähe, siis võivad mõned asjad selle taha jääda, sest paari inimesega on selliseid üritusi keeruline korraldada. Suure eesmärke nad praegu ei võta, 2020. aastal jätkavad muinastulede ööga, talisuplusega ja võib-olla väravamüügiga. Leitakse, et põletavaid teemasid hetkel ei ole ja paljud asjad on vanalinnas korda saanud. Igal juhul on Vana Haapsalu Selts omal kohal olnud vanalinna elu arendamisel ja Haapsalu vanalinna populariseerimisel.[114]

2.3 Ühendus Weissenstein

2.3.1 Loomine ja tegevusaastad

Selts sai oma nime ajaloolise Paide nime järgi. Algselt kandis linn alamsaksa keeles nime Wittenstein, mis tähendas valget kivi ehk paekivi, millest ehitati kindlus. Hiljem nimetati linna Weissensteiniks. Ühendus Weissenstein loodi 2003. aastal nelja asutajaliikme poolt.

[114] M. Laur, intervjuu Vana Haapsalu Seltsi juhatuse liikmega.

Hetkel on liikmeid kaheksa ja tegevust veab Rainer Eidemiller. Liikmelisust ei peeta kohustuslikuks, sest panustada saab ka liikmeks olemata. Weissensteini põhikirja järgi on ühenduse eesmärgiks heategevuslik avalikes huvides tegutsemine Paide linna ajaloo uurimisel ja tutvustamisel, Paide ajalooliste hoonete ja rajatiste taastamisel ning säilitamisel.[115] Algidee oli luua Paide ajaloost veebileht, kuhu üles panna ajaloolised fotod Paidest, lisada Paide ajaloo kohta tehtud uurimistöid, ümber kirjutada ajaleheartikleid ning raamatutes ja arhiivides leidunud materjale.[116] Algatus oli tolle aja kohta väga uuenduslik mõte, sest siis ei käidud Internetis ajalehtesid lugemas ja ajaloo kohta uurimas. Kui seltsi loomise alguses oli kõik koondunud Internetti, siis varsti laienes tegevus ühiskonnasellu ï hakati koos käima, korraldama ajalooõhtuid ja konverentse ning suhtlema linnavalitsusega eesmärgiga arendada vanalinna.

Weissensteini tegevuse saab jagada kolmeks etapiks. Esimene on ühenduse Weissenstein puhtalt vanalinna-alane tegevus aastatel 2003 ï 2009. Teine on Paide kogukonnakeskuse tegevus aastatel 2010 ï 2013, kus teiste hulgas tegutses ka Weissenstein ning kolmandaks etapiks võib pidada Wabalinna maja tegevust aastatel 2014 ï 2019, kus samuti tegutses teiste seas Weissenstein.[117]

Weissenstein tegi algusaastatel valmis Paide vanalinna arenguvisiooni, mis võeti linnavalitsuses vastu ühe osana linna arengukavast. Sellest pidi saama alusdokument, millest juhinduda vanalinnas tehtavatel projektidel.[118] Enne arenguvisiooni ei pööratud erilist tähelepanu vanalinnale ja küsimustele nagu ühtse vanalinna miljöö säilitamine, teabe edasiandmine majaomanikele, vanalinna arendamine turismipiirkonnana.[119] Tegu oli uue ja konkreetse ideega, millega oli inimestel huvi kaasa minna. Arenguvisioon on mahukas, sisaldades endas 2005. aasta hetkeolukorda, visiooni arengukava elluviimise tulemustest, arengukava elluviimiseks vajalikke tegevuspunkte ning ajaloolist tausta.[120] Muuhulgas rõhutati arenguvisioonis õigete viimistlustehnikate ja ehitusmaterjalide kasutamist. Dokumendi järgi pidid kolm linna omanduses olevat Tallinna tänava hoonet kohandatama

[115] Ühendus Weissenstein põhikiri, 2004, http://www.weissenstein.ee/dokumendid/W_pohikiri.pdf (vaadatud 08. IV 2020).
[116] R. Eidemiller, intervjuu Ühendus Weissenstein juhatuse liikmega. Küsitles autor, 5. II 2020. Lindistus autori valduses.
[117] Wabalinna majas seni toimunud asjad, http://weissenstein.blogspot.com/p/paide-kogukonnakeskus.html (vaadatud 8. IV 2020).
[118] Paide vanalinna arenguvisioon 2005, http://www.weissenstein.ee/dokumendid/Paide%20vanalinna%20arenguvisioon.pdf (vaadatud 8. IV 2020).
[119] Samas.
[120] Samas.

Paide linnakeskkonna arendamise keskuseks. Algsest kolmest hoonest võeti kasutusele kaks ï Tallinna tänav nr. 9 ja 11. Nendes majades hakkas kogukonnakeskus arenema alates 2010. aastast. Lisaks ajaloo ja vanalinnaga tegelemisele lisandusid kogukondliku ja säästliku elulaadi propageerimine ning tegevused mitmekesistusid. Majadesse koondus palju kodanikualgatusi: lisaks Paide linna ajaloo ja vanalinnaga seotud kodu-uurimisele ka Järvamaa Vabatahtlike Keskus, Wabakohvik ja kogukondlik ajaleht KoosOlek. Nimetatud ettevõtmisi koordineeris Weissenstein. Lisaks tegeleti majades: ajalooliste hoonete ennistamisega (nõustamine, koolitused, vanamaterjal, Majatohter, puidutöökoda ï Paide SRIK); naiste käsitöö ja lasteringidega (MTÜ Käsitöö Katsikud); kunstigalerii korraldamisega (Walge Galerii MTÜ); Paide muusika-, sõna- ja kujutava kunsti festivali "Kolmkõla" korraldamisega; kogukondliku maksevahendi P.A.I. kasutamisega (seltsing P.A.I.de Pank); restaureeritud vanade jalgrataste laenutusega (Welopark); talutoiduklubiga (MTÜ Südamaa Talukaup) ning toiduklubiga "KoosOlek".[121]

Weissenstein andis välja oma ajalehte ja raha. Ajalehe eesmärk oli levitada infot ajaloost, kogukondlikust ja säästvast mõtteviisist ning anda veidi praktilist ja suunavat teavet nende teemade kohta.[122] Ajalehti püüti välja anda kord kuus, aga kuna trükkimine oli üsna kulukas, siis sõltus see tollel hetkel tulevatest projektitoetustest. Tegu oli ka ajamahuka tööga, seda enam, et kirjutati, toimetati ja kujundati vabatahtliku töö korras.[123] Esimene ajalehenumber ilmus 23. novembril 2010. aastal, see oli nelja leheküljeline ning tiraaġiarvuga 1000. Kokku ilmus 21 numbrit ja lehe tegemine lõpetati 2013. aastal. Raha nimega P.A.I. teeniti vabatahtliku tööga. Kuna seoses SRIK-ga koguti vana ehitusmaterjali, siis sai pool ostetavast ehitusmaterjali rahast tasuda just selle kogukondliku rahaga. Samuti sai rahaga maksta pool SRIK-i korraldavatest koolitustest.[124]

[121] Wabalinna majas seni toimunud asjad, http://weissenstein.blogspot.com/p/paide-kogukonnakeskus.html (vaadatud 8. IV 2020).
[122] Kost lühidalt, http://koosolek.weissenstein.ee/kost/ (vaadatud 9. IV 2020).
[123] R. Eidemiller, intervjuu Ühendus Weissenstein juhatuse liikmega.
[124] Samas.

13. Ühendus Weissensteini Kogukondlik ajaleht KoosOlek ja kogukondlik maksevahend P.A.I. Foto: autor

Alates 2014. aastast hakati kogukonnakeskust kutsuma Wabalinna majaks. Wabalinna maja sai lõpu 2018. aastal. Praegu, 2020. aastal, on ühendusel keeruline aeg, sest Tallinna tänav nr. 9 ja 11 hoonetest pidi 2019. aastal välja kolima ning sisse on seatud end uues majas, Keskväljaku 12, kus pidi kõike otsast alustama. Kolimisega uude majja algas ühenduse jaoks uus etapp ning Wabalinna maja etapp sai läbi. Kuna Tallinna tänava 9 ja 11 hooned kuuluvad SA-le Ajakeskus Wittenstein, kes sai EAS-lt toetust nendesse hoonetesse Järvamaa muuseumi laiendamiseks, siis Wabalinn oli sunnitud majadest välja kolima.[125] Uues asukohas alles töötatakse end sisse, seal on tegevust taasalustanud Wabakohvik, SRIK ja on toimunud kokkusaamisi. Praegusest madalseisust hoolimata on Weissenstein olnud Eesti väikelinnade pärandiga tegelevatest seltsidest üks kõige aktiivsemaid ja järjepidavamaid, kust on välja kasvanud erinevad üritused ja projektid, tegeletud nii teavitustöö kui ka praktiliste tegevustega.

2.3.2 Konverentsid

Vanalinna konverentsid olid peale veebis tegutsemise ja linnavalitsusega suhtlemise üks esimesi järjepidevaid üritusi, mida hakati Paides korraldama. Esimene konverents korraldati

[125] R. Eidemiller, intervjuu Ühendus Weissenstein juhatuse liikmega.

2006. aastal ja hetkel on viimaseks jäänud 2016. aasta konverents. Konverentsid toimusid koostöös linna või Muinsuskaitseametiga. Konverentside külastajad ja esinejad olid alaga tegelevad inimesed üle Eesti. Konverentside eesmärk oli olla peamiselt väikelinnade ja nende vanalinnade foorum, ning tuua kokku inimesed, kes on nendes vanalinnades tegevad ja kellel on mingil määral sarnased probleemid. Paide, Rakvere, Haapsalu, Kuressaare, Pärnu ja Võru on üsna samal perioodil väljakujunenud linnad, mis olid ja on Paidega üsna sarnases olukorras.

Iga konverents on olnud oma toimumiskoha, teemaderingi ja esinejate poolest eriilmeline. Toimumiskohana alustati Paide raekojas, järgnesid vallitorn ja ühenduse poolt kasutuses olnud Tallinna tänava hooned. Esimesel konverentsil esitleti uut Paide linna arenguvisiooni, otsustati asutada SRIK Paidesse ning hakata andma Paide linnas restaureerimistoetuseid. Edaspidistel konverentsidel tegeleti nii Paide-siseste kui ka laiemate teemadega ï SRIK, Paide miljööväärtuslike alade teemaplaneering, muinsuskaitse, Paide linnakogukonna säästev areng, arhitektuuriajalugu, restaureerimine jpm.

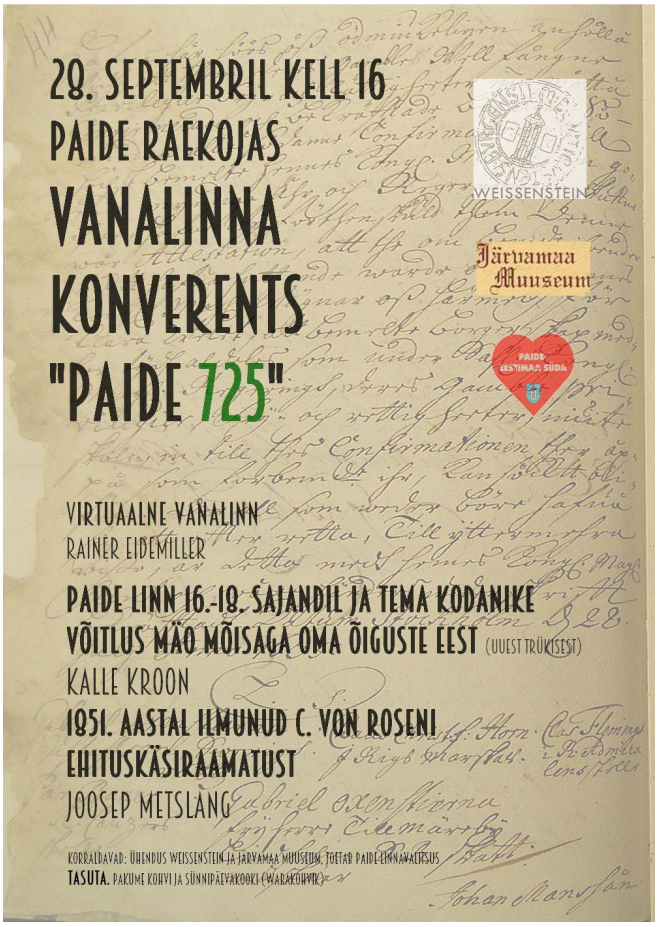

14. Ühendus Weissensteini 2016. aasta konverentsi plakat. Foto: Rainer Eidemiller

2.3.3 Säästva Renoveerimise Infokeskus (SRIK)

Tänu SRIK-i asutamisele koostöös Weissensteini, linna ja Eesti Muinsuskaitse Seltsiga, sai võimalikuks kolimine Tallinna tänava majadesse. Enne seda toimus Weissensteini tegevus põhiliselt veebis. Paide SRIK, pikema nimega Säästva Renoveerimise Infokeskuse Paide Ühendus asutati Tallinna eeskujul 2007. aastal. SRIK-is korraldatakse säästva ennistuse teemalisi koolitusi, praktilisi õppepäevi, antakse nõu, pakutakse tasuta ja tasulist kirjandust, kogutakse ja pakutakse taaskasutuses vana ehitusmaterjali, müüakse Majatohtri kaupa.[126] Nõustamine tähendab tegelemist vanade hoonete ennistamise küsimustega, muu hulgas aidatakse valida traditsioonilisi ja looduslikke materjale ning töövõtteid, aidata jälgida tingimustest ja nõuetest kinnipidamist jms.[127] Lisaks nõustamisele pakutakse vana hoone remonti. Koolituste alla kuuluvad laiad teemaderingid, viiakse läbi selliseid koolitusi nagu: erinevate krohvide koolitused (lubi-, savi- saepuru-, paberkrohv), erinevate värvide koolitused (liim-, kohupiima- ja linaõlivärv, munaõli tempera), puidutöökoja koolitus, vana maja üldremont, vanade uste ja akende restaureerimine ja palju muud sarnast. SRIK kogub vanadest hoonetest pärit ehitusmaterjali, et anda seda uuele ringile vanade majade kordategemisel. Paide SRIK on osalenud Euroopa koostööprogrammis, kus tutvuti saviehitistega ning saanud toetusi EL elukestva õppe Leonardo da Vinci uuendussiirde projekti "Arche" kaudu.[128] Seoses Wabalinna majast väljakolimisega, on SRIK praegu uue maja ootel ï maja on küll olemas, kuid see on vaja korda teha. Vaatamata sellele tehakse praegu edasi koolitusi, nõustamisi ja antakse säästva renoveerimise valikainekursust Paide gümnaasiumile.[129]

[126] Paide SRIK, http://weissenstein.blogspot.com/p/paide-srik.html (vaadatud 8. IV 2020).
[127] SRIK-i teenused. ï KoosOlek, IV 2013.
[128] Paide SRIK, http://weissenstein.blogspot.com/p/paide-srik.html (vaadatud 8. IV 2020).
[129] R. Eidemiller, intervjuu Ühendus Weissenstein juhatuse liikmega.

15. Ühendus Weissensteini keeduvärvi töötuba, juuli 2010. Foto: Ühendus Weissenstein

3 Seltsitegevuse toimimise põhimõtted

3.1 Avalik sektor

Riiklikul tasandil ehk avalikus sektoris koordineerib kodanikuühiskonna ehk kolmanda sektori tegevust Siseministeerium. Siseministeerium haldab kodanikuühiskonna riiklikku poliitikat ja ministeeriumi ülesanneteks on tagada riigi, kohaliku omavalitsuse ja kodanikuühenduste koostöö. Kodanikuühiskond kuulub rahvastikuministri tegevusvaldkonna alla. Siseministeerium on vastu võtnud mitmeid kodanikuühendusi toetavaid dokumente, mis tegelevad enamasti kaasamise ja rahastamisega.

Üks kodanikuühiskonna alusdokument on 2002. aastal Riigikogus heaks kiidetud Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon (lühidalt EKAK), mis on kodanikuühiskonna strateegilise arendamise alus.[130] Kontseptsioon määratleb kodanikuühiskonna ja avaliku sektori partnerluse alused ja raamistiku kodanikuaktiivsuse edendamiseks ning demokraatia tugevdamiseks Eestis.[131] Igal teisel aastal viiakse läbi riiklik arutelu, kus vaagitakse kontseptsiooni läbiviimise arenguid. Kontseptsiooni rakendamiseks on loodud 22-liikmeline komisjon, mis koosneb Vabariigi Valitsuse ja kodanikuühenduste esindajatest. EKAK-i eesmärk on kodanikuühiskonna õiguste ja kohustuste parema tundmise edendamine; vabatahtliku tegevuse väärtustamine; kodanike vastutustunde arendamine; kodanikuühenduste ja avaliku võimu koostöö põhimõtete teadvustamine ja täitmine; arenguks soodsa keskkonna loomine; tugisüsteemi arendamine; teadmiste levitamine; laialdasem kaasamine ja tunnustamine.[132] Koostööpõhimõtted ja väärtused tuginevad kodanikuaktiivsusel, osalusel, austusel, partnerlusel, vastutusel, kodanikualgatuste poliitilisel sõltumatusel, korruptiivsuse vältimisel, tasakaalustatud arengul ja võrdsel kohtlemisel.[133]

Lisaks võetakse teatud ajavahemiku tagant vastu kodanikuühiskonna arengukava. Käesoleval, 2020. aastal, saab läbi arengukava, mis oli koostatud aastateks 2015ï 2020. Kehtival kaval on kaks üldeesmärki: keskendunud ollakse ühiskondlikult aktiivsetele elanikele ja

[130] Kodanikuühiskond, https://www.siseministeerium.ee/et/eesmark-tegevused/kodanikuuhiskond (vaadatud 11. IV 2020).
[131] Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon, https://www.siseministeerium.ee/et/eesmark-tegevused/kodanikuuhiskond/eesti-kodanikuuhiskonna-arengu-kontseptsioon (vaadatud 11. IV 2020).
[132] Samas.
[133] Samas.

kodanikuühenduste tegutsemisvõimekusele.[134] Arengukava jätkab demokraatliku ning avatud ühiskonna kujundamist ja loob EKAK-le toimiva elluviimise süsteemi.[135] Arengukava sisaldab endas olukorra analüüsi ja üldeesmärke koos alaeesmärkidega. Lisaks on arengukavas maksumuse prognoos ja rakendusplaan. Igal aastal tehakse eelnenud aastast rakendusplaani täitmise aruanne. 2018. aastal algas uue, aastateks 2021ï 2030 mõeldud arengukava koostamine, mille vältel viidi läbi erinevaid seminare, kus on antud võimalus osaleda ka kodanikuühendustel.

Siseministeerium valib avaliku konkursiga iga paari aasta tagant strateegilised partnerid kodanikuühiskonna arengukava eesmärkide täitmiseks. Aastateks 2019ï 2020 valitud partnerid on Vabaühenduste Liit, Sotsiaalsete Ettevõtete Võrgustik ja Eesti Külaliikumine Kodukant.[136]

Kodanikuühiskonda tugevdab, arengukavasid ja muid dokumente ning riiklikku poliitikat toetab ja aitab läbi viia Siseministeeriumi valitsemisalasse kuuluv SA Kodanikuühiskonna Sihtkapital (lühidalt KÜSK). KÜSK loodi 2007. aastal ja KÜSK-i ülesandeks on toetada kodanikuühenduste tegevust läbi taotlusvoorude ja rahvusvahelise koostöö.[137] KÜSK viib läbi taotlusvoore, kust ühendused saavad endale raha küsida, samuti toimib KÜSK arendus- ja tugikeskusena. KÜSK-ile alluvad igas Eesti maakonnas arenduskeskused, kus on tööl konsultandid. Näiteks MTÜ'd asutades saab lasta maakonnakeskuse konsultandil läbi vaadata dokumendid ja vajadusel antakse nõu. Kui eelpool mainitud EKAK-i ja arengukavadega minu töös käsitletavad pärandiga tegelevad seltsid otseselt kokku ei puutu, siis kõige suurema tõenäosusega puutuvad nad kokku KÜSK-iga.

3.2 Kolmas sektor

Kolmas sektor, nimetatud ka vabakonnaks, on kodanikualgatusel põhinev sektor, kuhu kuuluvad mitteriiklikud organisatsioonid ja mittetulundusühingud. Vabakonna alla kuuluvad mittetulundusühingud, sihtasutused ja seltsingud. Suurt osa sellest võib liigitada

[134] Kodanikuühiskonna arengukava 2015ï 2020, https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Arengukavad/kodanikuuhiskonna_arengukava_2015-2020_0.pdf (vaadatud 11. IV 2020).
[135] Samas.
[136] Kodanikuühiskond, https://www.siseministeerium.ee/et/eesmark-tegevused/kodanikuuhiskond (vaadatud 11. IV 2020).
[137] Samas.

kodanikuühiskonna alla, kuid on ka erandeid. Näiteks erakonnad, ametiühingud vms asutused kuuluvad samuti kolmandasse sektorisse, kuid neid ei peeta avalikes huvides tegutsevateks. Kodanikuühiskonna all mõistetakse omaalgatuslikku koostööd, mis on ajendatud oma huvidest ning eesmärgist arutada probleeme avalikult ja osaleda otsustamises.[138] Kodanikuühiskonna alla kuuluvad seda koostööd võimaldavad ühendused, võrgustikud ja institutsioonid.[139] Vabakonna organisatsioonilisteks vormideks on mittetulundusühing, sihtasutus ja seltsing. Seltsing on registreerimata mittetulundusühing ja sihtasutust eristab mittetulundusühingust see, et liikmed puuduvad.

Mittetulundusühingu seaduse järgi on MTÜ vabatahtlik täiskasvanud inimesi koondav ühendus, mille eesmärk või põhitegevus ei saa olla tulu saamine ja mis taotleb ühiseid ühiskondlikke, kutsealaseid ja/või kultuurilis-seltskondlikke eesmärke.[140] MTÜ asutamiseks on vajalik asutamisleping, millega kinnitatakse põhikiri ning MTÜ asutajateks peab olema vähemalt kaks juriidilist ja/või füüsilist isikut.[141] Põhikiri peab käsitlema MTÜ tegevuse ja juhtimise põhilisi punkte. MTÜ asutamise viimaseks sammuks on ühenduse kandmine registrisse, mida saab teha ettevõtjaportaalis või minnes notari juurde. Tegevusest saadud tulu võib kasutada ainult põhikirjaliste eesmärkide saavutamiseks ja seda ei või jaotada liikmete vahel.[142] Olulisemaid otsuseid teevad MTÜ liikmed (üldkoosolek).[143] Tegelikkuses võib eristada veel kasumit mittetaotlevaid ja kasumit taotlevaid ühendusi. Näiteks kutseühendused, ametiühingud, ühistud võivad olla suunatud sissetulekule või kasumile; fondide ja sihtasutuste liikmed saavad palka.[144] MTÜ nimi ei või olla eksitav, mispärast kasutatakse eesti keeles täiendina "seltsi", mis viitab, et tegemist on isikute ühendusega.[145] Seltsi kõrval võib nimetuses kasutada ka teisi täiendeid nagu kogu, koda, klubi, föderatsioon, liit, ühing, ühendus, keskliit, ring, sõpruskond, erakond, MTÜ jne.[146]

Alates 2018. aastast eristati korteriühistud MTÜ-dest, kuni sinnamaani olid korteriühistud MTÜ-dega samas nimistus. Selle tõttu vähenesid 2018. aastal MTÜ-d arvuliselt registri andmestikus. 2020. aasta aprilli seisuga on registrisse kantud 21 971 MTÜ-d, millest kõige

---

[138] Kodanikuühiskond, https://www.siseministeerium.ee/et/eesmark-tegevused/kodanikuuhiskond (vaadatud 11. IV 2020).
[139] Samas.
[140] Mittetulundusühingute seadus, 1996, https://www.riigiteataja.ee/akt/13278757 (vaadatud 28. IV 2020).
[141] Samas.
[142] Samas.
[143] Samas.
[144] J. Uljas, Eesti seltside 100 aastat, lk 9.
[145] Ärinimi, mittetulundusühingu ja sihtasutuse nimi, https://www.just.ee/et/arinimi-mittetulundusuhingu-ja-sihtasutuse-nimi (vaadatud 05. IX 2019).
[146] Samas.

rohkem on MTÜ-sid Harjumaal (2900). Käesolevas töös käsitlevatest maakondadest on Lääne-Virumaal 962, Järvamaal 544 ning Läänemaal 511 MTÜ-d.[147] Tähtis on meeles pidada, et nende arvude sees on ka sellised MTÜ-d, mis ei ole aktiivselt tegutsevad.

Vabaühenduste enda poolt on loodud 2002. aastal eetikakoodeks, mis koosneb 23-st punktist. Käesolevas töös käsitletud seltsidest on Ühendus Weissenstein välja toonud, et lähtub oma töös ka nimetatud eetikakoodeksist. Eetikakoodeksis on välja toodud punktid, millest ühendused peaksid oma töös lähtuma: demokraatlikust juhtimisest ja toimimisest, kodanikujulgusest ja hoolivusest, vahendite ja vara heaperemehelikust ning säästlikust kasutamisest, vastutusest ja aruandmiskohutustest, avatusest ja läbipaistvusest, sõltumatusest ja huvide konflikti vältimisest, sõnapidamisest ja ideede autorluse tunnustamisest ning sallivusest.[148]

Loodud on Vabaühenduste Liit, mille eesmärk on toimiv kodanikuühiskond, kus inimesed saavad oma panuse kaudu kodanikuühiskonda osaleda muutuste tegemises. Vabaühenduste Liidu põhiline ülesanne on täide viia EKAKi põhimõtteid läbi kodanikuühiskonna arengukavade. Liidu liikmeks võib saada MTÜ või sihtasutus, mis tegutseb avalikes huvides.[149] Hetkel on ühendusel 107 liiget, millest pärandiga tegelev selts on Eesti Muinsuskaitse Selts. Vabaühenduste Liit loob ühendustele ruumi, kus koos areneda ja oma tööd tulemuslikumaks edendada ï testitakse e-lahendusi, loodud on huvikaitsevõrgustik, ühendusi toetatakse Aktiivsete Kodanike Fondi kaudu, välja on antud käsiraamatuid ning tehtud koolitusi.[150]

Igale alustavale ühendusele on abiks veebileht makis.ee, mis toimib kui teejuht. Sealt leiavad vastuseid küsimustele nii alustavad ühendused kui ka juba tööd tegevad. Veebilehte haldab KÜSK ning seal leiab vastused ühenduse asutamise eelsetele, töö käigus tekkinud ja ühenduse lõppedes tekkinud küsimustele. Võimalus on lugeda juba kirjutatud nõuandeid või võtta ühendust maakonna konsultandiga. Lehele on info mugavalt kokku koondatud, sealt leiab ka rahastamisvõimalused ja tähtsamad taotlusvoorude tähtajad.[151]

---

[147] Äriregister ning mittetulundusühingute ja sihtasutuste register maakonniti seisuga 01.04.2020, https://www2.rik.ee/rikstatfailid/failid/tabel.php?url=20_04mk.html (vaadatud 13. IV 2020).
[148] Vabaühenduste eetikakoodeks, https://heakodanik.ee/vabauhenduste-eetikakoodeks/ (vaadatud 13. IV 2020).
[149] Vabaühenduste Liidu põhikiri, https://heakodanik.ee/meist/ (vaadatud 13. IV 2020).
[150] Vabaühenduste võimekus, https://heakodanik.ee/vabauhenduste-voimekus/ (vaadatud 13. IV 2020).
[151] MAKIS, https://www.makis.ee/ (vaadatud 14. IV 2020).

3.3 Rahastus

Mittetulundusühingute seaduse järgi ei või ühenduse eesmärgiks või põhitegevuseks olla majandustegevuse kaudu tulu saamine ning saadud tulu võib kasutada ainult põhikirjaliste eesmärkide saavutamiseks.[152] Mittetulundusühingute enda saadud tulu võib sisaldada endas liikmemakse, annetusi, korjandusi, toodete või teenuste müüki, sotsiaalset ettevõtlust (ühiskondliku eesmärgi saavutamine ettevõtluse teel), kogukonnateenuseid või avalike teenuste osutamist (kohalik omavalitsus delegeerib ülesanded edasi mittetulundusühingule).[153] Kuigi olulisel kohal on omafinantseering, siis enamike projektide ja ürituste läbiviimiseks peab enamasti raha juurde küsima. Mittetulundusühingutele antavaid toetusi saab jagada kaheks: riigieelarvelised toetused ja kohaliku omavalitsuse toetused.

Igal kohalikul omavalitsusel on määratud oma piirmäärad, mille alusel mittetulundusühinguid toetatakse. Toetuste andmise kord, mis sisaldab endas taotlejale esitatavaid nõudeid, taotlemise ja menetlemise korda, taotluse rahuldamise ja rahuldamata jätmise korda, väljamaksmise tingimusi ja toetuse saaja kohustusi, on reguleeritud igas kohalikus omavalitsuses õigusaktidega, nii ka Rakveres[154], Paides[155] ja Haapsalus[156]. Toetused liigituvad projekti- ja tegevustoetusteks, lisaks võib kohalik omavalitsus toetada ühendusi mitterahalise toega, näiteks anda kasutamiseks ruumid. Tegevustoetus on mõeldud kestva arengu toetamiseks ning projektitoetuseid on erinevaid vastavalt eesmärkidele. Üldiselt on projektitoetused mõeldud ühekordseks tegevuseks. Projektitoetuste alla kuulub veel kaasfinantseerimine, mis on linna kaasrahastus omaosaluse nõude täitmiseks, et erinevatelt fondidelt saaks projekti toetust taotleda.[157] Lisaks võib projektitoetus tähendada omaosaluse tasumist omavalitsuse poolt; investeerimistoetust erinevate objektide korrastamiseks, vahendite soetamiseks või hoopis esindusürituste, -kollektiivide toetamist.[158] Olenevalt kohalikust omavalitsusest, on aastas paar taotlusvooru. Näiteks Rakvere linnas on

[152] Mittetulundusühingute seadus, 1996, https://www.riigiteataja.ee/akt/13278757 (vaadatud 28. IV 2020).
[153] Riigieelarveline ja KOVide toetus, https://www.makis.ee/en/about/rahastamine/riigieelarveline-toetus/ (vaadatud 19. IV 2020).
[154] Kultuuriürituste ja -projektide toetamise kord, https://www.riigiteataja.ee/akt/428092018049?leiaKehtiv (vaadatud 19. IV 2020).
[155] Mittetulundusliku tegevuse toetuse andmise kord, https://www.riigiteataja.ee/akt/428092019003 (vaadatud 19. IV 2020).
[156] Kultuuri-, spordi- ja noorsootöö toetuste andmise kord, https://www.riigiteataja.ee/akt/407122018013 (vaadatud 19. IV 2020).
[157] Mittetulundusliku tegevuse toetuse andmise kord, https://www.riigiteataja.ee/akt/428092019003 (vaadatud 19. IV 2020).
[158] Riigieelarveline ja KOVide toetus, https://www.makis.ee/en/about/rahastamine/riigieelarveline-toetus/ (vaadatud 19. IV 2020).

projektitaotlustele aastas kaks ja tegevustaotlustele üks tähtaeg, Paides on projektitaotlustele kolm tähtaega aastas. Projektitaotluste ülempiiriks on kehtestatud 2000 eurot. Toetusi jagatakse tingimusel, et korraldatav üritus või läbiviidav projekt oleks seotud taotlemisjärgse linnaga, läbiviimiseks on kehtestatud teatud aeg ning ürituse või projekti lõppedes peab esitama aruande. Toetused ei kata tervet projekti või ürituse maksumust, mille tõttu nõutakse ühendustelt ka omafinantseeringut. Vastavalt omavalitsusele on omafinantseeringuna oodatud 5ï 30 protsenti projekti maksumusest.

Teine toetuste allikas on riigieelarveline toetus, mis on erinevate ministeeriumite ja nende allasutuste (siin mainitutest näiteks KÜSK) riigieelarve vahenditest antav tegevus- ja projektitoetus.[159] Toetuste allikana võib välja tuua veel erinevate sihtasutuste loodud fondid. Veel on olemas rahvusvaheliste programmide toetusvõimalused. Ühe programmina võib välja tuua hetkel käimasoleva, perioodiks 2014ï 2021 planeeritud, Eesti ning Euroopa Majanduspiirkonna riikide Islandi ja Liechtensteini ja Norra koostööprogrammi ĂKohalik areng ja vaesuse vähendamineñ.[160] Lisaks rahalisele toele pakub programm võimalust vahendada teiste riikide teavet ja kogemusi.[161] Teiste valdkondade seas toetatakse selle programmiga ka kultuuripärandi säilitamist väikelinnades. Eestis viivad programmi läbi ministeeriumid, kultuuripärandi säilitamisega seotud programmi täpsemalt Kultuuriministeerium. Kultuuriministeeriumi programmi eelarve on 3 317 647 eurot ja see on jaotatud kaheks tegevuseks: avatud taotlusvoor eelarvega 2 859 647 eurot ja projekt ĂAjalooliste linnakeskuste elavdamine ja kohalik areng kultuuripärandi kauduñ eelarvega 458 000 eurot.[162] Avatud taotlusvooru eesmärgiks on muinsuskaitsealade elavdamine ja tühjana seisvate hoonete restaureerimine kogukonna hüvanguks. Lisaks Rakverele, Haapsalule ja Paidele on abikõlblikud Kuressaare, Lihula, Pärnu, Viljandi, Valga ja Võru hoonete restaureerimist. Projektiga ĂAjalooliste linnakeskuste elavdamine ja kohalik areng kultuuripärandi kauduñ tehakse Muinsuskaitseameti ja Norra kultuuripärandiametiga vastastikust koostööd kogemuste vahetamise ja teadlikkuse kasvatamise näol, läbi

[159] Riigieelarveline ja KOVide toetus, https://www.makis.ee/en/about/rahastamine/riigieelarveline-toetus/ (vaadatud 19. IV 2020).
[160] EMP ja Norra toetused 2014-2021, https://www.sm.ee/et/norra-toetused-2014-2021 (vaadatud 20. IV 2020).
[161] Samas.
[162] Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra toetused 2014ï 2021, https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/muinsuskaitse/euroopa-majanduspiirkonna-ja-norra-toetused-2014-2021 (vaadatud 20. IV 2020).

õppereiside, töötubade ja seminaride kaudu.[163] Nimetatud projekt algas 2020. aasta jaanuaris ning käesoleva töö tegemise hetkel ei olnud linnade taotlusvoorud veel avatud.

3.4 Jätkusuutlik areng ja selle teooria

Jätkusuutlik areng on laiem kontseptsioon ja teooria, mis hõlmab paljusid eluvaldkondi, sealhulgas kodanikuühiskonda ja seltsitegevust. Nagu kodanikuühiskond, on ka jätkusuutlik (nimetatud ka säästlik või tasakaalustatud areng) osa riigi strateegiast. Jätkusuutlik protsess on midagi, mis kestab sihipäraselt, ilma katkemata. Seltsitegevuse juures on jätkusuutlikkus oluline, et edasi viia teadmisi, ajalugu ja kogemusi. Kui jätkusuutlikkust ei suudeta hoida, siis tuleb katkestus, mille tõttu peavad järgmised põlvkonnad otsast alustama ja enda kogemuste põhjal uuesti õppima. Jätkusuutlikkust takistavad tegurid võivad olla huvigruppide konfliktid, aktuaalsuse kadumine või inimeste huvi vaibumine.

Eestis on 2005. aastal vastu võetud riiklik strateegia "Säästev Eesti 21", mis põhineb 1995. aastal Riigikogus vastu võetud säästva arengu seadusele. Nimetatud strateegia jaoks ei ole eraldi rakendusplaani, seda viiakse läbi koos teiste arengukavadega ning arengut koordineerib Riigikantselei.[164] Muuhulgas on eesmärkide seas kultuuriruumi elujõulisus, mille all on mõeldud kultuurivaramu ülekannet ja pidevat täiendamist uutele põlvkondadele.[165] Alusdokumentidest on veel vastu võetud 2006. aastal Euroopa Liidu säästva arengu strateegia ning ÜRO poolt 2015. aastal "Muudame maailma: säästva arengu tegevuskava aastaks 2030".[166] Nimetatud dokumentides on palju eluvaldkondasid kokku pandud, alustades põllukultuuride ja looduspärandi säilitamisega ja lõpetades kultuuri jätkusuutlikkusega, mistõttu on jätkusuutlikkuse teooriat Doversi ja Handmeri järgi (1998) nimetatud nn vihmavarju kontseptsiooniks.[167]

Jätkusuutlikkuse kontseptsioonile pandi alus 1960. ja 1970. aastatel, kui otsiti ökoloogiliste probleemide lahendamise võimalusi. Kuid mõiste "jätkusuutlikkus" või "jätkusuutlik areng"

---

[163] Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra toetused 2014ï 2021, https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/muinsuskaitse/euroopa-majanduspiirkonna-ja-norra-toetused-2014-2021 (vaadatud 20. IV 2020).
[164] Säästev areng, https://www.riigikantselei.ee/et/saastev-areng (vaadatud 29. IV 2020).
[165] Eesti säästva arengu riiklik strateegia "Säästev Eesti 21", Tallinn, 2005, lk 1ï 74, https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/saastev_eesti_21.pdf (vaadatud 29. IV 2020), lk 15.
[166] Säästev areng, https://www.riigikantselei.ee/et/saastev-areng (vaadatud 29. IV 2020).
[167] V. Pravdic, Sustainability and Sustainable Development: the Use in Policies and the Ongoing Debate on These Terms. Johannesburg: World Summit on Sustainable Development, 2001, lk 95.

võttis kasutusele 1983. aastal ÜRO-s loodud Brundtlandi komisjon, kelle ülesanne oli säästlike põhimõtete määratlemine. Komisjoni esitatud 1987. aasta aruandes "Meie ühine tulevik" oli jätkusuutlikkuse mõiste juba sees. Brundtlandi komisjoni koostatud põhimõtete järgi on jätkusuutlik areng selline, mis tagab praeguse põlvkonna vajadused ja seejuures ei kitsenda järgmise põlvkonna võimalusi.[168] Kriitikud on väitnud, et see põhimõte on vastuoluline, kuna sisaldab endas nõuet teada järgmiste põlvkondade vajadusi ning rõhutab praeguse põlvkonna ressursside raiskamist. Lisaks nõuab jätkusuutlikkuse mõiste nii stabiilsust kui arengut. Et areng ei tähendaks stabiilsuse säilitamiseks teatud tunnuste kadumist, siis on oluline muutunud vormis kohandumine. Erinevaid jätkusuutlikkuse definitsioone on olemas üle saja, mida saab jagada tugevaks ehk ökoloogiliseks jätkusuutlikkuseks (looduslikke ressursse ei tohi vähendada) ja nõrgaks ehk majanduslikuks jätkusuutlikkuseks (ressursse ei tohi lasta alla teatud piiri).[169] Neist kahest lähenemisest on tuletatud veel inimkeskne (rõhutatakse inimese vajadusi) ja tasakaalukeskne (inimese vajaduste kõrval rõhutatakse ka keskkonna omi) määratlus.[170] Kuigi jätkusuutlikkuse teooriale on etteheidetud liigset keskendumist loodusressurssidele, siis on tegu ikkagi interdistsiplinaarse valdkonnaga. Selle tõttu seostub jätkusuutlikkusega palju erinevaid väärtushinnanguid, mis muudab mõiste subjektiivseks. Riigi seisukohast on areng jätkusuutlik, kui hõlmab kogu ühiskonda ja on püsiv või suurenev, seega ei saa jätkusuutlikkust arendada ainult ühes valdkonnas ning selle jaoks on vajalik kõikide ühine koostöö.[171] Jätkusuutlikul arengul on ühiskonnas palju valdkondi, mida saab arendada (ökoloogiline, majanduslik, poliitiline jne) ning pärandiga tegelevate seltside jätkusuutlikkuse võib liigitada kultuurilisse mõõtmesse. Käesoleva töö kontekstis on sobilik jätkusuutlikkuse inimkeskne määratlus, mille järgi[172]: "Jätkusuutlik areng on sihipäraselt suunatud areng, mis tagab inimeste elukvaliteedi paranemise. (...) Jätkusuutlik areng taotleb (...) täisväärtusliku ühiskonnaelu pikaajalist jätkumist praegusele ja tulevastele põlvedele. Jätkusuutliku arengu kui sotsiaalse ideaali teostumine eeldab avalikkuse osalemist, sidusat juhtimiskorraldust, täiustuvat seadusandlust (...) ja vastavate hoiakute, eeskätt keskkonnateadliku nõudlus- ja

---

[168] L. Luiker, Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsiosakond teemal jätkusuutlik areng. Tallinn, 2014, lk 1ï 4. https://www.riigikogu.ee/wpcms/wpcontent/uploads/2015/01/Teemaleht_12_2014.pdf (vaadatud 29. IV 2020), lk 1.

[169] K. Tafel, E. Terk, Jätkusuutlik areng: teoreetilised ja praktilised dilemmad. ï Teoreetiline abimaterjal arengustrateegiale Säästev Eesti 21. Tallinn: Eesti Tuleviku-uuringute Instituut, 2003, lk 152.

[170] Samas, lk 153.

[171] P. Eliste, L. Luiker, T. Nõmmann, Eesti arengu alternatiivne hindamine ï jätkusuutlikkuse näitajad. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, 2002. http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2002-Eesti-arengu-alternatiivne-hindamine.pdf (vaadatud 1. V 2020), lk 53.

[172] Säästva arengu sõnaseletusi. Toim A. Annist. Tallinn: Säästva Eesti Instituut, 2000, lk 54.

tarbimiskultuuri kujundamist." Teisisõnu jätkusuutliku arengu eesmärk siinses töös peaks olema seltside tegevuse jätkumise kindlustamine praegustele ja tulevastele põlvedele. Selle tagamist võib järgida järgmiste Michael Jacobsi jätkusuutlikkuse arendamise põhimõtete järgi: põlvkondadevaheline kohustus (praegused otsused ja tegevus arvestavad mõjudega tulevastele põlvedele), elukvaliteet (seda ei saa iseloomustada vaid majanduslikud näitajad), kultuurilise mitmekesisuse väärtustamine.[173]

[173] K. Tafel, E. Terk, Jätkusuutlik areng: teoreetilised ja praktilised dilemmad, lk 153ï 154.

4 Empiiriline osa

4.1 Uurimismeetodid

Käesoleva töö empiirilise osa analüüsimiseks valisin kvalitatiivse uurimisviisi, mis põimub veidi kvantitatiivsega. Need meetodid aitavad mul paremini lahti mõtestada töö jaoks kogutud andmeid. Need sisaldavad intervjuusid ja ankeetküsitlusi, millest iga andmekogumisviis on oma põhjuse ja eesmärgiga valitud ning millest tuleb juttu järgnevalt.

Kvalitatiivse uuringu mõiste on lai ja hõlmab erinevaid teoreetilisi lähtekohti, uuringute tüüpe, andmete kogumise meetodeid ja andmete analüüsi meetodeid. Kindlat definitsiooni kvalitatiivsel uurimisviisil ei ole. Seda võib mõista kui saadud materjali praktiliste viiside kompleksi, mis aitab uuritavat nähtavaks teha.[174] Kvalitatiivse uuringuga püütakse uurida ja põhjendada pigem väiksema arvu inimeste isiklikku ja sotsiaalset kogemust ja seda, mis tähenduse nad ise sellele annavad.[175] Uurimisviisi jaoks pole kindlat standardit ja see on võimalikult avatud.[176] Kvalitatiivse meetodi eesmärk on saada kas intervjuude või teiste traditsiooniliste andmekogumisviisidega ühtne andmekogu, mis sisaldaks kvalitatiivset ja detailset ülevaadet.[177] Meetodi järeldused ei pea olema kvantitatiivsed ehk arvulised ja statistilised, seda eeldatakse pigem kvantitatiivselt uurimismeetodilt.[178] Kuid mõnel määral võib näiteks protsentide kasutamist ette tulla, nii ka käesolevas töös ankeetküsitluse analüüsis, mis toob sisse veidi kvantitatiivset meetodit. Seega kvalitatiivse uurimisviisiga tuntakse huvi inimeste arvamuste vastu, mis võib olla subjektiivne; iseloomult on meetod induktiivne ehk abstraktsioonide tegemine käib üksikjuhtumite põhjal; analüüsimine toimib mittearvuliste andmetega ning tulemusena visandatakse teooria või detailsed kirjeldused uuritavast.[179] Kuna kvalitatiivse meetodiga saab üldistusi teha üksikjuhtumite põhjal, siis siit võib välja tulla meetodi potentsiaalne miinus ï uurija kogub mitteteadlikult valikulist materjali, et saada kinnitust oma hüpoteesidele ning suurte valimite puuduse tõttu ei saa teha kõikehõlmavaid üldistusi.[180] Selle vältimiseks tuleb analüüs läbi viia järk-järgult, sõnastades selged uurimisküsimused ja nimetatud ohte endale teadvustada, vältimaks enda subjektiivsust uurimisteema vastu.

---

[174] M. L. Laherand, Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: Infotrükk, 2008, lk 16.
[175] Samas, lk 20.
[176] L. Õunapuu, Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu : Tartu Ülikool, 2014, lk 53.
[177] M. L. Laherand, Kvalitatiivne uurimisviis, lk 21.
[178] Samas.
[179] L. Õunapuu, Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes, lk 54.
[180] Kvalitatiivne sisuanalüüs, http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys (vaadatud 15.04.2020).

Vastupidiselt kvalitatiivsele, uuritakse kvantitatiivse meetodiga pigem üldisi kui üksikisiku näitajaid. Käesolevas töös vastas kahele ankeetküsitlusele kokku veidi üle saja inimese, tänu millele saab õigustatult kasutada veidi kvantitatiivset uurimismeetodit. Kvantitatiivne meetod kogub arvandmeid ja tahab vastata küsimusele "kui palju?", mitte küsimusele "miks?".[181] Uurimisandmeid kogutakse arvuliste mõõtmistulemuste saamiseks läbi vaatluste, testide, mõõtmiste, ankeetide ning tulemused avaldatakse statistilise analüüsina.[182]

4.2 Analüüsi teoreetilised lähtekohad

Käesolevas töös esitan palju inimeste isiklikke arvamusi, mille tõttu olen valinud analüüsimise teoreetilisteks lähtekohtadeks subjektiivsete tähendustega tegelevad sümbolilise interaktsionismi ja fenomenoloogia.

Sümboliline interaktsionism tekkis 20. sajandi esimesel poolel Ameerika Ühendriikides sotsioloogia ja sotsiaalpsühholoogia ühe haruteooriana. Sümboliline interaktsionism kasvas välja pragmatismist, mille kohaselt tõde on praktiline. Sümbolilise interaktsionismi üheks alusepanijaks on pragmatismi koolkonnast pärit George Herbert Mead (1863ï 1931), kes kasutas sümbolilist interaktsionismi ühe pragmatismi meetodina mõistmaks sotsiaalset suhtlust. Meadi peamine panus oli näidata, kuidas inimese võimuses on kasutada sümboleid tähenduste loomiseks ja sellele protsessile aitab kaasa sotsiaalne suhtlusprotsess ning suhtlusprotsessiga kaasnev kõne kasutamine.[183]

Sümbolilise interaktsionismi teooriaga lähenetakse sotsiaalsele süsteemile kui sotsiaalse interaktsiooni tulemusele ja uuritakse tähendusi, mida inimesed annavad konkreetsetele olukordadele.[184] Läbi sümbolilise interaktsionismi võib paremini mõista, kuidas inimesed omavahel läbi sümboliliste tasandite suhtlevad ja teisalt, kuidas loodud tasandid ehk keskkond inimesi kujundavad. Seda protsessi võib nimetada interaktsiooniks ja sinna lisanduvad kokkulepped eesmärkides, käitumises ja ressursside jagamises.[185] Üheks põhiliseks teooria seisukohaks on see, inimesed käituvad teatud situatsioonides vastavalt neile tähendustele,

[181] L. Õunapuu, Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes, lk 55.
[182] M. L. Laherand, Kvalitatiivne uurimisviis, lk 21.
[183] Pragmatism, https://www.britannica.com/topic/pragmatism-philosophy/Other-American-pragmatists#ref1041908 (vaadatud 16. IV 2020).
[184] M. L. Laherand, Kvalitatiivne uurimisviis, lk 29.
[185] Samas, lk 29.

mida nad ise neile omistavad, kusjuures tähendused pärinevad eelnevatest interaktsioonidest inimestega.[186] Need tähendused ei pruugi olla muutumatud, vaid need võivad teiseneda järgnevates suhtlusprotsessides.[187] Uurijalt oodatakse maailma nägemist uuritavate vaatenurgast ehk käesoleva töö puhul on selleks võimalus intervjuude ja teiste minu küsimustele vastanute kommentaaride analüüsimisel.

Teine meetod, mille järgi püüan toimida, on fenomenoloogia, mille järgi peab maailma uurima kogemuse ja tajumise kaudu ning rõhutama tegeliku konteksti tähtsust. Tegeliku konteksti all mõeldakse fenomeni ehk seda, kuidas inimene neid oma teadvuses tajub, mitte nagu need tegelikult meie kogemusest sõltumatult on.[188] Meetod ei võimalda teha universaalseid üldistusi, sest alati analüüsitakse konkreetset kogemust. Seega ei ole fenomenoloogiline meetod universalistlik, vaid kirjeldav, üksikosasid tähtsustav ja empiiriline epistemoloogiline strateegia.[189] Fenomenoloogiline meetod on paljuski kultuuriruumiga piiritletud, sest objektide tähendus inimese teadvuses põhineb keelele ja terminoloogiale ning neist tulenevatele tõekspidamistele.[190] Seega ka uurija fenomenoloogilise analüüsi väljatulek oleneb uurija enda kogemustest.

Suuna rajajaks võib pidada Edmund Husserlit (1859ï 1938), kelle algmõte oli fenomenoloogiaga pakkuda teadusele kindlat põhimõistete loomise viisi. Ta leidis, et teaduses kasutusel olnud mõisted ei olnud selged ega põhinenud kogemusel. Husserl pakkus lahendusena välja tagasipöördumise kogemise juurde.[191] Teda huvitas see, kuidas teadvus välismaailma vahendab ning objektiivne teadmine on võimalik ainult läbi kogemuse. Tema arendatud mõtteviisi nimetatakse puhtaks ehk transtsendentaalseks fenomenoloogiaks. Husserli meetod väidab, et tajumine on keerukas protsess, kus toimuvad sünteesid erinevatel tasanditel, nagu ruumiline, ajaline, sotsiaalne jms.[192]

Husserli ideede edasiarendajaks sai Martin Heidegger (1889ï 1976), kelle loodud suund kannab hermeneutilise fenomenoloogia nime. Heidegger arutleb palju inimese olemise ja olemasolu üle, millega inimene on alati seotud, sest ta on sellesse sündinud või olukorra ise valinud. Alati püütakse mõista, kuidas olukorda on satutud või mida inimese olemasolu

[186] M. L. Laherand, Kvalitatiivne uurimisviis, lk 30.
[187] Samas, lk 30.
[188] T. Viik, Fenomenoloogia. ï 20. sajandi mõttevoolud. Toim E. Annus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda, 2009, lk 216.
[189] Samas, lk 224.
[190] Samas.
[191] M. L. Laherand, Kvalitatiivne uurimisviis, lk 32.
[192] T. Viik, Fenomenoloogia, lk 220.

tähendab, seega omandab mõistmine hermeneutilise ehk tõlgendusliku iseloomu.[193] Heidegger eristab sealjuures olemist ja olevat. Olevat saab kasutada iseenda, teiste, nähtuste ja asjade kohta ning olemine on allutatud olevale. Olevast eristub olev, kellel on võime küsida olemise järele, olemist mõista ja seda olevat nimetab Heidegger Dasein'iks (eesti keeles "olemasolemine" või "olemasolu").[194] Kui Husserli arvates oli kogemust võimalik analüüsida ainult mina-postisioonilt, siis Heideggeri arvates oli ka teiste mõistmine meie igapäevane kogemus.[195]

4.3 Populatsioon ja valim

Valimi määramiseks peab eelnevalt määratlema populatsiooni ï teatavate sarnaste tunnustega uurimisobjektide üldkogumi.[196] Minu uurimuses on võimalik välja tuua mitu erinevat populatsiooni. Töö üldpopulatsioon on pärandiga tegelevad seltsid ja nendega seotud inimesed. Teine populatsioon on pärandiga tegelevate seltsidega otseselt seotud inimesed, kes panustavad praegu või on panustanud minevikus seltsitöösse oma aega. Kolmas populatsioon on Kodanikuühiskonna Sihtkapitali ehk KÜSK-iga seotud inimesed. Viimast kahte populatsiooni võib võtta alampopulatsioonidena, kuna on osad ühest suuremast, praegusel juhul kolmandast ja avalikust sektorist. Neljas ja viies populatsioon on üldisemad ï üks Rakvere inimesed ja teine, tänu oma meetodile, kus ei saa otseselt kontrollida, kes vastab küsimustele, lihtsalt inimesed.

Nüüd saab selgeks teha valimi, mis on uurimise eesmärgil populatsioonist eraldatud osa, mille kohta soovitakse infot saada.[197] Kitsendamine ehk valimi määramine on vajalik, sest populatsiooni analüüsimine oleks otstarbetu ja ajamahukas. Üldpopulatsiooni kitsendamiseks, milleks olid pärandiga tegelevad seltsid ja nendega seotud inimesed, olen teinud valiku piiritleda need kolme väikelinnaga ï Haapsalu, Paide ja Rakvere. Rakverest sai töö mõte alguse, sest olen ise rakverlane ja minu isa, keda enam ei ole, juhtis Rakvere Vanalinna Seltsi, mis hetkel enam ei tegutse. Sellest sai mõte uurida, kas taolisel seltsil oleks Rakveres potentsiaali ja seda edasi arendades ï kui jätkusuutlikud on vanalinna ja selle pärandiga tegelevad seltsid Eesti väikelinnades. Väikelinnadega otsustasin piirduda selle tõttu, et nende

[193] M. L. Laherand, Kvalitatiivne uurimisviis, lk 33.
[194] E. Parhomenko, Martin Heidegger. ï 20. sajandi mõttevoolus. Toim E. Annus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda, 2009, lk 235.
[195] T. Viik, Fenomenoloogia, lk 225.
[196] L. Õunapuu, Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes, lk 137.
[197] Samas, lk 139.

pärandiga tegelevaid seltse uuritud ei ole. Samuti on töö huvides parem kõrvutada omavahel suuruselt võrreldavaid linnasid, mis on hüpoteetiliselt sarnaste probleemidega. Rakvere kõrvale linnade valimisel oli uurimisteemast sõltuv tingimus, et linnas oleks Rakverega sarnane vanalinna osa ning selle käekäigust huvituv selts ning oluline oli, et tegu oleks hetkel toimiva seltsiga. Valikuid kitsendama hakates oli aru saada, et minu kirjeldusele vastavaid seltse ei ole palju. Lisaks Rakvere "Rakvere Vanalinna Seltsile" osutusid valituks Haapsalu "Vana Haapsalu Selts" ja Paide "Ühendus Weissenstein". Elanike poolest liigituvad kolm linna sarnasesse kategooriasse ï Rakveres on 15 023, Haapsalus 13 174 ja Paides 10 473 elanikku.[198]

Järgnevad populatsiooni kitsendused on tehtud ettekavatsetud valimi põhjal, mis tähendab, et tegin otsused enda teadmiste ja hetkeolukorra võimalikkuse põhjal. Teine populatsioon oli niisiis pärandiga tegelevate seltsidega otseselt seotud inimesed, kes panustavad praegu või on panustanud minevikus seltsitöösse oma aega. Siinne kitsendus valimi tarvis tähendas seda, et soovisin teha intervjuusid nii seltside eestvedajate, kui ka seltsi liikmetega. Kuna Rakvere Vanalinna Seltsi eestvedajaga intervjuud ei ole võimalik teha, siis jäid üle intervjuud Vana Haapsalu Seltsi ja Ühenduse Weissensteini eestvedajatega. Intervjuu tavaliikmega õnnestus teha ühe endise Rakvere Vanalinna Seltsi liikmega. Intervjuusid oli plaanis teha rohkem, kuid tänu COVID-19 pandeemiale edasine intervjuude tegemine ei olnud võimalik. Lahendasin olukorra e-intervjuudega ï saatsin mind huvitavad küsimused e-maili teel nimetatud seltsi liikmetele, kelle kontaktid mul olid ja vastasid need, kes huvitusid. Nii sain juurde nelja inimese vastused (kolme Rakvere inimese ja ühe Haapsalu inimese).

Kolmas kitsendus valimi jaoks oli Kodanikuühiskonna Sihtkapitali ehk KÜSK-iga seotud inimesed. Kuna KÜSK-il on maakondlikud arenduskeskused, kus töötab üks vabaühenduste konsultant, siis loogiline oli valimi kitsendus teha kolme töös käsitletava linna põhjal maakondade järgi ehk Lääne-Virumaa, Läänemaa ja Järvamaa. Konsultantidega oleksin samuti läbi viinud intervjuud, aga arvestades olukorda, siis tegutsesin e-intervjuude põhjal ï saatsin neile kirjalikult küsimused, mille vastustest ma huvitatud olin.

Neljanda ja viienda valimi sihtgrupid on üldisemad ja nagu mainitud, siis tänu meetodi valikule, ei saanud neid otseselt kontrollida. Tegin valmis kaks küsimustikku. Üks oli suunatud Rakvere inimestele, kes elavad Rakveres või on sealt pärit. Jagasin seda sotsiaalmeedias ja tegin valmis lendlehed, mida Rakvere avalikes asutustes jagada ning

[198] Elanike demograafiline jaotus KOV-de kaupa, https://www.elvl.ee/elanike-arv (vaadatud 15. IV 2020).

kirjutasin juurde, et oodatud on vastama Rakverega seotud inimesed. Sellest eeldan, et minu poolt soovitud inimesed ka vastasid. Teine küsimustik oli suunatud üldiselt seltside teemast huvitatud inimestele, nii neile, kes tegelevad ja puutuvad teemaga kokku igapäevaselt, samuti kõrvalseisjatele. Küsimustikku jagasin sotsiaalmeedias, kust arvatavasti tuli vastajaid erinevatest eluvaldkondadest ning saatsin laiali 72 e-maili seltsidele palvega minu küsitlusele vastata. Seltsid, kellele ma e-maile saatsin, olid kõik seotud kultuuri- või pärandivaldkonnaga.

5 Analüüsiv osa

5.1 Intervjuude analüüs

Intervjuude puhul viisin läbi struktureeritud ja poolstruktureeritud intervjuud. Struktureeritud intervjuu oli oma olemuse tõttu e-intervjuu, kus olid fikseeritud küsimused, mida ei saanud vastamise käigus muuta. Poolstruktureeritud intervjuu tähendab, et olid olemas põhiküsimused, mida tahtsin igalt intervjueeritavalt küsida ning intervjuu tegemise käigus küsisin juurdetekkivaid mõtteid juurde.

Poolstruktureeritud intervjuusid viisin läbi kolm: Rakvere Vanalinna Seltsi endise liikme Kaja Visnapuuga, Vana Haapsalu Seltsi juhatuse liikme Merike Lauriga ja Ühenduse Weissenstein juhatuse liikme Rainer Eidemilleriga. Struktureeritud e-intervjuusid viisin läbi viis: Rakvere Vanalinna Seltsi endiste liikmete Odette Kirsi ja Kersti Loitega, Vana Haapsalu Seltsi liikme Kertu Kaljuveeriga, KÜSKi Lääne-Viru Arenduskeskuse MTÜ konsultandi Kaoke Kärdiga ja Läänemaa Sihtasutuse (endine Lääne-Eesti Arenduskeskus) MTÜ konsultandi Tanel Tiisleriga.

Intervjuude miinus võib olla see, et intervjueeritav läheb teemast kõrvale ï siis oleneb juba intervjueerijast, kuidas olukorda lahendada ja intervjueeritav tagasi teemasse tuua. Sellepärast on keerulisem intervjuud pärast transkribeerimist ka analüüsida, sest tuleb eraldada tähtsam info. Teisalt tuleb intervjuu käigus esile uusi huvipakkuvaid teemasid, mis intervjuud kavandades võib-olla meelde ei tulnud. E-intervjuude positiivne pool on see, et vastused on konkreetsed ja puudub ebaoluline info. Samas füüsilise kontakti puudumise miinus võib olla see, et kontakt leitakse ja lubatakse vastata, kuid siis kas ajapuuduse, unustamise vms põhjuse tõttu jäetakse küsimustele vastamata. Nii juhtus ka käesoleva töö tegemisel ï mõned inimesed, kes olid osa valimist, jätsid küsimustele vastamata.

Analüüsides pidasin meeles valitud metodoloogilist raamistikku, milles uuritavat käsitlen ja tõlgendan ehk sümbolilist interaktsionismi ja fenomenoloogiat. Selle jaoks lugesin intervjuude analüüsi tarbeks intervjuud hoolikalt läbi, et leida ühiseid teemaüksuseid. Analüüsis kasutan intervjuudest pärit otseseid tsitaate ja kasutan ka enda keelekasutust refereeringute tegemiseks. Sümbolilise interaktsionismi puhul sõltub inimeste käitumine erinevates olukordades tähendustest, mida nad neile ise omistavad ja mis on tekkinud eelnenud interaktsioonide käigus nii kokkupuutunud inimestega kui ka keskkonnaga.

Käesolevas töös võivad just erineva keskkonna, erineva linna tõttu olla kogemused erinevad. Seega peab silmas pidama intervjueeritava subjektiivsust ja nägema olukorda uuritava perspektiivist. Fenomenoloogia puhul on samuti tähtis subjektiivne, inimlik kogemus ja uurimistulemused peab välja tooma sellisena, nagu need ilmnevad ning kõrvale jätma enda eelarvamused ja ebaolulise informatsiooni.[199] Et neid teooriaid rakendada, ei hakka järeldusi kohe tegema, vaid teen seda eraldi peatükis. Valitud meetodite plussiks on saadav autentne info, kuid intervjuude puhul peab meeles pidama, et intervjueeritav ei pruugi intervjuu käigus kõigist asjadest avatult rääkida ï põhjuseks võib olla kas teadlik vältimine või teema mittetähtsustamine intervjueeritava poolt.

5.1.1 Seltsi toimimise alused

Kõige tähtsamaks seltsitegevuse toimimise juures peeti aktiivseid inimesi ja seda toodi välja igas linnas. Kuna Vana Haapsalu Seltsi juht on ise raamatupidaja, siis tähtsustas ta majanduslikku alust, ilma milleta on keeruline seltsi toimimas hoida: "*Need seltsid on raskustes, kes projektist projektini elavad ja ise ei püüa midagi teenida. Neil ei ole omafinantseeringut ja raamatupidajale maksta. (...) Projektikirjutamised ja aruanded on keerulised valdkonnad.*"[200] Erinevalt Haapsalust ja Rakverest on Ühendus Weissensteinil olnud alates 2008. aastast vähemalt üks palgaline töökoht ja on leitud erinevaid võimalusi fondide toetuste kõrval omatulu teenimiseks kohviku või koolituste tegemise näol: "*Väiksemaid asju saab teha väga hästi vabatahtlikuna, aga kui juba saadakse oma maja, keskus, siis on vaja pidevat tegutsemist ja kohalolekut ning siis ei ole seda enam võimalik töö kõrvalt teha, siis on vähemalt üks palgaline koht väga oluline.*"[201] Arvamused läksid lahku füüsilise koha olemasolus, kus koos käia. Teistest erineb siinkohal Paide Ühendus Weissenstein, millel on alates seltsi algusaegadest olnud üks kindel koht, kus koos käia (praeguseks on kolitud uude majja): "*Koht on hästi oluline. Inimesed leiaks isegi muul viisil, aga kui nad seovad ennast kohaga, siis see asi hakkab kasvama ja arenema.*"[202] Erinevus võib tuleneda sellest, et Ühendus Weissenstein on osa kogukonnakeskusest, kus üheskoos on mitu erinevat tegevust. Tänu oma koha olemasolule, leidis rohkem inimesi ühenduse üles ning tänu majale oli inimestel igapäevaselt võimalus sealt läbi käia ja ühenduse igapäevaelus osaleda erinevalt Rakverest või Haapsalust, kus igapäevane kooskäimise võimalus puudus. Teiste

[199] M. L. Laherand, Kvalitatiivne uurimisviis, lk 88.
[200] M. Laur, intervjuu Vana Haapsalu Seltsi juhatuse liikmega.
[201] R. Eidemiller, intervjuu Ühendus Weissenstein juhatuse liikmega.
[202] R. Eidemiller, intervjuu Ühendus Weissenstein juhatuse liikmega.

linnade intervjueeritavad ei leidnud, et koht oleks esmavajalik. Projekte on võimalik kirjutada kellegi kodus, sest inimesi on selle tegevuse ajal vähe ja kui on suuremad üritused, siis arvati, et kohti kus kohtuda, leiab alati.

Toimimise aluste juures on tähtis mainida ka eestvedaja olulisust. Eestvedaja on see, kellel tuleb seltsi loomise idee ja tänu kelle kutsele tulevad seltsi esmased liikmed.[203] Rakvere Vanalinna Seltsi puhul vaibus eestvedaja lahkumisega seltsi tegevus. Ka Vana Haapsalu Seltsi ja Weissensteini vedajad leiavad, et nende kadumisega tegevus jääks soiku. "*Järgmine põlvkond tahab oma pidepunkti saada. (...) Ma ei usu, et ma seda sama seltsi saan kellegile pärandada*".[204]

5.1.2 Liikmelisus

Arvamused liikmelisuse kohta olid üsna sarnased ï leiti, et seltsis tegev olemiseks ei pea tingimata liige olema sest: "*On erinevad üritused, mis erinevatele inimestele huvi pakuvad.*"[205] Liikmed on enamasti need inimesed, kes on pidevalt korraldusliku poole peal ï nagu projektide kirjutamine või jooksvad asjaajamised. Kedagi kohustuslikus korras juurde ei otsita, sest seltsides on tuumik kujunenud, kelle vahel on ülesanded jaotunud. Just asutamise juures olevad liikmed on üldjuhul kuidagi seotud vanalinnaga ï kas ollakse elanik, kinnistuomanik või ettevõtja. Liikmeks olemine toob kaasa liikmemaksu (umbes 10 eurot aastas), korra aastas üldkoosolekul osalemise ja juhatuse valimise. Liikmelisus toob juurde pigem kohustusi ja kui inimest ei huvita sellised asjad, siis miks mitte osaleda seltsi tegevuses lihtsalt vabatahtlikuna, keda peetakse seltsi toimimise juures väga oluliseks lüliks: "*Ei ole oluline, et keegi maksab liikmetasu 10 eurot, lihtsalt toetajad on tähtsad.*"[206] Liikmemaks moodustab väikse osa saadavast tulust ja kui selts on teistes tegevustes aktiivne, siis raha kogumise alternatiivseid võimalusi on palju teisi. Samas leidus ka arvamust, kus liikmelisust tähtsustati: "*Liige maksab ka liikmemaksu ja eks seegi on väike tegevustoetus seltsi jaoks.*"[207] Kui selts on väike, aga kõik on liikmed, siis liikmemaks on kindlasti arvestatav toetussumma.

---

[203] O. Kirss, e-intervjuu Rakvere Vanalinna Seltsi liikmega. Küsitles autor, 12. VII 2019. Ärakiri autori valduses.
[204] M. Laur, intervjuu Vana Haapsalu Seltsi juhatuse liikmega.
[205] K. Visnapuu, intervjuu Rakvere Vanalinna Seltsi liikmega. Küsitles autor, 13. II 2020. Lindistus autori valduses.
[206] M. Laur, intervjuu Vana Haapsalu Seltsi juhatuse liikmega.
[207] K. Kaljuveer, e-intervjuu Vana Haapsalu Seltsi liikmega. Küsitles autor, 26. II 2020. Ärakiri autori valduses.

5.1.3 Aktiivsus

Aktiivsuse alla läheb mitu teemapunkti. Mind huvitas, kas aktiivsus on aastate lõikes kuidagi muutunud. Rakvere ja Haapsalu puhul võib välja tuua selle, et aktiivsus sõltus ajahetkel käimaolevatest projektidest: "*Kui on huvitavad ettevõtmised ja hea teavitus, tulevad inimesed kaasa*."[208] Kuigi seltside tuumik jääb samaks, siis seltside läbiviidavatel üritustel ja projektidel on erinevad teemad, suunad ja inimesed. Seega kui üks projekt saab läbi, siis järgmise projekti kallal, mille teema võib eelmisest täiesti erineda, võivad töötada juba uued inimesed. Pidev aktiivsus taolistel seltsidel on pigem erand: "*Kõikidel on mõõnad ja tõusud* ï *vahepeal tegevus vaibub, siis jälle aktiveerub*."[209] Teistsugune näide on Paide puhul, mis pigem esindab pidevalt aktiivset seltsi. Sellele aitab kindlasti kaasa oma füüsiline koht, kust inimesed saavad iga päev läbi käia ning ei pea ette planeerima kohtumisaega- ega kohta: "*Alguses oli isegi väiksem aktiivsus, sest meil ei olnud oma maja. (...) 2007. aastal hakkas aktiivsus kasvama* (koliti enda majja ï toim.) *ja kasvas koguaeg kuni selle hetkeni, mil olime sunnitud välja kolima.*"[210]

Veel huvitas mind see, kuidas inimestes huvi tekitada ja neid erinevates üritustes ja projektides osalema saada. Sai selgeks, et väikelinna seltside puhul on selleks tarbeks oluline pakkuda võimalikult laia valikut üritusi. Kui vanalinna seltsid tegeleksid ainult ühe valdkonnaga, näiteks restaureerimise töötubadega, jääks osalejate ring kitsaks. Paide näitel alustati ajaloo ja renoveerimisteemadega, nii tekkis umbes kümneliikmeline ringkond, kuid teemaderingi laiendes tuli juba rohkem inimesi kaasa lööma. Nii Paide, kui ka Haapsalu ja Rakvere näitel saab öelda, et ükski selts pole jäänud ühe valdkonnaga tegelema, vaid pakutud on piisavalt tegevusi, mis pakuksid huvi kõigile ï alates vanade majade päästmisest kuni vanalinnas toimuvate kodukohvikute ja kirbuturgudeni välja. Oluline on meeles pidada, et: "*Vabatahtlikku tegevusse ei saa kedagi ära rääkida, inimene peab ise tahtma, see peab talle olemuslikult sobima ja südamelähedane olema*."[211]

Uurisin ka, kas võimalikud toetused elavdaksid seltsielu, täpsemalt, kas ollakse teadlikud toetustest, eriti praegu aktuaalsest Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra toetustest (sellest juttu eespool, rahastuse all), mille taotlusvoorud lähevad varsti käima. Rakvere Vanalinna

[208] K. Loite, e-intervjuu Rakvere Vanalinna Seltsi liikmega. Küsitles autor, 2. IV 2020. Ärakiri autori valduses.
[209] K. Kaljuveer, e-intervjuu Vana Haapsalu Seltsi liikmega.
[210] R. Eidemiller, intervjuu Ühendus Weissenstein juhatuse liikmega.
[211] K. Kaljuveer, e-intervjuu Vana Haapsalu Seltsi liikmega.

Seltsi puhul ei saa sellest rääkida, sest selts ei tegutse. Vana Haapsalu Selts ei olnud sellisest toetusest midagi kuulnud ja kaheldi, kas nad sellele toetusele üldse kvalifitseeruks. Ühendus Weissenstein aga oli nimetatud toetusega kursis ning püüavad ka toetust saada uuele majale, kuhu peaks SRIK tulevikus kolima.

Aktiivsust ja huvi soodustavaid tegureid on veel mitmeid. Intervjuudes tulid esile teavitustöö ja suhtlus teiste sarnaste seltsidega. Leiti, et suhtlus sarnaste seltsidega on oluline, kuid suhtlust on olnud vähe ja pigem algusaastatel. Vana Haapsalu Selts ja Weissenstein on omavahel kohtunud. Weissenstein proovis teiste seltsidega tihedamalt suhelda, kutsuti üksteisele külla ja plaanis oli ka üle-Eestiline seltside võrgustik luua, kuid see plaan vaibus, sest ei leitud piisavalt koostööpunkte: "*Kogukondlike seltside eripära ongi, et keegi ei tegele väga kogukonnaülese poliitikaga, vaid hästi kohalike teemadega*."[212] Weissensteinil oli veel idealistlik ettekujutus, et igas linnas oleks oma maja, nagu on Weissensteinil Wabalinna maja ja need majad oleks kõik üksteisega seotud ja kontaktis. Reklaami suhtuti samamoodi ï see on oluline, et info liiguks, kuid lisameetmeid selleks ette ei võeta ja eraldi raha ei kulutata. Põhilised reklaamimise kohad on kohalikud ajalehed ja Facebook. Weissenstein on olnud aktiivne kodulehtede tegija ja kasutaja kuni pidid oma majast välja kolima. Praegu kogutakse uut hoogu. Vana Haapsalu Seltsil on samuti oma koduleht, kuid sinna ei jõua viimane info nii kiiresti kui võiks.

5.1.4 Väikelinna positsioon

Järgmise teemakategooriana tooksin intervjuudest välja väikelinna seltsi positsiooni. Kui kõrvutada Rakvere, Haapsalu ja Paide seltse näiteks Tallinna või Tartu seltsidega, siis millised on eelised, millised puudused ja millised erinevused? Esimesena tuuakse näitena rahvaarvu: "*Kui on rohkem inimesi, on kandepind laiem. Suurest hulgast on sama mentaliteedi ja eesmärkidega inimesi lihtsam leida*."[213] Väikelinnas on samuti ressursse vähem. Intervjuude põhjal võivad aga nn. puudused olla hoopis eelised. Suuremates linnades on palju linnaosade seltse, kellel kõigil on omad eesmärgid. Eesmärgid, mis võivad ühtida ka teiste sarnaste sama linna seltsidega. Väiksemas linnas on mõnes mõttes lihtsam tulla originaalsele ideele, saada toetust ja seda läbi viia, sest teised samas linnas sarnast asja ei tee: "*Ma ise tunnen küll, et julgesin selliste omal ajal üsna uute asjadega välja tulla just seetõttu,*

[212] R. Eidemiller, intervjuu Ühendus Weissenstein juhatuse liikmega.
[213] K. Visnapuu, intervjuu Rakvere Vanalinna Seltsi liikmega.

et tegin seda Paides."[214] Väiksema linna ja väiksema seltsi eelis on ka see, et üksteist tuntakse paremini ja kogukonnatunnetus on tugevam: "*Inimestega saab kergemini kontakti ja saab inimesi välja kutsuda. (...) Aga Tallinnas, kui inimesi ei tunne, kas ma ikka lähen välja?*"[215] Suuremates linnades on ka suuremad projektid, mida juba oma loomult on keerulisem vedada ja leiab rohkem vastandumist kohaliku omavalitsusega erinevate planeeringute ja muude vaidluste küsimustes. Väiksemates linnades püütakse rohkem arendada koostööd ja kaasamõtlemist: "*Väikese koha eripära vist ikka on see, et kõik tunnevad kõiki ja püüavad kuidagi lihtsamalt omavahel läbi saada*."[216]

5.1.5 Suhtlus kohaliku omavalitsuse ja Kodanikuühiskonna Sihtkapitaliga (KÜSK)

Suhtluses kohaliku omavalitsusega tuli välja ühine joon, kus algusaastatel suheldi üksteisega päris tihedalt. Vana Haapsalu Seltsi tegevus üks esimesi algatusi oli kiri linnale, kus juhiti tähelepanu valupunktidele, mis vajaks vanalinnas tegemist ja parandamist, sealhulgas liikluskorraldusele.[217] Rakvere Vanalinna Seltsi suhtluse kohta kohaliku omavalitsusega ei saa kindlalt midagi väita, sest asjaosalised ise ei mäleta või ei ole enam kellegi käest küsida. Oletan, et suhted olid head, sest seltsi eestvedaja oli ise seotud Rakvere Linnavalitsusega. Ühendus Weissenstein tegi algusaastatel oma algatusel vanalinna arengukava, kuhu kaasas ka linna. See sai hiljem linna üldise arengukava osaks. Weissensteinil on kohaliku omavalitsusega ette näidata veel edukaid koostöid: koostöös asutati SRIK, tänu millele jõuti oma majani Paides, Tallinna tänaval. Ühise joonena tuli välja see, et seltsid peavad soovi korral ise tähelepanu pöörama ja linnavalitsusega ühendust võtma. Palju oleneb ka sellest, kes hetkel võimul on ja milliseid valdkondasid tähtsustakse. Kui ülevalpool tehakse otsus ära, siis nii ka enamasti jääb ja mõistma peab seda, et ka linnavõimul on piiratud võimalused. Näiteks saab tuua Weissensteini: linna hallataval sihtasutusel tuli mõte kolida muuseum tol hetkel Weissensteini käes olnud majja ja nii pidigi ühendus välja kolima ja endale uue koha leidma: "*(...) neil* (linnavalitsusel ï toim.) *tekkis võimalus linnale kuuluvad hooned riigirahaga korda teha. (...) Millegipärast ei soovinud nad meiega üldse läbi rääkida, kuidas meie sinna*

[214] R. Eidemiller, intervjuu Ühendus Weissenstein juhatuse liikmega.
[215] M. Laur, intervjuu Vana Haapsalu Seltsi juhatuse liikmega.
[216] R. Eidemiller, intervjuu Ühendus Weissenstein juhatuse liikmega.
[217] M. Laur, intervjuu Vana Haapsalu Seltsi juhatuse liikmega.

sobiksime. (...) Keegi ei pakkunud variante vastu ka, me ei saanud hüvitist ega uusi ruume."[218] Samas hea suhtlus linnavõimuga on säilinud ja toetatakse SRIKi tegevust.

Käesolevas töös nimetatud ühendustest on edukas koostöö KÜSK-ga olnud Ühendus Weissensteinil, mille tulemusena arenes Wabalinna maja. KÜSK-i toetatud projektide ajaloo lehelt leiab, et Weissenstein on raha saanud seitsmest taotlusvoorust aastatel 2011ï 2019. KÜSK-i on kasutanud ka Rakvere Vanalinna Selts, aastal 2011 saadi raha kahest taotlusvoorust. E-intervjuudest KÜSKi konsultantidega tuli välja, et MTÜ'd satuvad nende juurde nii juhuslikult, kui ka teadlikult: "*Teadlikkus tasuta nõustamisteenusest tõuseb tasapisi, palju on selles järjepidevat teadlikku teavitustööd*."[219] Juhuslikkust pidi esinema pigem alustavatel ühendustel, kes pole veel täielikult teadlikud oma võimalustest. Peamiselt pöördutakse nende poole rahataotlus teemadega (rahataotluste ülevaatamine ja edasine nõustamine), aga ka juhtimisprobleemidega, põhikirja kaasajastamistega, organisatsiooni asutamise või lõpetamisega. Kui uurida, millised rahameetmeid soovitatakse pärandiga tegelevatele seltsidele siis: "*Enamasti nad isegi soovitusi ei küsi, oskavad ise väga hästi läbi mõelda. Kui peaksin soovitama, siis erinevate pärandit tutvustavate/hoidvate ürituste peale, samuti investeeringutele (nt käsitöö jaoks vajalikud ruumid/seadmed)*."[220] KÜSK-il on igal aastal erinevad taotlusvoorud, Rakvere Vanalinna Selts ja Ühendus Weissenstein on kasutanud näiteks: kaasava planeerimise taotlusvooru, piirkondliku kodanikuhariduse taotlusvooru, kohaliku demokraatia ja kogukonna edendamise taotlusvooru, linnade asumiseltside tegevusvõimekuse tõstmise taotlusvooru, vabaühenduste arenguhüppe taotlusvooru. Pärandiga tegelevatest seltsidest pidid rohkem esile tõusma need, kes hoiavad elus pärandkultuuri ï pärimustantsude, laulude, pillilugude, käsitööoskuste kaudu. Ning vähem need pärandiga tegelevad seltsid, kes on kuidagi seotud vanade majade või vanalinna väärtustamisega. Toodi välja, et: "*Ühing on täpselt nii elujõuline, kui elujõulised on ühingu eestvedajad. Kui eestvedajal enam silm ei sära ja järeltulijat ei leia, siis hääbub tegevus.*"[221] Need pärandiga seltsid, kes jõuavad KÜSK-i juurde, on kindlasti aktiivsed: "(Pärandiga tegelevad seltsid ï toim.) *Tunduvad elujõulised. Eristuvad eelkõige ettevõtlikkuse poolest (sh omatulu teenimine) ning on ka aktiivsemad ja kogenud rahataotlejad.*"[222] Nii Läänemaa kui

[218] R. Eidemiller, intervjuu Ühendus Weissenstein juhatuse liikmega.
[219] K. Kärdi, e-intervjuu Lääne-Viru Arenduskeskuse vabaühenduste konsultandiga. Küsitles autor, 17. IV 2020. Ärakiri autori valduses.
[220] T. Tiisler, e-intervjuu Sihtasutus Läänemaa MTÜ konsultandiga. Küsitles autor, 7. IV 2020. Ärakiri autori valduses.
[221] K. Kärdi, e-intervjuu Lääne-Viru Arenduskeskuse vabaühenduste konsultandiga.
[222] T. Tiisler, e-intervjuu Sihtasutus Läänemaa MTÜ konsultandiga.

ka Lääne-Virumaa konsultandid tõid jätkusuutlikkuse võtmena välja noorte kaasamise, mis pidi hetkel olema paljude ühenduste probleem ï noored ei soovi ennast siduda.

5.1.6 Tulevik

Vana Haapsalu Seltsi kindel plaan on jätkata talisuplusega, võib-olla talgutega ja muinastulede ööga, kuid suuremaid plaane, mis puudutab pärandit, ette ei võeta: "*Kõik vananevad ja ei näe ühtegi põletavat teemat. Paljud asjad on vanalinnas paika loksunud*."[223] Weissensteinil on praegu n-ö üleminekuperiood, kus elatakse sisse uude majja ï seal on vaja korrastada ja remontida. Uues majas on avatud kohvik, kus on senimaani toimunud kogukondlikke õhtuid. Kohviku lahtiolekuaegasid tahetakse pikendada, sest see annaks ühendusele finantsiseseisvuse. Samuti püütakse saada Norra toetust, et teha korda teinegi maja, mis on välja vaadatud SRIKi jaoks. Rohkem tulevikuplaane välja ei öeldud. Rakvere sarnase seltsi võimalikkust ja tulevikku analüüsin järgnevalt.

5.2 Küsimustike analüüs

Viisin läbi kaks veebikeskkonna ankeetküsimustikku. Üks oli suunatud Rakvere inimestele, saamaks teada, kui teadlikud nad varasemast pärandiga seotud seltsitegevusest on ja kas Rakveres oleks inimestel huvi Rakvere Vanalinna Seltsi sarnase ühenduse vastu. (Rakvere analüüsiosas kasutan lisaks küsimustikust saadud vastustele ka intervjuust tulnud mõtteid). Teine oli suunatud nii MTÜ inimestele ja kõrvalseisjatele, saamaks teada inimeste teadlikkust pärandiga tegelevatest seltsidest ning nende nõuandeid, kuidas seltsielu efektiivsemalt ja ühiskonnas nähtavamalt läbi viia. Küsimustikud sisaldasid nii valikvastustega küsimusi, kus oli kas üks või mitu vastusevarianti; maatriksküsimusi ja ka avatud vastustega küsimusi, millele vastamine ei olnud kohustuslik. Rakvere küsimustiku viisin läbi Google Formsi lehel ning teise veebilehel surveer.com, mis võimaldas teha maatriksküsimusi. Oma iseloomu tõttu annavad ankeetküsitlused kvantitatiivseid ehk numbrilisele kujule teisendatavaid andmeid.[224] Kasutan kirjeldatavat analüüsi, võrreldes ja reastades tulemusi. Tulemusi saab teisendada ka tulp- või sektordiagrammide abil, mille näited olen pannud lisadesse. Avatud küsimuste vastuseid ning juurde kirjutatud arvamusi ja kommentaare võib aga võtta kui kvalitatiivseid andmeid. Küsimustike plussiks on see, et need võimaldavad saada infot suurelt hulgalt

[223] M. Laur, intervjuu Vana Haapsalu Seltsi juhatuse liikmega.
[224] Küsitlusuuringud, https://sisu.ut.ee/samm/k%C3%BCsitlusuuringud (vaadatud 23. IV 2020).

inimestelt kuid miinuseks võib osutuda hooletu vastamine, mis ei anna soovitud andmeid. Samuti võis täheldada madalat vastamisaktiivsust, mis võib teisest küljest jälle osutuda positiivseks, sest vastasid need, keda teema tõesti huvitas.

Küsimustike analüüsis võtan sarnaselt intervjuude analüüsile teemad kokku ï seltsi toimimise alused, liikmelisus, aktiivsus, väikelinna positsioon, suhtlus väljapoole MTÜ-d. Lisatud teemana üldise küsimustiku analüüsis on vastajate enda teadlikkus ja isiklik suhe seltsitegevusega. Rakvere küsimustikus nii palju teemasid ei ole ï küsimustiku eesmärk oli eelkõige teada saada inimeste arvamust tuleviku ja sarnase seltsi suhtes.

5.2.1 Rakvere võimalikust tulevikust

Rakvere inimestele suunatud küsimustikule vastas 63 inimest (LISA 1). Vastajatest 64,4% olid naised ja mehed 35,6%. Kõige rohkem vastajaid oli vanusegrupis 21ï30 (45,8%), järgnesid vanusegrupid 31ï40 (15,3%), 51ï60 (15,3%), üle 60-aastased (11,9%), 41ï50 (10,2%) ja alla 20-aastased (1,7%).

Küsitluse esimeses pooles uurisin inimeste teadlikkust. 49,2% vastanutest teadsid Rakvere Vanalinna Seltsi tegevusest, 41,3% ei olnud kuulnud ühestki mainitust ning vähesed teadsid Eesti Muinsuskaitse Seltsi Virumaa ühendusest ning Tallinna Noorte Klubist "Kodulinn". Ootamatult kõige rohkem teati Rakvere Vanalinna Seltsi tegevusest trepijooksude näol (54% vastanutest), järgnes teadlikkus infotahvlite avamisest ja koristustalgutest. 78,4% vastanutest ei olnud osalenud ühelgi Rakvere Vanalinna Seltsi üritusel.

Kui uurida Rakvere inimestelt, kas neil oleks huvi Rakvere Vanalinna sarnase seltsi järele, siis umbes pooled, 46% vastanutest on selles suhtes ebakindlad, vastates võib-olla. Veerand, 25,4% vastanutest oleks kindlasti huvitatud ning 15,9% ei oska seda öelda ja 12,7% ei oleks kindlasti huvitatud. Rakvere inimeste teadmatus ja kõhklust kinnitas ka intervjuu endise Rakvere Vanalinna Seltsi liikmega, kelle arvates sõltub tulevik inimestest, kuid kui vaadata viimase aja arenguid Rakveres, siis on see küsitav. Selle illustreerimiseks tõi ka kaks näidet. Ühe Rakvere Pika tänava kohta: ajaloolise linnasüdame Pika tänava remont sai lõpu 2019. aastal, kuid märgid näitavad, et see ei too rohkem elu sinna, vaid üritused kolitakse sealt pigem ära (näiteks aastaid Pikal tänaval toimunud laata ei tooda tänavale tagasi): "*Rakvere on kahanev linn ja inimestel on teised mõtted. Ajendit ja hoogu ei ole. (...) Pikal tänaval on ainult*

kaks käsitööpoodi ja Katariina kohvik ï *see on kõik*."[225] Teise näitena võib tuua riigigümnaasiumi, kus potentsiaalse Alar Kotli projekteeritud Rakvere Gümnaasiumi hoone kasutamise asemel ehitatakse uus hoone praeguse Rakvere Gümnaasiumi lähedusse: "*Ka see on märk, et inimesed teevad ikkagi nii, nagu nende tõekspidamised ja väärtused on. Kui uus on väärtus, siis nii ongi. Järelikult pole palju inimesi, kes oleks jätkusuutliku suuna esindajad*."[226]

Kui uurida, kas seltsi liikmed peaksid olema ainult vanalinna elanikud, leidsid seda vaid 9,5% inimestest. 61,9% arvas, et liikmed peaksid olema kõik Rakvere elanikud. Kõige populaarsemad vastused, kui uurida, millised peaks olema taolise seltsi eesmärgid ja tegevusalad, olid miljööväärtuste säilimise kindlustamine; kaasarääkimine, orienteerumine vanalinnas tehtavates planeeringutes ja projektides; vanalinna festivalide korraldamine; koristustalgute korraldamine ning restaureerimise koolituste ja töötubade korraldamine. Ebapopulaarseteks vastusteks osutusid konverentside korraldamine, koostöö teiste seltsidega, infotahvlite tegemine ajaloolistele majadele ja raha kogumine mälestiste korrastamiseks.

5.2.2 Inimeste teadlikkus ja soovitused

Teisele küsimustikule vastas kokku 54 inimest (LISA 2), kellest üle poolte, 66,7% olid naised ja ülejäänud, 33,3% mehed. Vanusegrupid olid võrreldes eelmise küsimustikuga jaotunud ühtlasemalt: 21ï 30 (31,5%), 41ï 50 (25,9%), 51ï 60 (20,4%), 60 ja vanemad (13%) ning 31ï 40 (9,3%).

Alustuseks soovisin teada inimeste teadlikkust ï kui palju teatakse üldse käesolevas töös käsitletud seltsidest. Kahe variandi vahel olid vastused jaotunud täpselt võrdselt: 29,3% vastanutest ei olnud kuulnud ühestki nimetatud seltsist ja teised 29,3% olid kuulnud Rakvere Vanalinna Seltsist. 25,9% teadsid Ühendust Weissensteini ja 15,5% olid teadlikud Vana Haapsalu Seltsist. Inimeste teadlikkust seltsitegevusest näitas ka küsimus, kas seltsitegevus on ühiskonnas nähtaval kohal. Arvamused jagunesid üsna võrdselt 37% arvasid, et on nähtaval; 31,5% vastanute arvates ei ole nähtaval ning 31,5% ei osanud öelda. Toodi välja arvamused, et seltsitegevus ei ole ühiskonnas omaks võetud, sellest on teadlikud ainult MTÜ-des tegutsevad inimesed ning seltsid jäävad tunduvalt teiste organisatsioonide varju. Teisalt

[225] K. Visnapuu, intervjuu Rakvere Vanalinna Seltsi liikmega.
[226] Samas.

arvati, et kui selts on aktiivne, siis on ka nähtav ning ilma nähtav olemata ei saagi selts eksisteerida, sest tegevuseks on vaja kaasata laiemalt ühiskonda. Inimeste teadlikkust mõjutab kindlasti inimese enda osalemine seltsitegevuses, sestap uurisin vastajate isiklikku suhet seltsitegevusega. Üle poolte vastanuist (66,7%) tegeleb ise seltsitegevuse või vabatahtliku tegevusega, ülejäänud vastanutest mitte. Seltsitegevuses mitte osalevatest inimestest 72,2% oleks huvi osaleda, 16,7% ei oleks huvi üldse osaleda ja 11,1% ei osanud seisukohta võtta: "*Kõik sõltub sellest, kas suudetakse asi minu jaoks huvitavaks teha*." Mitte osalemise põhjuseks toodi huvi-, aja-, energiapuudust ja laiskust.

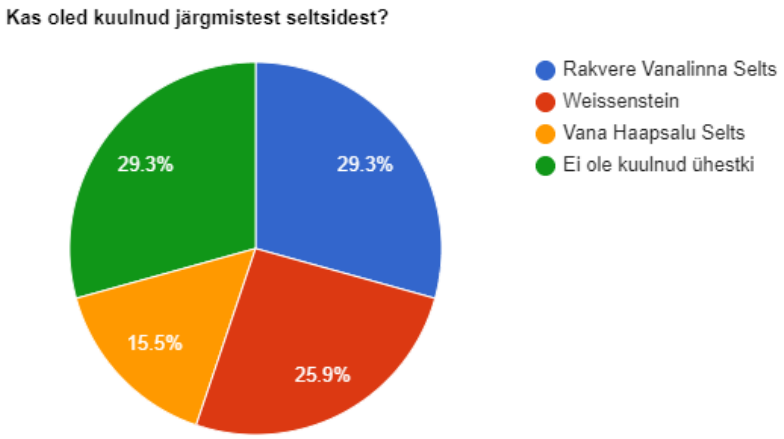

16. Inimeste teadlikkus töös käsitletavate seltside kohta küsimustiku põhjal sektordiagrammina. Foto: surveer.com

Seltsi toimimise aluseks peeti pooltel kordadel inimesi (49,5%), järgnesid aktuaalsed teemad (30,8%) ja koht, kus koos käia (19,6%). Mõned inimesed kirjutasid juurde, et kõik kolm on tähtsad. Esines ka arvamust, et olemasolev kooskäimise koht ei ole esmatähtis. Kui uurida, kas MTÜ oma tegevusega peaks jätkusuutlikuks arenguks olema keskendunud oma harrastustegevusele või suunatud ka väljapoole arendamaks ühiskonnaelu laiemalt, siis 85,2% arvas, et peaks olema suunatud väljapoole: "*Väikestes kohtades on oluline mõlemale aspektile panustamine*." või "*Väikses kogukonnas peab jätkusuutlikkuse tagamiseks kaasama võimalikult kõiki, et MTÜ tegevusel oleks kogukondlik toetus ja tuntus*." või "*MTÜ võiks tuua ühiskonda ka olulisi muudatusi, mis kestaksid heas mõttes kauem kui MTÜ ise, selleks tuleks aga olla suunatud kindlasti väljapoole*." Ülejäänud ja väiksem osa inimestest arvasid, et peaks olema keskendunud oma harrastustegevusele: "*Liigne tegevuste hulk viib ehk tähelepanu liialt laiali.*" Sama küsimusega on tihedalt seotud arvamus, kas MTÜ sihtgrupp peaks ulatuma

väljapoole või olema seotud ainult oma liikmeskonnaga. Küsimuse tulemused ühtisid eelmise küsimusega ï 92,2% arvasid, et sihtgrupp peaks ulatuma väljapoole: "*Reeglina kõnetavad MTÜ tegevuse eesmärgid laiemat ringi kui ainult liikmeskond ja kogukonna hüvanguks tegutsedes ei tohiks end niivõrd juriidiliselt piiritleda*." Ülejäänud arvasid, et sihtgrupp võiks olla ainult liikmeskond. Liikmete või vabatahtlike juurdesaamise kõige paremaks vahendiks peeti küsitluse järgi sotsiaalmeedia kasutamist.

Kui uurida, mis oleks inimesi käivitavaks mootoriks seltsitegevuses osalemiseks, toodi kõige sagedasema põhjusena välja huvi, võimaluse midagi reaalselt korda teha, kogukonnatunde leidmise, korraldaja usaldamise ning sobiva temaatikaga seltsi leidmise. Järgnesid seltsitegevuse väärtustamine ühiskonnas ja seltsi tegutsemisvõimekus. Kõige vähem tähtsamaks peeti siinkohal võimaliku tunnustuse saamist (7,41% vastanutest). Pärandiga tegelevate seltside põhitegevustena nähti ürituste korraldamist, koolituste ja ettekannete korraldamist, regulaarset kooskäimist, projektide kirjutamist, suhtlust teiste ühendustega. Vähem tähtsamaks peeti talguid ning pärandi rahastamist. Seltsitegevuse takistavateks teguriteks peeti: avaliku võimu ja/või ärisektori teadmatust ja huvipuudust, ühiskonna teadmatust ja huvipuudust, pärandobjektide omanike teadmatust ja huvipuudust ,
bürokraatiat, info aeglast ja vähest levikut, kohalike inimeste vähest huvipuudust, eesmärkide mittetäitmist, ühenduse halba mainet, ühenduse haldamise ebapädevust, aja ja inimressursi vähesust ning seltside vähest aktiivsust oma tegevuste tutvustamisel ja inimeste kaasamisel.

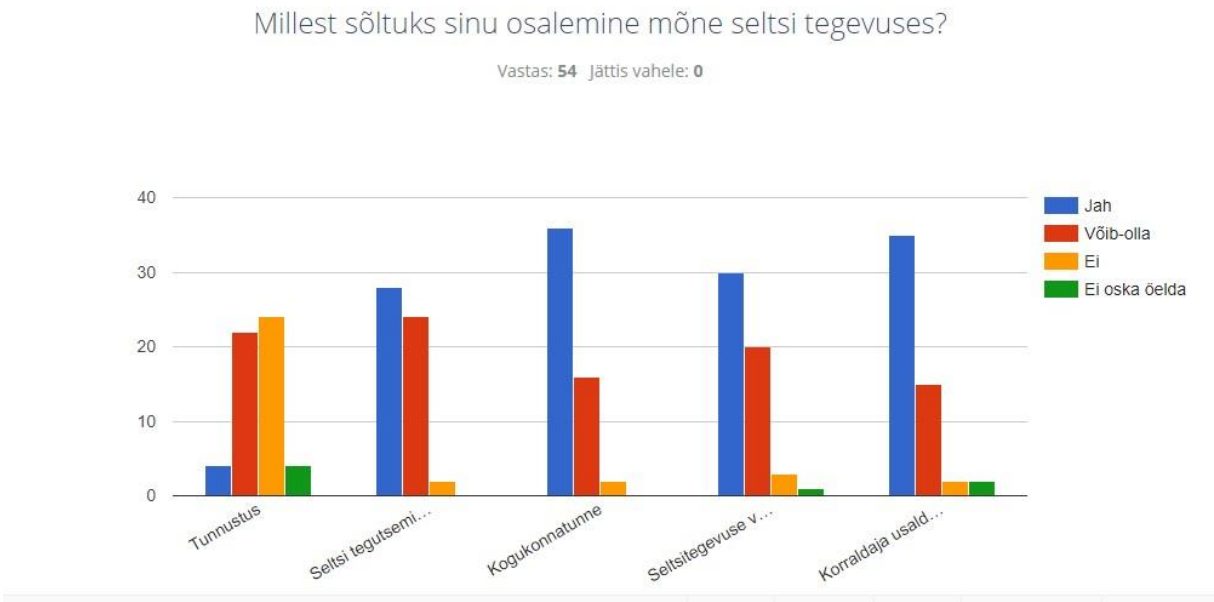

	Jah	Võib-olla	Ei	Ei oska öelda	**Kokku**
Tunnustus	4 7.41%	22 40.74%	24 44.44%	4 7.41%	54
Seltsi tegutsemisvõimekus (tunnustatud ja tulemuslik, ühiskonda mõjutav jms)	28 51.85%	24 44.44%	2 3.7%	0 0%	54
Kogukonnatunne	36 66.67%	16 29.63%	2 3.7%	0 0%	54
Seltsitegevuse väärtustamine ühiskonnas	30 55.56%	20 37.04%	3 5.56%	1 1.85%	54
Korraldaja usaldamine	35 64.81%	15 27.78%	2 3.7%	2 3.7%	54

17. Küsitluse maatriksküsimuse tulpdiagrammi näide koos tulemustega. Foto: surveer.com

Küsimusele, kas väikelinnas on seltsi pidamine keerulisem või hoopis lihtsam, kui suuremas linnas, vastasid 50%, et ei oska öelda, 37% pidasid seda lihtsamaks ja 13% keerulisemaks. Kõige suuremaks erinevuse põhjuseks peeti rahvaarvu. Suurem rahvaarv võib mõjutada positiivselt: "*Kui on suurem elanikkonna arv, siis on potentsiaalseid liitujaid ja seega panustajaid rohkem*" ja väiksem rahvaarv negatiivselt: "*Inimesi on vähe ja neil on erinevad huvid*." Väiksemas asulas võib probleemiks osutuda inimeste leidmine, kes seltsitegevuses osaleksid. Siiski leiti, et väiksemas koha on rohkem potentsiaali eduka seltsitegevusega tegeleda: üksteist teatakse paremini, mis tähendab, et kontakte on rohkem; kohalik omavalitsus on lähemal; väiksema konkurentsi puhul on ainutegutsejal eelis; inimesed hoiavad rohkem kokku, mis tekitab suurema tõenäosusega kogukonnatunde ja see omakorda motivatsiooni midagi ära teha.

5.3 Võrdlus sama valdkonna seltsidega

Enne järeldusi, kus võtan kokku intervjuude ja küsitluste tulemused, sooviksin vaadelda Rakvere Vanalinna Seltsiga, Vana Haapsalu Seltsiga ja Ühendus Weissensteiniga sarnaseid, sama valdkonnaga tegelevaid seltse, kuid elanikkonnaga suuremates linnades. Võrdluseks olen valinud kaks Eesti ja ühe välismaa seltsi. Selle võrdluse eesmärgiks on teada saada erinevusi ï kas ja mida tehakse teisiti ja kas see on kuidagi väikelinnade ees eelise loonud. Kuna töö eesmärgiks ei olnud anda tegevuse ülevaadet teistest seltsidest, siis käsitlen nende iseloomulikke jooni ilma seltsitegevusest täpsemat ülevaadet andmata.

Esimesena soovin näiteks tuua Eesti Muinsuskaitse Seltsi tegevust. Seltsi põhiülesannetena on välja toodud ka minu töös käsitletavate seltsidega sarnased ülesanded: kultuuripärandi

väärtustamine kõigis rahvakihtides, kõigi muinsuskaitsest huvitatute kaasamine ja mälestiste abil rahvas kodu- ja kodanikutunde süvendamine.[227] Eesti Muinsuskaitse Seltsi eristab väikelinnade pärandiga tegelevatest seltsidest esiteks vanus ja liikmete arv. Selts asutati 1987. aastal, mis teeb organisatsiooni vanuseks 32 aastat. Liikmeid on võrreldes väikelinna seltsidega mitmeid kordi rohkem ï praegu on seltsil tuhatkond aktiivset liiget ja selts ühendab üle kogu riigi erinevaid ajaloo- ja kultuuripärandi uurimisega seotud seltse, ühendusi ja klubisid.[228] Kui vaadata praegust aktiivsust, siis ei ole ka Eesti Muinsuskaitse Seltsi aktiivsus algusaegade tasemel, on mõned iga-aastased projektid mida läbi viiakse. Ühed suuremad on iga-aastased muinsuskaitsekuud, aastaraamatute väljaandmised ja suurkogud. Kindlasti ei ole väikelinnade seltside eesmärgiks olla liikmearvult nii ulatuslik, kuid küsimus on mis on taganud seltsi nii pika järjepidevuse? Selts sai alguse enne taasiseseisvumist ja oli oluliste sündmuste algataja ja läbiviija. Võimas algus ja suur liikmeskond on kindlasti ühed jätkusuutlikkuse põhjused. Nii suures liikmeskonnas peab alati leiduma aktiivseid inimesi ja nii tähendusrikka ja pika ajalooga seltsi tegevust kergekäeliselt ära ei lõpetata. Seltsil on ka palgaline töötaja, mis tugevdab tegevust ja mis väikelinnade seltsidel puudub. Paide on selles mõttes paremas seisus, et neil on oma kohvik, kust tuleb rahalist toetust. Kui Rakvere puhul on ajalooline järjepidevus juba katkestatud, siis Haapsalul ja Paidel võiks olla eesmärk tegutseda kauem. Pika ajalooga seltside eelised on juba väljatöötatud reputatsioon, kus enda nähtavaks tegemiseks ei pea tingimata pidevalt uute üritustega välja tulema, end ei pea enam tõestama ning selle tõttu usaldatakse seltsi rohkem ja võetakse nõu kindlamalt kuulda.

Teise näitena soovin tuua Tallinnas tegutseva 2010. aastal loodud Vanalinna Seltsi, mis on oma põhimõttelt veel sarnasem töös käsitletavatele seltsidele kui Eesti Muinsuskaitse Selts. Rakvere, Haapsalu ja Paide puhul uurisin ühe asjana väikelinna positsiooni suuremate linnade kõrval. Kas sarnane Tallinnas tegutsev selts on jätkusuutlikum? Seltsi ajend on väga sarnane Rakvere, Haapsalu ja Paide seltsidele ï sooviti vanalinna muuta elamisväärsemaks ja kaasa rääkida linna arengukavas. Kodulehte uurides hakkab silma esimene erinevus, milleks on töörühmad. Tegevus on jaotatud nelja töörühma vahel: liikluse, avaliku korra ja heakorra, arengukava ja hariduse töörühm.[229] Ise tunnistatakse, et tulemused on visalt tulema, kuid tähtis on meeles pidada, et inimesed osalevad selles vabatahtlikkuse alusel. Iseenesest on töörühmad hea idee ï saab ära jaotada teemad, millega soovitakse tegeleda ja see omakorda

[227] Eesti Muinsuskaitse Seltsi koduleht, http://www.muinsuskaitse.ee/ (vaadatud 30. IV 2020).
[228] Samas.
[229] Vanalinna Seltsi koduleht, https://vanalinnaselts.ee/seltsist/ (vaadatud 30. IV 2020).

aitab paremini fookust hoida. Kuigi minu töös käsitletavates seltside puhul on liikmeid vähe, mistõttu on keeruline rühmasid moodustada, siis tasub siiski ülesandeid rohkem jaotada, selle asemel, et koormus langeb ühele inimesele. Kuna tegu on Tallinna vanalinnas tegutseva seltsiga, siis on kindlasti neil kergem meediasse pääseda ja riigilt tähelepanu pälvida. Näiteks võib tuua uudise, kus selts ootab riigilt külaliskorteritele konkreetseid nõudeid märgukirjaga peaministrile, sest külaliskorterid mõjutavad püsielanike elukeskkonda negatiivselt.[230] See uudis jõudis nii Eesti Rahvusringhäälingusse kui Vikerraadiosse. Kuid kui vaadata Tallinna Vanalinna Seltsi aktiivsust, siis õigupoolest tundub seis suhteliselt samasugune väikelinna seltsidega. Kuigi eesmärgid on olemas, siis üritusi väga ei korraldata. Peamiselt edastatakse muid Tallinnas toimuvaid sündmusi, ise korraldatakse vähe.

Välismaa näitena tooksin Ameerika Ühendriikides tegutseva Cleveland Restoration Society. Cleveland on USA mõistes väikelinn, mistõttu on see siinkohal paslik näide. Ühendus loodi 1972. aastal 33 asutajaliikme poolt ja on praegu Ohio osariigi suurim pärandi säilitamisega tegelev mittetulundusühing.[231] Seltsi loomise ajendiks sai mure, et linna ajaloolisi maju hakati järjest rohkem lammutama. Seltsi aktiivsuse tõttu on neil palgatöötajatest meeskond ning kooskäimise kohana oma maja. 1999. aastal koliti praegusesse majja ja alates sellest ajast on aktiivsus tõusnud. Oma maja tähtsustatakse ï see pidavat tugevdama seltsi identiteeti ja näitama pühendumist ajaloolisele pärandile.[232] Ühendus on osa riiklikust võrgustikust, mis koondab pärandi säilitamisega seotud ühendusi. Samuti on neil tihe programm ja erinevad projektid, antakse välja publikatsioone, täiendatakse kodulehte pidevalt uudistega. Programm sisaldab pärandi propageerimist, tähelepanu juhtimist hooletuses olevatele majadele, erinevate sündmuste korraldamisega raha kogumist hoonete korrastamiseks, koguduste abistamist kirikuhoonete renoveerimisel ja nõu andmist inimestele, kes hakkavad vanu hooneid korda tegema.

[230] Tallinna Vanalinna Selts ootab riigilt külaliskorteritele konkreetseid nõudeid, https://www.err.ee/1085267/tallinna-vanalinna-selts-ootab-riigilt-kulaliskorteritele-konkreetseid-noudeid (vaadatud 4. V 2020).
[231] Cleveland Restoration Society koduleht, https://www.clevelandrestoration.org/our-story/history (vaadatud 30. IV 2020).
[232] Cleveland Restoration Society koduleht, https://www.clevelandrestoration.org/our-story/history (vaadatud 30. IV 2020).

6 Järeldused

Üldtendentsina jäi intervjuudest ja küsimustikest silma praegune mõõnaperiood pärandiga tegelevate seltside tegevuses. Seltsiinimeste poolt vaadatuna toodi põhjuseid välja mitmeid: muutused seltsielu toimimises Paide näitel, aktuaalsete teemade puudumine Haapsalu näitel või tegevuse katkestus Rakvere näitel. Küsimustike vastustest võib välja lugeda, et oleneb seltsi tegevusvaldkonnast, kuid üldjuhul jääb seltsitegevus varju või seda ei väärtustata. Suhteliselt vähe teadsid vastajad ka Rakvere Vanalinna Seltsist, Vana Haapsalu Seltsist ja Ühendus Weissensteinist. Põhjus võib olla selles, et tegu on väikelinnade seltsidega, mida teavad üldjuhul pigem kohalikud elanikud, kuid vastajad oli Eestimaa erinevatest paikadest. Vastupidiselt eelnevatele andmetele oleks 70% vastanutest siiski huvi osaleda seltsitegevuses ï seltside ülesanne võiks olla see oma huvides ära kasutada. Silmapaistvaid erinevusi intervjuude ja küsimustike osas ei tulnud, inimeste arvamused suurelt jaolt ühtisid**.** Leiti, et aktiivsed inimesed on olulised, kuid oluline on ka eestvedaja olemasolu, kes hoiaks kurssi. Seltside esindajad leidsid, et nende lahkumisel saab lõpu ka selts ise. Siin tõid KÜSK-i inimesed sisse olulise teema ï seltside järjepidevus peaks sõltuma noortest, seltsiinimesed seda ise välja ei toonud. Kindlasti on noorte kaasamine problemaatiline, sest väikelinnad on kahanevad linnad ja end ei taheta siduda kodulinnaga. Nõustuti selles, et liikmelisus ei ole tähtis ja seda pole mõistlik nõuda. Seltsid ei tegele ka uute liikmete otsinguga, kuid võib-olla oleks see võimalus, kuidas saada rohkem noori juurde. Võimalikult suure kõlapinna leidmiseks peavad seltsid tegelema laia profiili ürituste ja projektidega, ka nendega, mis esmapilgul ei seostaks pärandseltsiga. Näidetena võib tuua Haapsalu talisupluse või Rakvere trepijooksu. Tegevuse juures on oluline roll rahastusel ja see oleneb seltsist, kui kursis erinevate taotlusvoorudega ollakse ja kui efektiivselt neid osatakse ära kasutada. Seltside tegevuse juures tuli ühise tunnusena välja ka see, et algusaastatel prooviti rohkem erinevaid tegevusi. Algusaastate tegevuste alla liigitus koostöö teiste sarnaste seltsidega, mida küll prooviti, aga leiti, et piisavalt ühist kõlapinda ei ole.

Mitteteadlikkuse tendents kaldus ka Rakvere küsimustikku, mille eesmärk oli välja selgitada inimeste huvi pärandiga tegeleva seltsi vastu. Vastanute vanusegruppe vaadates võiks järeldada, et kõige aktiivsemad olid vastajad just nendes vanusegruppides, kes kõige potentsiaalsemalt seltsitegevuses kaasa lööks või asutaks uue seltsi (21-40 aastased). Veerand vastanutest oleks taolisest seltsist huvitatud, kuid ligi pooled vastanutest olid selles suhtes ebakindlad. Samuti tuli intervjuust välja, et kuigi Rakveres oleks olnud aktuaalsed teemad,

mis oleks võinud inimesi käivitada ja seltsitegevust algatada, siis aktiivseid inimesi või eestvedajat selle jaoks ei ole. Rakvere puhul osutusid ka ebapopulaarseks need üritused ja projektid, mida Rakvere Vanalinna Selts omal ajal läbi viis (näiteks konverentside korraldamine või infotahvlite avamine). Uue seltsi algatajad peaksid need uuesti läbi mõtlema.

Rakverest ja Haapsalust eristub kindlasti Paide. Paide on oma tegevusaastate jooksul olnud aktiivsem, kui Rakvere ja Haapsalu. Põhjuseid võib olla mitmeid. Ühendus Weissenstein oli osa kogukonnakeskusest, mis asus linna poolt nendele kasutusele antud majas. See võimaldas inimestel läbi tulla ka siis, kui konkreetset üritust ei toimunud ja andis võimaluse sellisteks projektideks, mida Rakverel või Haapsalul maja olemasoluta ei ole võimalik teha, näiteks kohviku pidamine. Paremal positsioonil on oldud ka palgalise töötaja olemasolu tõttu; aktiivsemad on oldud oma kodulehe kasutamises, Weissensteinil on eri aegadel olnud erinevaid veebilehti; taotlusvoorudest raha saamises; tänu SRIK-le on oldud aktiivsemad reaalselt pärandi päästmisel; on tegeletud omanäoliste ja ajakulukate projektidega, nagu näiteks enda ajalehe välja andmine. Rakvere ja Paide sarnaseks järjepidevaks projektiks võib pidada konverentse, mida peeti igal aastal, samuti säästva renoveerimise töötubasid. Kõikide linnade ühine joon on see, et algusaastate tegutsemise ajendiks oli olla nõuandja kohalikule omavalitsusele.

Võrdlusest teiste seltsidega tuli välja, et kuigi suuremates linnades olevatel seltsidel on kergem näiteks peavoolumeediasse pääseda, siis tegelikult on ka teiste sarnaste seltside aktiivsus Eestis madal. Tallinnas tegutseva Vanalinna Seltsi ja teiste töös käsitletavate väikelinnade seltside ühine tunnus võib olla see, et seltsi asutamise ajend on veidi laialivalguv. On küll eesmärk teha vanalinnast parem elukeskkond, tagada vanade majade säilitamine ja propageerida säästlikku eluviisi, kuid selliste eesmärkidega võib fookus kaduma minna ja seltsitegevus lõpu leida, nagu Rakvere puhul. Vastupidine näide on Eesti Muinsuskaitse selts, mille tegutsemise ajendiks sai algusaastatel okupatsioonipoliitika, mis juhtis seltsi tegevust mitmeid aastaid. Seltsi eelis on ka liikmete rohkus, mis tagab seltsi edasiviimise ja ajaloo mittekatkemise. Sellest võiks järeldada, et inimesed peavad leidma ühise probleemi, mis neid sütitaks ja pigem eemale hoidma nn ilusatest mõtetest mis "võiks" olla. Välismaalt tõin näitena Cleveland Restoration Society, mis on edukas pärandiga tegelev selts USA-s. Kuigi oma töötajate hulga poolest ei saa seda Eesti seltsidega võrrelda, siis võiks see siiski aktiivsuse poolelt eeskujuks olla. Kõige sarnasem, kellega võiks Eesti seltsidest

paralleele tõmmata, on Paide. Paide on teinud paljusid sarnaseid asju Clevelandi seltsiga: tähtsustatakse oma maja olemasolu, võrreldes teistega on läbi viidud tunduvalt rohkem projekte, välja antud oma ajalehte, oldud aktiivsed kodulehtede kasutajad, Paidel oli isegi idee luua kodumaine seltside võrgustik, mis USA-s on toimiv nähtus.

Jätkusuutlikkuse teooriat ja selle arendamise põhimõtteid silmas pidades võib olla nii sisemisi kui ka väliseid tegureid, mis järjepidevuse määravad. Michael Jacobsi põhimõtete järgi peab silmas pidama elukvaliteedi mõtet, mille järgi ei saa ühiskonnas tähtis olla vaid üks näitaja, näiteks majandus. Sellega võib siduda ka teise põhimõtte, milleks on kultuurilise mitmekesisuse väärtustamine. Neid kriteeriume pärandiga tegelevad seltsid oma olemuselt juba täidavad. Kuid järjepidavust takistavad sisemised tegurid võivad töös käsitletavatel seltsidel olla intervjuudest järeldades põlvkondade vahelisele järgnevusele mittemõtlemine, st noori seltside poolt ei kaasata ning teiselt poolt noored ei taha end siduda. Teine sisemine takistus võib olla ajapuudus, kust tulenevalt vabatahtlikkuse printsiibist ei ole liikmetel oma palgatöö kõrvalt aega. Selle tõttu võib seltside aktiivsus olla tõusude ja mõõnadega, keskendudes ühele projektile korraga. Inimkeskse teooria järgi eeldab jätkusuutlikkuse tagamine sidusat juhtimiskorraldust ja täiustavat seadusandlust. Paide ja Haapsalu puhul on juhid olemas, aga jätkusuutlikkuse huvides nad endile järeltulijaid ei näe. Mittetulundusühingute seadusandlus on Eesti riigis selgesõnaliselt reguleeritud. Lisaks eeldab järjepidevus avalikkuse osalemist ja vastavate hoiakute omamist. Välistest takistustest ilmnes suhtlus kohaliku omavalitsusega Paide näitel, kus osapooltel olid tulevikust erinevad nägemused. Samuti on probleemne inimeste hoiak seltsitegevuse suhtes, seltsides mittetegevad inimesed ei ole valdkonnaga kursis ja see ei saa ühiskonnas piisavalt kõlapinda.

Kokkuvõte

Töö sisaldab vastavalt eesmärgile seatud ajaloolisi ülevaateid seltsitegevuse ajaloolisest arengust Eestis ja töösse valitud linnade ï Rakvere, Haapsalu, Paide ï seltside ajaloost fookusega pärandiga tegelevatele seltsidele. Ajaloolise uurimuse kõrval on teise osana empiiriline uurimus seltsitegevuse põhimõtetest ja nende elujõulisusest Rakvere Vanalinna Seltsi, Vana Haapsalu Seltsi ja Ühendus Weissensteini näitel. Minevikku illustreerivad seltside tegevuste ülevaated ning olevikku ja tulevikku läbiviidud intervjuud ja küsimustikud.

Seltsitegevus on Eesti ajaloos läbi mitme sajandi mänginud tähtsat rolli, soodustades iseteadlikkust ja rahvuslust, alustades 19. sajandi ärkamisajaga. Kuigi baltisakslastest sõltumine ja seisustevaheline eristamine veel kestis, andis seltsides osalemine eestlastele hariva ja silmaringi avardava väljundi oma vaba aja veetmiseks ja ühiskondlikus elus osalemiseks. 20. sajandi alguses loodi Rakveres, Haapsalus ja Paides esimesed teadlikult pärandiga tegelevad seltsid. Paides oli esimeseks 1904. aastal loodud Järvamaa Muinasasjade Alalhoidmise Selts. Eesti Vabariigi iseseisvudes seltsitegevuse elujõulisus kasvas. 1921. aastal loodi Haapsalu Kaunistamise Selts ja 1927. aastal Rakvere Muusemi Selts. Nõukogude okupatsiooniga aga allutati riigi kontrolli alla ka seltsitegevus, mida reglementeeriti sarnaselt teistele eluvaldkondadele. Taasiseseisvumise ajal kerkis esile Eesti Muinsuskaitse Selts, kes oma tegevusega julgustas rahvast mõtlema oma riigi taastamise peale. Pärast Nõukogude okupatsioonist vabanemist sai seltsielu taas vabalt arenema hakata. 29 aastat iseseisvat arengut on kasvatanud seltside arvu väga kõrgeks.

Millised ühised tunnusjooned tulid töö tegemise käigus välja? 19. sajandil rahvusliku ärkamise ajal ja 20. sajandil omariikluse tekke ja taasiseseisvumise ajal oli inimestel motivatsiooni kokku tulla, sest oli võimalus muutusteks ja inimeste käivitajateks olid pöördepunktid ühiskonnas. Rakvere Vanalinna Seltsi, Vana Haapsalu Seltsi ja Ühendus Weissensteini loomiseaeg jääb umbes 2000. aastate keskele. Kuigi 15 aastat tagasi ei olnud ühiskonnas toimumas murranguid, olid nende seltside loomismotiivid üsna sarnased ï vaja oli muutuseid, sest vanalinnad lagunesid ja pärandi kaitset teadvustati ühiskonnas vähe. Algusaastatel suheldi kohaliku omavalitsusega, tehti kirju või arenguvisioone, sest varem taoliste asjadega tegelevaid ühendusi ei olnud. Kui vaadata tänast päeva, siis on 15 aasta jooksul vanalinnades palju muutunud ja inimesed on teadlikumad vanalinna väärtusest. Kuid

töös käsitletud seltsid peaksid mõtlema, mis tagaks nende jätkusuutlikkuse ka järgmise 15 aasta pärast.

Järgnevates peatükkides tahtsin saada vastust küsimustele: kui aktiivsed on hetkel Haapsalus tegutsev Vana Haapsalu Selts ja Paides tegutsev Ühendus Weissenstein ning tulenevalt Rakvere Vanalinna Seltsi tegevuse katkemisest, siis kas inimestel oleks motivatsiooni sarnase seltsi tegevuses osaleda. Selle väljaselgitamiseks aitasid mind intervjuud ja küsimustikud. Minu hüpotees, et ka Haapsalus ja Paides on tegevus mõneti vaibunud, pidas mõningal määral paika. Võrreldes algusaastatega tegeletakse vaikselt oma tegevustega edasi, ilma et tuleks täiesti uusi projekte. Paidel on suurem eesmärk on Norra ja Euroopa majanduspiirkonna toetuse abiga uus SRIK-i maja korrastada. Rakvere puhul tuli küsitlusest ja intervjuust välja, et rakverlased on pigem kõhkleval seisukohal taolise seltsi vajalikkuses. Minu oletus, et väikelinnad on kuidagi halvemas seisus, osutus valeks. Võrdlusest teiste sarnaste seltsidega tuli välja, et ka Tallinna Vanalinna Seltsi ja Eesti Muinsuskaitse Seltsi puhul aktiivsuse poolest suurt erinevust ei näe.

Järgnevalt toon välja tähtsamad sisemised tegurid, mis tagavad jätkusuutlikkuse käesolevast uurimusest tulnud järelduste põhjal:

- kindel eesmärk
- seltsi vanus
- aktiivsed inimesed
- aktiivne eestvedaja
- füüsiline koht
- palgaline töötaja
- teadlikkus rahastuse võimalustest
- lai valik projekte
- noorte kaasamine
- ülesannete jagamine

Sisemiste tegurite all on mõeldud neid mõjutegureid, mida seltsid saavad tegutsedes ise silmas pidada ja mille kallal tööd teha. Seletan tegurid ka lühidalt lahti. Kindel eesmärk toob inimesed kokku. Kindla eesmärgi näitena võib võtta Eesti Muinsuskaitse Seltsi okupatsioonipoliitika vastasuse või Ühendus Weissensteini kogukonnamaja edendamise. Kui eesmärk seatakse ebamäärane, näiteks vanalinna väärtuste propageerimine, siis võib fookus

pärast esimest hoogu kaduma minna ja aktiivsus vaibuda. Seltsi vanus mõjutab jätkusuutlikkust, sest pikema ajalooga seltsidel on juba olemas maine ja usaldus ning selletõttu ei lõpetata tegevust ka nii kergekäeliselt. Aktiivsed inimesed ja aktiivne eestvedaja on üksteisest sõltuvad tegurid. Kui alustamise seisukohalt on tähtis eestvedaja, sest ainult aktiivsetest inimestest ei piisa, siis elujõulisuse seisukohalt on tähtsad nii aktiivsed liikmed/kaasalööjad kui ka aktiivne eestvedaja. Maja ehk ühine kooskäimiskoht osutus samuti tähtsaks teguriks. Paides on tänu oma maja olemasolule olnud suur seltsitegevuses osalemise aktiivsuse kasv ning nii välditakse projektipõhisust, sest inimesed saavad tulla läbi ka ajal, kui ei ole toimumas konkreetset üritust. Kuigi tegutseval Haapsalu seltsil oma maja eesmärki ei ole, siis Rakvere puhul on selline lahendus mõeldav. Jätkusuutlikkust aitab kindlustada palgaline töötaja, kes igapäevaselt vabatahtlike inimeste kõrval seltsitegevust edasi viiks. Rakvere ja Haapsalu ei ole sellist võimalust kasutanud, kuid paremas seisus on olnud Paide, mille tõttu on aastate jooksul aktiivsus kõrgem olnud. Oluline on seltside teadlikkus erinevatest rahastuse võimalustest ning võimalikult laia profiiliga ürituste korraldamine. Lisaks sellele, et erinevate huvigruppidega inimesed saavad osaleda, on rohkem inimesi ürituste korraldamisega või projektide läbiviimisega seotud ning suurema tõenäosusega on olemas keegi, kes võtab eestvedaja lahkudes juhtimise üle. Uurimistöö käigus selgus, et probleemiks on kujunenud noorte kaasamine. Kõigi kolme linna puhul võiks noorte aktiivsem kaasamine olla üks variant, kuidas elujõulisust tagada. Kuna töös käsitletud seltside liikmeskonnad on väiksed ja tegutsetakse vabatahtlikkuse alusel, võib koormus ülesannete täitmisel suureks osutuda. Seetõttu on oluline ülesannete jagamine.

Töös käsitlesin seltside toimimist nende endi vaatepunktist. Järgnevalt võiks käsitleda seda kohaliku omavalitsuse seisukohast ï mis tingimustel ja kuidas pärandiga tegelevaid seltse toetatakse ja kas pärandiga tegelevad seltsid paistavad teiste seltside seast kuidagi teistmoodi välja. Samuti on teistes linnades veel pärandiga tegelevaid seltse, mis jäid siinsest tööst välja, aga mida võiks edasi uurida. Suuremates linnades, nagu näiteks Tallinnas, Tartus ja Pärnus on erinevaid linnaosade seltse, kes samuti tähtsustavad pärandi kaitset.

Valisin väikelinnad selle tõttu, et hüpoteetiliselt on neil samad mured. Laias laastus on need kahanev elanikkond ja vaibuv seltsitegevus. Kuid igal linnal on siiski endale iseloomulikud tunnused, mis tulid uurimistöös välja. Leian, et kõigi kolme linna puhul on tähtis jätkata juba tehtud tööd, sest seltsitegevus soodustab inimeste aktiivset vaba aja kasutust, ühiskonnakeskset mõtlemist ja ühiskonna sidusust, pärandi-alase informatsiooni levikut ja

teadlikkust ning pärandi kaitset ja korrastamist. Seltsid peaksid mõtlema selle üle, kuidas vältida tegevuse katkemist, et kindlustada jätkusuutlikud seltsid nii praegustele kui tulevastele põlvedele.

Summary

Sustainability of societies dealing with heritage on the example of Rakvere, Haapsalu and Paide

The main aim of the paper is to study the sustainability or viability of societies dealing with heritage in small towns like Rakvere, Haapsalu and Paide in the past, present and also in the future and to find out the factors, which enhance or hinder the viability from the point of view of people connected with the societies and bystanders. The author is interested in the internal factors of the societal activities or in other words ï what can people in the society do themselves and what do they strive for.

The second aim is to study the history of the societies. First the overview of the history of the societiesô activity is presented. It also sets the context for the next research aim, which is to give an overview of the societies dealing with the heritage in the above-mentioned towns. While studying the activity of societies, it was possible to compare whether the former and present societies have common features. Besides, it was possible to study the overviews of the activities of the chosen societies including the Rakvere Old Town Society (Rakvere Vanalinna Selts), the Old Haapsalu Society (Vana Haapsalu Selts) and the Society of Weissenstein (Ühendus Weissenstein). As the Rakvere Old Town Society is not active currently, the next research problem is established: what is the status i.e. how active are the similar societies in Haapsalu and Paide and whether people in Rakvere would be interested in such kind of society in the future. The author assumes that the activity of the societies in other towns has subsided like in Rakvere as the activities of societies in small towns have died away because the small towns are declining towns and it is difficult to find active people. The author also assumes that societies with numerous members are more active and due to that in a better state.

In order to find answers to the established aims, the author uses different data collection methods. The use of archive references is limited due to the fact that the archives are closed; however, the author believes that the information for the historical overview obtained from the available books, articles, old newspapers, personal archives and the internet is adequate. The research is based on interviews carried out, but due to the emergency situation that is established in the country, they had to be cancelled, and the author applied e-interviews as an

alternative; also two questionnaires in two focus groups are carried out and a comparison is made with two similar societies. The data is analysed on the basis of the qualitative research method.

The study carried out demonstrates that the activity of societies has played an important role in the Estonian history throughout several centuries enhancing self-confidence and nationalism starting with the Estonian Age of Awakening in the 19th century. At the beginning of the 20th century the first societies knowingly dealing with the heritage were founded in Rakvere, Haapsalu and Paide. In Paide the first society was the National Heritage Conservation Society of Järva County (Järvamaa Muinasasjade Alalhoidmise Selts) founded in 1904. After the Republic of Estonia gained independence the viability of the activity of the society increased. In 1921 the Haapsalu Decorating Society (Haapsalu Kaunistamise Selts) and in 1927 the Rakvere Museum Society (Rakvere Muusemi Selts) were founded. During the Soviet occupation the state started to control also the activity of the societies, which was regulated like all the other areas of life at that time. After regaining independence the Estonian Heritage Society gained importance and its activity encouraged people to think about the re-establishment of their state. After the end of the Soviet occupation the activity of societies started to develop on a wide scale. 29 years of independent development has increased the number of societies very high.

Which kind of common features were identified during the research work? During the Estonian Age of Awakening in the 19th century and the foundation of statehood at the beginning of the 20th century people were motivated to come together because it enabled to make changes and people were encouraged by turning points in the society. The foundation of the Rakvere Old Town Society, the Old Haapsalu Society and the Union of Weissenstein were created in the middle of 2000s. Although there were no sudden changes in the society taking place 15 years ago, the motifs for the creation of such societies were very much alike ï changes were needed because Old Towns were falling apart and the awareness of the heritage in the society was not wide-spread. When looking at the present day, during 15 years many changes have taken place in Old Towns and people are more aware of the value of the Old Town.

In the next chapters the author is looking for answers to the questions as follows: how active is the Old Haapsalu Society in Haapsalu and the Union of Weissenstein in Paide and whether, due to the interruption of the activity of the Rakvere Old Town Society, people have enough

motivation to take part in the activity of the society. The interviews and questionnaires carried out helped to find the answers. The hypothesis stating that in Haapsalu and Paide the activity has somewhat subsided proved to be right to some extent. In comparison with the starting years the activity is quietly carried on without starting brand new projects. Paide has a bigger goal ï to restore the new SRIK house with the help of the Norwegian and European economic region support. In case of Rakvere it appears in the questionnaires and interviews that the people of Rakvere are rather hesitant about the necessity of a similar society. The authorôs assumption that small towns are somewhat in a worse condition proves to be wrong. In comparison with similar societies it appears that no big differences are observed in the activity of the Tallinn Old Town Society (Tallinna Vanalinna Selts) and the Estonian Heritage Society (Eesti Muinsuskaitse Selts).

Next the author brings out more important internal factors, which ensure sustainability based on the deductions proceeding from the research as follows: a definite goal, the age of the society, active people, an active leader, a physical location, a remunerated employee, awareness of financing options, a wide range of projects, involvement of young people, distribution of tasks.

The internal factors denote impact elements, which the societies can follow and develop in the activity on their own. Hereby, a short description of factors is provided. A definite goal brings people together. An example of a definite goal is the opposition to the occupational policy of the Estonian Heritage Society or the promotion of the community house by the Union of Weissenstein. If the established goal is obscure, e.g. the promotion of the values of the Old Town, the focus tends to be lost and the activity may fade away. The age of the society has an impact on the sustainability, because the societies with a longer history have already established their reputation and reliability and due to that the activity can not be that easily ended. Active people and an active leader are factors that influence each other. When the leader is important while commencing the activity, because only active people are not adequate, then from the point of view of sustainability active members/co-workers and an active leader are all very important. A house or a place for meetings also proves to be an important factor. In Paide the activity increase in the participation of the society has been observed definitely due to the availability of the house and how this way the activity based on projects can be avoided, because people can come to the house also when there is no certain event being organised. Although the Haapsalu Society has set no goal to own a house, in case

of Rakvere this kind of solution is probable. Sustainability can be enhanced by having a remunerated employee, who would perform the activities of the society side by side with the volunteers. Rakvere and Haapsalu have not used such an opportunity, and Paideôs position has been better due to which the activity level has been higher throughout years. It is important that the societies are aware of different financing options and organising events of the widest possible profile. In addition, people of different interest groups should be able to participate, more people should be connected with the organisation and performance of events and projects and probably there must be a person, who is able to take the leading position when the previous leader leaves. In the research paper it appears that one problem concerns the involvement of the young people. In case of all the three towns the more active involvement of young people could be one variant in order to ensure viability. As the groups of members of the societies discussed in the paper are small and the activity is on voluntary basis, the work load may become too big when performing the tasks. Due to that the distribution of tasks is relevant.

The author chooses small towns because hypothetically they have the same problems. Broadly taken their problems include the decreasing population and the diminishing activity of societies. However, every town has its peculiar features, which stand out in the research paper. The author states that in case of all the three towns it is important to continue the work done so far because the activity of the societies enhances the use of leisure time, the society-based thinking and cohesion, spreading the heritage-based information and awareness and the protection and maintenance of the heritage. The societies should think about the possibility how to avoid the interruption of the activity to ensure sustainable societies for the current and also for the future generations.

Kasutatud allikad ja kirjandus

Arhiiviallikad

Rahvusarhiiv

ERA.14 Siseministeerium

ERA.4277 Rakvere Muuseumi Selts

Isiklikud arhiivid

Jõe, Matti, Rakvere Vanalinna Selts korraldab konverentsi "Vanalinn kui ressurss". Rakvere, 2007. (Isiklik arhiiv).

Jõe, Matti, Otsime ja tõmbame võrdlusjooni. Rakvere, 2008. (Isiklik arhiiv).

Jõe, Matti, Rakvere Vanalinna Selts hakkab välja andma tunnustusmedaleid. Rakvere, 2008. (Isiklik arhiiv).

Jõe, Matti, Rakvere Vanalinna Seltsi konverents "Jätkusuutlik Rakvere". Rakvere, 2008. (Isiklik arhiiv).

Jõe, Matti, Rakvere Vanalinna Seltsi konverents "Vanalinn inimeste mälus ja elus". Rakvere, 2009. (Isiklik arhiiv).

Jõe, Matti, Vanalinna selts peab järjekordse konverentsi. Rakvere, 2009. (Isiklik arhiiv).

Vana Haapsalu Seltsi 2019. aasta majandusaasta aruanne. Haapsalu, 2019. (Isiklik arhiiv).

Intervjuud

Eidemiller, Rainer, intervjuu Ühendus Weissenstein juhatuse liikmega. Küsitles autor, 5. II 2020. Lindistus autori valduses.

Kaljuveer, Kertu, e-intervjuu Vana Haapsalu Seltsi liikmega. Küsitles autor, 26. II 2020. Ärakiri autori valduses.

Kirss, Odette, e-intervjuu Rakvere Vanalinna Seltsi liikmega. Küsitles autor, 12. VII 2019. Ärakiri autori valduses.

Kärdi, Kaoke, e-intervjuu Lääne-Viru Arenduskeskuse vabaühenduste konsultandiga. Küsitles autor, 17. IV 2020. Ärakiri autori valduses.

Laur, Merike, intervjuu Vana Haapsalu Seltsi juhatuse liikmega. Küsitles autor, 20. II 2020. Lindistus autori valduses.

Loite, Kersti, e-intervjuu Rakvere Vanalinna Seltsi liikmega. Küsitles autor, 2. IV 2020. Ärakiri autori valduses.
Tiisler, Tanel, e-intervjuu Sihtasutus Läänemaa MTÜ konsultandiga. Küsitles autor, 7. IV 2020. Ärakiri autori valduses.
Visnapuu, Kaja, intervjuu Rakvere Vanalinna Seltsi liikmega. Küsitles autor, 13. II 2020. Lindistus autori valduses.

Trükitud allikad

Aarelaid, Aili, Laulu- ja mänguseltsidest fosforiidisõjani. ï Kodanikualgatus ja seltsid Eesti muutuval kultuurimaastikul. Toim A. Aarelaid. Tallinn: Jaan Tõnissoni Instituut, 1996, lk 17ï 38.
Arukaevu, Jaanus, Avalikkuse ohjamise kavad ja tegelikkus tsaariaja lõpus. ï Seltsid ja ühiskonna muutumine. Toim E. Jansen, J. Arukaev. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 1995, lk 152ï 175.
Auväärt, Lembit, Äri- ja ühistegevus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda, 2002.
Jansen, Ea, Selts ja seisus 19. sajandi teise poole Eesti ühiskonnas. ï Seltsid ja ühiskonna muutumine. Toim E. Jansen, J. Arukaev. Tartu: Eesti Ajalooarhiiv, 1995, lk 22ï 43.
Kasemaa, Alari, Laulupeorahvaks saamise lugu: tähtsündmusi laulupidude ajaloost 1869ï 2014. Tallinn: Cum Laude, 2014.
Laherand, Meri-Liis, Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn: Infotrükk, 2008.
Mereste, Uno, Majandusleksikon, Köide II (Nï Y). Eesti Entsüklopeediakirjastus, 2003.
Parhomenko, Eduard, Martin Heidegger. ï 20. sajandi mõttevoolud. Toim E. Annus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda, 2009, lk 229ï 262.
Pravdic, Velimir, Sustainability and Sustainable Development: the Use in Policies and the Ongoing Debate on These Terms. Johannesburg: World Summit on Sustainable Development, 2001, lk 93ï 99.
SRIK-i teenused. ï KoosOlek, IV 2013.
Säästva arengu sõnaseletusi. Toim A. Annist. Tallinn: Säästva Eesti Instituut, 2000.
Tafel, Külliki; Terk, Erki, Jätkusuutlik areng: teoreetilised ja praktilised dilemmad. ï Teoreetiline abimaterjal arengustrateegiale Säästev Eesti 21. Tallinn: Eesti Tuleviku-uuringute Instituut, 2003, lk 147ï 196.
Tamm, Jaan, Eesti Muinsuskaitse Selts 25. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda, 2012.
Uljas, Jüri, Eesti seltside 100 aastat. Tallinn: Post Factum, 2018.
Vahtre, Lauri, Eesti kultuuri ajalugu. Tallinn: Virgela, 2000.

Viik, Tõnu, Fenomenoloogia. ï 20. sajandi mõttevoolud. Toim E. Annus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastuse trükikoda, 2009, lk 215ï 228.
Õunapuu, Lembit, Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes. Tartu : Tartu Ülikool, 2014.

Internetiallikad

Asutatakse Järvamaa Muuseumi Sõprade Selts, https://paide.kovtp.ee/uudised-ja-teated/-/asset_publisher/JJRiUVP5TnyR/content/asutatakse-jarvamaa-muuseumi-soprade-selts (vaadatud 9. IV 2020).
Cleveland Restoration Society koduleht, https://www.clevelandrestoration.org/our-story/history (vaadatud 30. IV 2020).
Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon, https://www.siseministeerium.ee/et/eesmark-tegevused/kodanikuuhiskond/eesti-kodanikuuhiskonna-arengu-kontseptsioon (vaadatud 11. IV 2020).
Eesti kodanikuühiskonna arengu kontseptsioon, 2002, https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/eesti_kodanikuuhiskonna_arengu_kontseptsioon.pdf (vaadatud 11. IV 2020).
Eesti Muinsuskaitse Seltsi koduleht, http://www.muinsuskaitse.ee/ (vaadatud 30. IV 2020).
Eesti säästva arengu riiklik strateegia "Säästev Eesti 21", Tallinn, 2005, lk 1ï 74, https://www.riigikantselei.ee/sites/default/files/content-editors/Failid/saastev_eesti_21.pdf (vaadatud 29. IV 2020).
Elanike demograafiline jaotus KOV-de kaupa, https://www.elvl.ee/elanike-arv (vaadatud 15. IV 2020).
Eliste, Paavo; Luiker, Lauri; Nõmmann, Tea, Eesti arengu alternatiivne hindamine ï jätkusuutlikkuse näitajad. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus PRAXIS, 2002, http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2002-Eesti-arengu-alternatiivne-hindamine.pdf (vaadatud 1. V 2020).
EMP ja Norra toetused 2014-2021, https://www.sm.ee/et/norra-toetused-2014-2021 (vaadatud 20. IV 2020).
Euroopa Majanduspiirkonna ja Norra toetused 2014ï 2021, https://www.kul.ee/et/eesmargid-tegevused/muinsuskaitse/euroopa-majanduspiirkonna-ja-norra-toetused-2014-2021 (vaadatud 20. IV 2020).
Haapsalu veebikaamera raha on peaaegu koos, https://online.le.ee/2011/12/24/haapsalu-veebikaamera-raha-on-peaaegu-koos/ (vaadatud 6. IV 2020).

Kas peab riik Haapsalu lossivaremeid kohendama? ï Kaja, 14. XI 1923, https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=kaja19231114-1.2.55&srpos=12&e=-------et-25-kaja-1--txt-txIN|txTI|txAU|txTA-haapsalu+kaunistamise+selts---------- (vaadatud 1. IV 2020).
Kiri: Infotahvlite ülespanek katkeb ajutiselt, https://virumaateataja.postimees.ee/2313347/kiri-infotahvlite-ulespanek-katkeb-ajutiselt (vaadatud 30. V 2019).
Kodanikuühiskond, https://www.siseministeerium.ee/et/eesmark-tegevused/kodanikuuhiskond (vaadatud 11. IV 2020).
Kodanikuühiskonna arengukava 2015ï 2020, https://www.siseministeerium.ee/sites/default/files/dokumendid/Arengukavad/kodanikuuhiskonna_arengukava_2015-2020_0.pdf (vaadatud 11. IV 2020).
Kolmkümmend kolm kodanikku lõid uue seltsi, https://virumaateataja.postimees.ee/2273037/kolmkummend-kolm-kodanikku-loid-uue-seltsi (vaadatud 08. V 2019).
Kost lühidalt, http://koosolek.weissenstein.ee/kost/ (vaadatud 9. IV 2020).
Kultuuri-, spordi- ja noorsootöö toetuste andmise kord, https://www.riigiteataja.ee/akt/407122018013 (vaadatud 19. IV 2020).
Kultuuriürituste ja -projektide toetamise kord, https://www.riigiteataja.ee/akt/428092018049?leiaKehtiv (vaadatud 19. IV 2020).
Kvalitatiivne sisuanalüüs, http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys (vaadatud 15.04.2020).
Küsitlusuuringud, https://sisu.ut.ee/samm/k%C3%BCsitlusuuringud (vaadatud 23. IV 2020).
Loome vanalinna seltsi, https://virumaateataja.postimees.ee/2270961/loome-vanalinna-seltsi (vaadatud 8.V 2019).
Luiker, Lauri, Riigikogu Kantselei õigus- ja analüüsiosakond teemal jätkusuutlik areng. Tallinn, 2014, lk 1ï 4. https://www.riigikogu.ee/wpcms/wpcontent/uploads/2015/01/Teemaleht_12_2014.pdf (vaadatud 29. IV 2020).
Läänemaa muuseumi loomisest, https://www.salm.ee/laanemaa-muuseumi-ajalugu/ (vaadatud 1. IV 2020).
MAKIS, https://www.makis.ee/ (vaadatud 14. IV 2020).
Mittetulundusliku tegevuse toetuse andmise kord, https://www.riigiteataja.ee/akt/428092019003 (vaadatud 19. IV 2020).

Mittetulundusühingute seadus, 1996, https://www.riigiteataja.ee/akt/13278757 (vaadatud 28. IV 2020).
Muuseumi ajalugu, https://www.jarvamaamuuseum.ee/muuseumist (vaadatud 9. IV 2020).
Noppeid Järvamaa Muinasasjade Alalhoidmise Seltsi ajaloost. ï Järva Teataja, 11. II 2017, https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=jarvateataja20170211.2.20&srpos=1&e=-------et-25--1--txt-txIN|txTI|txAU|txTA-J%C3%A4rvamaa+Muinasasjade+Alalhoidmise+Selts---------- (vaadatud 9. IV 2020).
Paide SRIK, http://weissenstein.blogspot.com/p/paide-srik.html (vaadatud 8. IV 2020).
Paide vanalinna arenguvisioon 2005, http://www.weissenstein.ee/dokumendid/Paide%20vanalinna%20arenguvisioon.pdf (vaadatud 8. IV 2020).
Pragmatism, https://www.britannica.com/topic/pragmatism-philosophy/Other-American-pragmatists#ref1041908 (vaadatud 16. IV 2020).
Päevaintervjuu: Abilinnapea loob vanalinna seltsi, https://virumaateataja.postimees.ee/2271177/paevaintervjuu-abilinnapea-loob-vanalinna-seltsi (vaadatud 8. V 2019).
Rakvere vanalinnas puhuvad uued tuuled, https://virumaateataja.postimees.ee/794562/rakvere-vanalinnas-puhuvad-uued-tuuled (vaadatud 28. XI 2019).
Rakvere vanalinna selts jõuab asutamiskoosolekuni, https://virumaateataja.postimees.ee/2272657/rakvere-vanalinna-selts-jouab-asutamiskoosolekuni (vaadatud 08. V 2019).
Riigieelarveline ja KOVide toetus, https://www.makis.ee/en/about/rahastamine/riigieelarveline-toetus/ (vaadatud 19. IV 2020).
Rosenberg, Tiit, Eesti seltsiliikumisest ja selle ajaloo uurimisseisust. ï ÕES aastaraamat. Toim T. Tannberg. Tartu, 2016, lk 120ï 140, http://oes.ut.ee/wp-content/uploads/06_rosenberg.pdf (vaadatud 25. III 2020).
Säästev areng, https://www.riigikantselei.ee/et/saastev-areng (vaadatud 29. IV 2020).
Tallinna Vanalinna Selts ootab riigilt külaliskorteritele konkreetseid nõudeid, https://www.err.ee/1085267/tallinna-vanalinna-selts-ootab-riigilt-kulaliskorteritele-konkreetseid-noudeid (vaadatud 4. V 2020).
Tuleb seminar kaasavast planeerimisest Rakveres, https://virumaateataja.postimees.ee/782412/tuleb-seminar-kaasa-vast-planeerimisest-rakveres (vaadatud 28. XI 2019).

Vabaühenduste eetikakoodeks, https://heakodanik.ee/vabauhenduste-eetikakoodeks/ (vaadatud 13. IV 2020).
Vabaühenduste Liidu põhikiri, https://heakodanik.ee/meist/ (vaadatud 13. IV 2020).
Vabaühenduste võimekus, https://heakodanik.ee/vabauhenduste-voimekus/ (vaadatud 13. IV 2020).
Vana Haapsalu Seltsi Koduleht, https://vanahaapsaluselts.weebly.com/ (vaadatud 6. IV 2020).
Vanalinna selts avab majadel infotahvlid. https://virumaateataja.postimees.ee/2286979/vanalinna-selts-avab-majadel-infotahvlid (vaadatud 30. V 2019).
Vanalinna selts avab õued linnarahvale, https://virumaateataja.postimees.ee/405923/vanalinna-selts-avab-oued-linnarahvale (vaadatud 28. XI 2019).
Vanalinna Seltsi koduleht, https://vanalinnaselts.ee/seltsist/ (vaadatud 30. IV 2020).
Vanalinna Selts puistab lennukilt loteriipileteid, https://virumaateataja.postimees.ee/2273535/vanalinna-selts-puistab-lennukilt-loteriipileteid (vaadatud 21. V 2019).
Vanalinna Selts tähistab kultuuriloolised majad, https://virumaateataja.postimees.ee/2282747/vanalinna-selts-tahistab-kultuuriloolised-majad (vaadatud 30. V 2019).
Vanalinna selts uuris linlaste muresid, https://virumaateataja.postimees.ee/2283987/vanalinna-selts-uuris-linlaste-muresid (vaadatud 30. V 2019).
Virumaa Muuseumid Ajalugu, http://www.svm.ee/index.php/et/ajalugu (vaadatud 28. XI 2019).
Wabalinna majas seni toimunud asjad, http://weissenstein.blogspot.com/p/paide-kogukonnakeskus.html (vaadatud 8. IV 2020).
Ärinimi, mittetulundusühingu ja sihtasutuse nimi, https://www.just.ee/et/arinimi-mittetulundusuhingu-ja-sihtasutuse-nimi (vaadatud 05. IX 2019).
Äriregister ning mittetulundusühingute ja sihtasutuste register maakonniti seisuga 01.04.2020, https://www.rik.ee/rikstatfailid/failid/tabel.php?url=20_04mk.html (vaadatud 13. IV 2020).
Ühendus Weissenstein põhikiri, 2004, http://www.weissenstein.ee/dokumendid/W_pohikiri.pdf (vaadatud 08. IV 2020).
Üleskutse. ï Läänemaa, 3. V 1928,

https://dea.digar.ee/cgi-bin/dea?a=d&d=laanemaa19280503.2.15&srpos=16&e=-------et-25--1--txt-txIN|txTI|txAU|txTA-haapsalu+kaunistamise+selts---------- (vaadatud 1. IV 2020).

Fotode nimekiri

1. Rakvere Muuseumi Seltsi juhatus, 1928. Foto: August Keskül, https://www.muis.ee/museaalview/1760174 (vaadatud 11. V 2020).
2. Kaevamised Rakvere linnuse varemeis. Foto: SA Virumaa Muuseumid, https://www.muis.ee/museaalview/1602002 (vaadatud 11. V 2020).
3. Roman Haavamägi Rudolf Tobiase portreed viimistlemas, 1929. Foto: SA Eesti Kunstimuuseum, https://www.muis.ee/museaalview/2888601 (vaadatud 11. V 2020).
4. Dokument. M. Riimaste Kellasepääri arved. Allkiri Haapsalu kaunistamise Seltsi loterii annetuse kohta. 20. juuli 1935. Foto: SA Haapsalu ja Läänemaa Muuseumid, https://www.muis.ee/museaalview/1036857 (vaadatud 11. V 2020).
5. Oskar Brasche Paide apteegis. Foto: Joh Ehrenwert, https://www.muis.ee/museaalview/3741419 (vaadatud 11. V 2020).
6. Järvamaa Muinasasjade Alalhoidmise Seltsi liikmed 20. sajandi alguses Prääma külas arheoloogilistel kaevamistel. Foto: Foto Ajakeskus Wittenstein/Järvamaa muuseum.
7. Ants Heina ettekanne Rakvere Vanalinna Seltsi konverentsil, aprill 2011. Foto: Matti Jõe isiklik arhiiv.
8. Rakvere Vanalinna Seltsi trepijooks, juuni 2010. Foto: Matti Jõe isiklik arhiiv.
9. Rakvere Vanalinna Seltsi mälestustahvli avamine aadressil Pikk 16.Foto: Matti Jõe isiklik arhiiv.
10. Vana Haapsalu Seltsi korraldatud muinastulede öö, august 2015. Foto: Arvo Tarmula, https://online.le.ee/2015/08/28/muinastulede-ood-tahistatakse-haapsalus-suure-lokkega/ (vaadatud 26. IV 2020).
11. Vana Haapsalu seltsi väravamüügi plaan, juuli 2016. Foto: Vana Haapsalu Selts, https://online.le.ee/2016/07/01/haapsalu-vanalinna-hoovid-avavad-taas-varavad/ (vaadatud 26. IV 2020).
12. Vana Haapsalu Seltsi taliujumine, veebruar 2019. Foto: Haapsalu talisuplejad, https://www.facebook.com/photo?fbid=1533229776807200&set=a.1533228950140616 (vaadatud 26. IV 2020).
13. Ühendus Weissensteini Kogukondlik ajaleht KoosOlek ja kogukondlik maksevahend P.A.I. Foto: autor.
14. Ühendus Weissensteini 2016. aasta konverentsi plakat. Foto: Rainer Eidemiller,

http://wabalinn.weissenstein.ee/vanalinna-konverents-2016/ (vaadatud 26. IV 2020).

15. Ühendus Weissensteini keeduvärvi töötuba, juuli 2010. Foto: Ühendus Weissenstein http://www.weissenstein.ee/pildid/displayimage.php?album=112&pos=12 (vaadatud 26. IV 2020).

16. Inimeste teadlikkus töös käsitletavate seltside kohta küsimustiku põhjal sektordiagrammina. Foto: https://app.surveer.com/reports/47396f374db2c8cb (vaadatud 13. V 2020).

17. Küsitluse maatriksküsimuse tulpdiagrammi näide koos tulemustega. Foto: https://app.surveer.com/reports/47396f374db2c8cb (vaadatud 13. V 2020).

LISA 1

Rakvere küsitlus ja küsitluse tulemused

Seltside tegevusest Rakvere vanalinnas

Olen Eesti Kunstiakadeemia muinsuskaitse ja konserveerimise tudeng ning teen uurimust vanalinnade seltsidest. Järgnev küsimustik on mõeldud Rakveres elavatele ja Rakverest pärit inimestele ning oleksin väga tänulik, kui leiate vastamiseks mõne hetke!

* Required

1. 1. Kas olete kuulnud järgmisest seltsist? *

Mark only one oval.

- ( ) 2006 - 2014 tegutsenud Rakvere Vanalinna Selts
- ( ) ei ole kuulnud

2. 2. Kas olete kuulnud järgmistest Rakvere Vanalinna Seltsi korraldatud üritustest? (2006. aastal loodud selts, praeguseks tegevuse lõpetanud)

Check all that apply.

- [ ] konverentsid
- [ ] trepijooksud Vallimäel
- [ ] õhust paisatud loteriid
- [ ] koristustalgud vanalinnas
- [ ] infotahvlite avamised vanalinna kultuuriloolistel majadel
- [ ] vanalinna festival „Wahva Wana" 2011. aastal, mille raames korraldati näiteks hoovikohvikuid
- [ ] ei ole kuulnud

Other: [ ] _____

3. Kas olete osa võtnud järgmistest Rakvere Vanalinna Seltsi korraldatud üritustest? *

Check all that apply.

- [ ] konverentsid
- [ ] trepijooksud Vallimäel
- [ ] õhust paisatud loteriid
- [ ] koristustalgud Vallimäel
- [ ] infotahvlite avamised vanalinna kultuuriloolistel majadel
- [ ] vanalinna festival "Wahva Wana"
- [ ] ei ole osalenud

Other: [ ] _____

4. Kas teil oleks huvi ja soovi sarnase vanalinna seltsi järele? *

Mark only one oval.

- ( ) jah
- ( ) ei
- ( ) võib-olla
- ( ) ei tea

5. Kas vanalinna seltsi liikmed peaksid olema ainult vanalinnas elavad inimesed või võiks seltsis tegutseda ka ülejäänud Rakvere elanikud? *

Mark only one oval.

- ( ) ainult vanalinnas elavad inimesed
- ( ) kõik Rakvere elanikud
- ( ) kõik elanikud, olenemata elukohast

6. Mis võiks olla vanalinna seltsi eesmärk? *

Check all that apply.

- [ ] kaasarääkimine ja orienteerumine vanalinnas tehtavates planeeringutes ja projektides
- [ ] koostöö teiste linnade vanalinna seltsidega
- [ ] linnaelanike seas vanalinna ja selle tähtsuse teadvustamine
- [ ] miljööväärtuste säilimise kindlustamine
- [ ] elukeskkonna parandamine

Other: [ ] _____

7. Millega võiks vanalinna selts tegeleda? *

Check all that apply.

- [ ] korraldada konverentse
- [ ] korraldada meelelahutuslikke üritusi (trepijooksud, loteriid vms)
- [ ] korraldada koristustalguid
- [ ] korraldada infotahvlite avamisi kultuuriloolistel majadel
- [ ] korraldada vanalinna festivale
- [ ] korraldada restaureerimise koolitusi ja töötubasid
- [ ] osaleda aktiivselt vanalinna puudutavates planeeringutes
- [ ] koguda raha mälestiste korrastamiseks
- [ ] korraldada heategevuslikke sündmusi

Other: [ ] _____

8. Teie sugu: *

Mark only one oval.

- ( ) N
- ( ) M

9. Teie vanus: *

Mark only one oval.

- 20 või noorem
- 21 - 30
- 31 - 40
- 41 - 50
- 51 - 60
- üle 60

This content is neither created nor endorsed by Google.

Google Forms

Tulemused

Kas olete kuulnud järgmisest seltsist?

63 responses

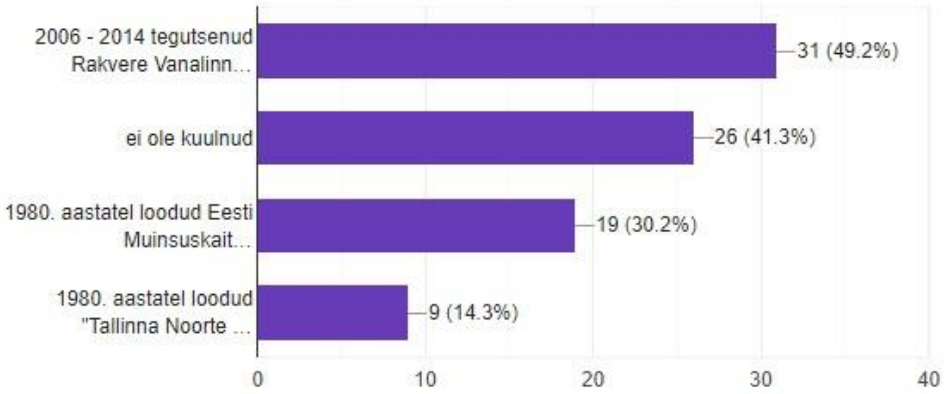

Kas olete kuulnud järgmistest Rakvere Vanalinna Seltsi korraldatud üritustest? (2006. aastal loodud selts, praeguseks tegevuse lõpetanud)

63 responses

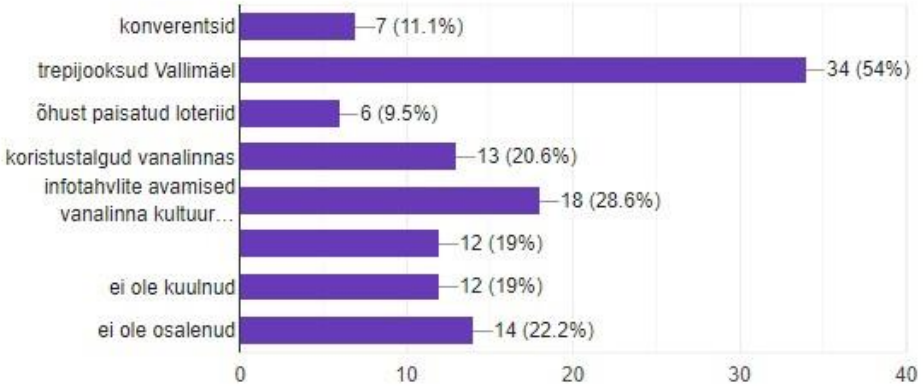

Kas olete osa võtnud järgmistest Rakvere Vanalinna Seltsi korraldatud üritustest?

37 responses

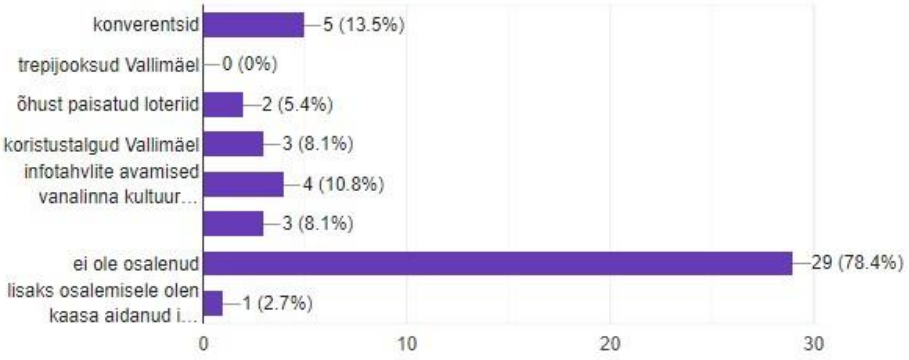

Kas teil oleks huvi ja soovi sarnase vanalinna seltsi järele?

63 responses

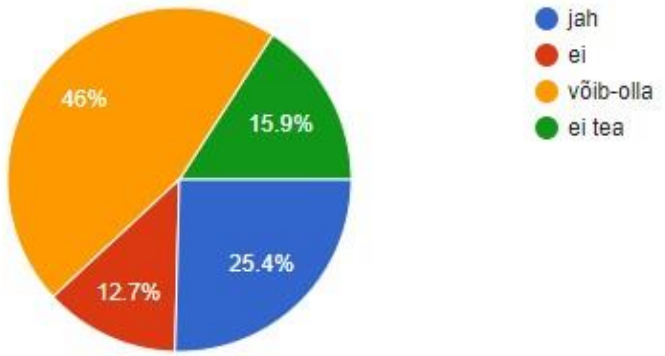

Kas vanalinna seltsi liikmed peaksid olema ainult vanalinnas elavad inimesed või võiks seltsis tegutseda ka ülejäänud Rakvere elanikud?

63 responses

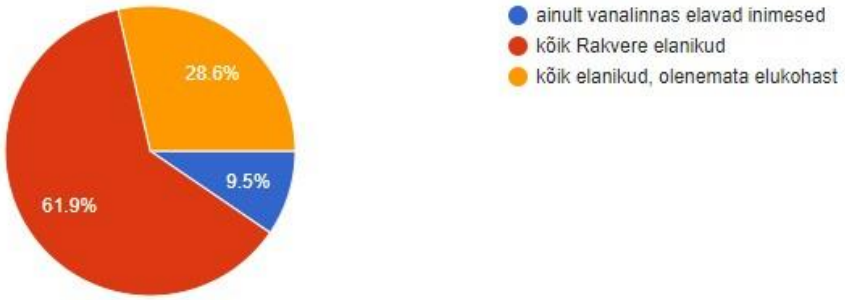

Mis võiks olla vanalinna seltsi eesmärk?

63 responses

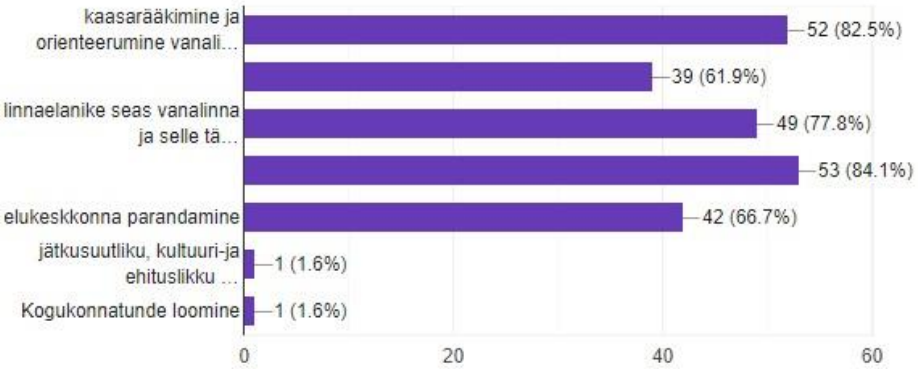

Millega võiks vanalinna selts tegeleda?

63 responses

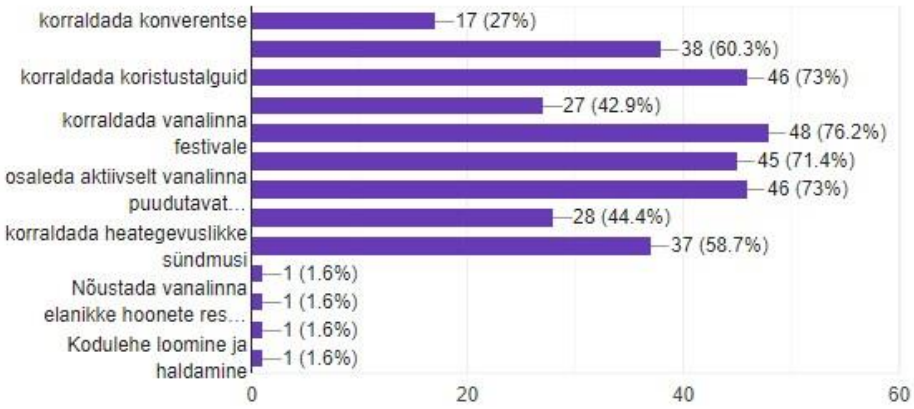

LISA 2

Laiema fookusgrupi küsitlus ja küsitluse tulemused

Seltsitegevusest

Olen Eesti Kunstiakadeemia muinsuskaitse ja konserveerimise tudeng ning olen tegemas magistritööd pärandiga tegelevate seltside jätkusuutlikkusest. Küsimustikuga soovin teada saada vastaja isiklikku arvamust ja suhet seltsitegevusega.

1. Kas MTÜ sihtgrupp peaks olema liikmeskond või ulatuma ka väljapoole liikmeskonda? *

- ○ Liikmeskond
- ○ Väljapoole

2. Täiendus või põhjendus küsimusele nr. 1, kui leiad midagi lisada:

3. Kas MTÜ oma tegevusega peaks jätkusuutlikuks arenguks olema keskendunud oma harrastustegevusele või suunatud ka väljapoole arendamaks ühiskonnaelu laiemalt? *

- ○ Keskendunud oma harrastustegevusele
- ○ Suunatud ka väljapoole
- ○ Ei oska öelda

4. Täiendus või põhjendus küsimusele nr. 3, kui leiad midagi lisada:

5. Millised peaks olema pärandiga tegeleva MTÜ põhitegevused? *

	Jah, kindlasti	Võib-olla	Ei	Ei oska öelda
Ürituste korraldamine	○	○	○	○
Koolitus ja ettekanded	○	○	○	○
Talgud	○	○	○	○
Pärandi rahastamine	○	○	○	○
Regulaarne kooskäimine	○	○	○	○
Projektide kirjutamine	○	○	○	○
Suhtlus teiste ühendustega	○	○	○	○

6. Millised järgnevad variandid takistavad MTÜ-de tegevust? *

	Takistab	Võib-olla takistab	Ei takista	Ei oska öelda
Avaliku võimu ja/või ärisektori teadmatus ja huvipuudus	○	○	○	○
Ühiskonna teadmatus ja huvipuudus	○	○	○	○
Pärandobjektide omanike teadmatus ja huvipuudus	○	○	○	○
Bürokraatia	○	○	○	○
Info aeglane ja vähene levik	○	○	○	○
Kohalike inimeste vähene huvipuudus	○	○	○	○
Eesmärkide mittetäitmine	○	○	○	○
Ühenduse halb maine	○	○	○	○
Ühenduse haldamise ebapädevus	○	○	○	○
Aja ja inimressursi vähesus	○	○	○	○
Seltside vähene aktiivsus oma tegevuste tutvustamisel ja inimeste kaasamisel	○	○	○	○

7. Täiendus või põhjendus küsimusele nr. 6, kui leiad midagi lisada:

8. Kas seltsitegevus on ühiskonnas nähtaval kohal? *

- ○ Jah
- ○ Ei
- ○ Ei oska öelda

9. Täiendus või põhjendus küsimusele nr. 8, kui leiad midagi lisada:

10. Kuidas leida seltsi uusi liikmeid? *

	Jah	Võib-olla	Ei	Ei oska öelda
Sotsiaalmeedia algatuste kaudu	○	○	○	○
Värvata avalikel üritustel	○	○	○	○
Pigem mitte laialt reklaamida, et vältida juhuslikke liikmeid	○	○	○	○

11. Kuidas aktiveerida inimesi üritustest osa võtma? *

	Jah	Võib-olla	Ei	Ei oska öelda
Teha midagi uuenduslikku	○	○	○	○
Teha midagi igale vanusegrupile	○	○	○	○
Leida ühiskonnas aktuaalne teema	○	○	○	○
Kaasata osapooli, kes saavad üritustest kasu	○	○	○	○
Teha midagi reaalselt korda	○	○	○	○

12. Kas väikelinnas on seltsi pidamine keerulisem või hoopis lihtsam, kui näiteks Tallinnas? *

○ Keerulisem

○ Lihtsam

○ Ei oska öelda

13. Täiendus või põhjendus küsimusele nr. 12, kui leiad midagi lisada:

14. Mis on seltsi toimimise aluseks? *

☐ Inimesed

☐ Koht, kus koos käia

☐ Aktuaalsed teemad, millega tegeleda

15. Täiendus või põhjendus küsimusele nr. 14, kui leiad midagi lisada:

16. Kas tegeled ise seltsitegevuse või omaalgatusliku tegevusega (oma aja või oskuste pakkumine vabast ajast ja rahalist tasu saamata)? *

- ○ Jah
- ○ Ei

17. Kas juba osaled või osaleksid oma kodukoha või huvipakkuva seltsi tegevuses? *

- ○ Ei osale, aga oleks huvi osaleda
- ○ Ei soovi osaleda
- ○ Ei oska öelda

18. Täiendused või põhjendused küsimustele nr. 16 ja 17, kui leiad midagi lisada:

19. Millest sõltuks sinu osalemine mõne seltsi tegevuses? *

	Jah	Võib-olla	Ei	Ei oska öelda
Tunnustus	○	○	○	○
Seltsi tegutsemisvõimekus (tunnustatud ja tulemuslik, ühiskonda mõjutav jms)	○	○	○	○
Kogukonnatunne	○	○	○	○
Seltsitegevuse väärtustamine ühiskonnas	○	○	○	○
Korraldaja usaldamine	○	○	○	○

20. Kas oled kuulnud järgmistest seltsidest? *

- ☐ Rakvere Vanalinna Selts
- ☐ Weissenstein
- ☐ Vana Haapsalu Selts
- ☐ Ei ole kuulnud ühestki

21. Sugu: *

- ◯ M
- ◯ N

22. Vanus: *

- ◯ 20 või noorem
- ◯ 21 - 30
- ◯ 31 - 40
- ◯ 41 - 50
- ◯ 51 - 60
- ◯ 60 ja vanem

23. Kui tekkis mõtteid või kommentaare, kirjuta need palun siia:

Tulemused

Kas MTÜ sihtgrupp peaks olema liikmeskond või ulatuma ka väljapoole liikmeskonda?

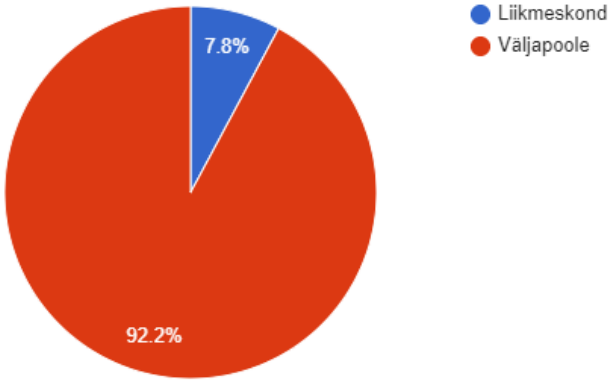

Kas MTÜ oma tegevusega peaks jätkusuutlikuks arenguks olema keskendunud oma harrastustegevusele või suunatud ka väljapoole arendamaks ühiskonnaelu laiemalt?

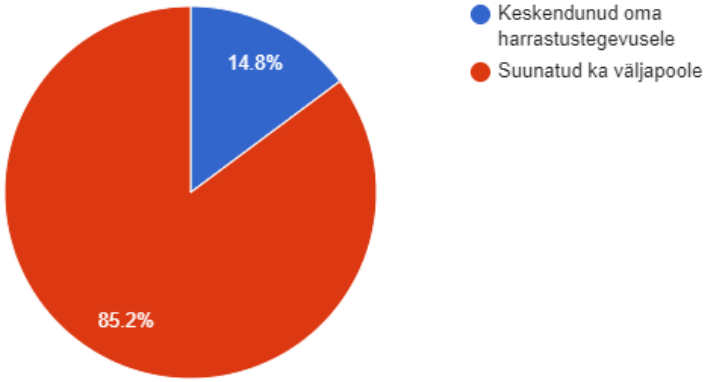

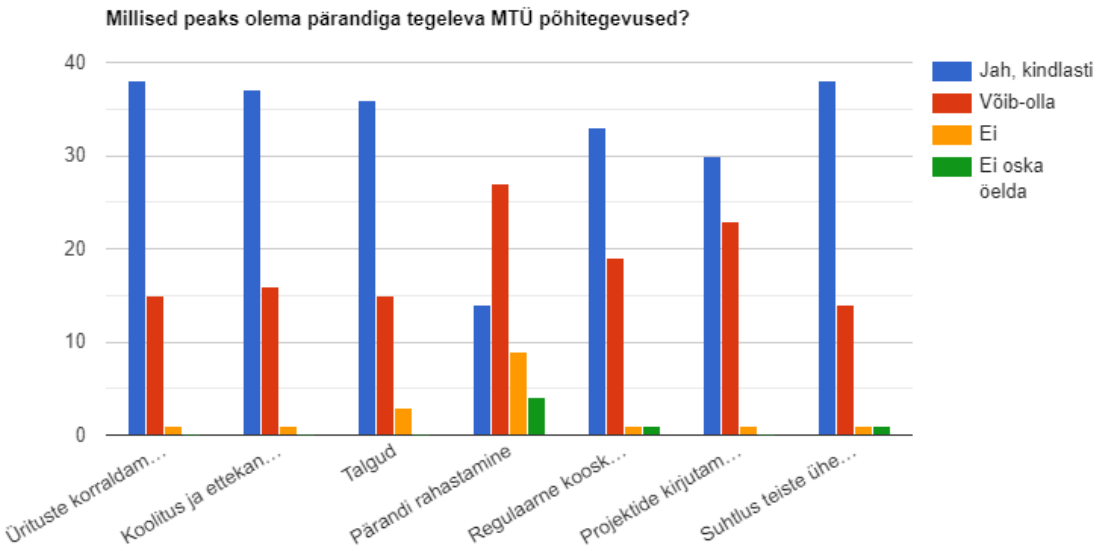
Millised peaks olema pärandiga tegeleva MTÜ põhitegevused?
40
30
20
10
0
Ürituste korraldam...
Koolitus ja ettekan...
Talgud
Pärandi rahastamine
Regulaarne koosk...
Projektide kirjutam...
Suhtlus teiste ühe...
Jah, kindlasti
Võib-olla
Ei
Ei oska öelda

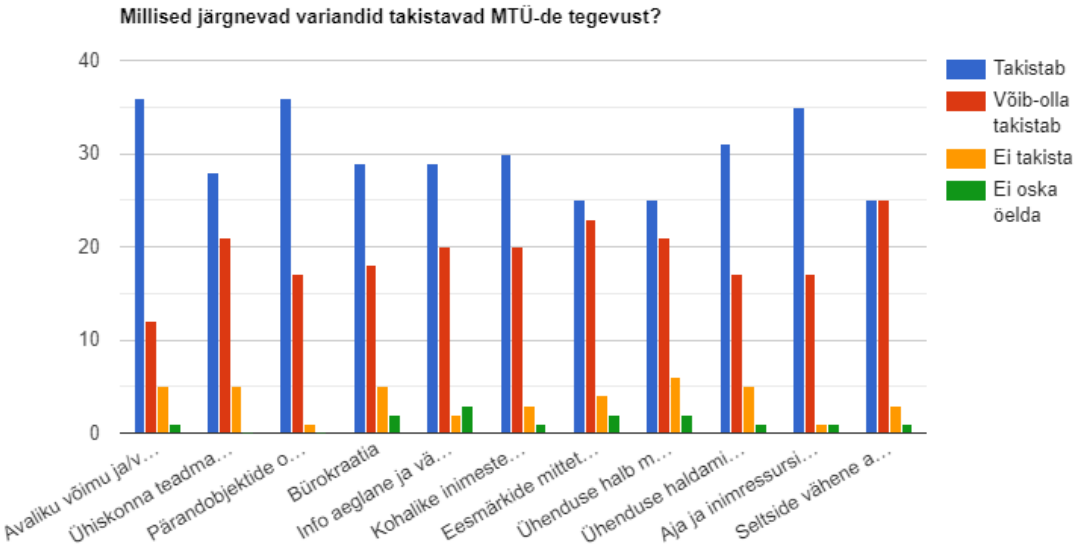
Millised järgnevad variandid takistavad MTÜ-de tegevust?
40
30
20
10
0
Avaliku võimu ja/v...
Ühiskonna teadma...
Pärandobjektide o...
Bürokraatia
Info aeglane ja vä...
Kohalike inimeste...
Eesmärkide mittet...
Ühenduse halb m...
Ühenduse haldami...
Aja ja inimressursi...
Seltside vähene a...
Takistab
Võib-olla takistab
Ei takista
Ei oska öelda

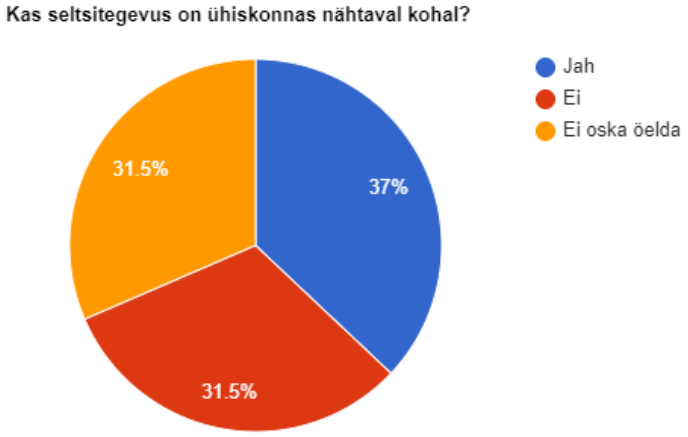
Kas seltsitegevus on ühiskonnas nähtaval kohal?
31.5%
37%
31.5%
Jah
Ei
Ei oska öelda

Kuidas leida seltsi uusi liikmeid?

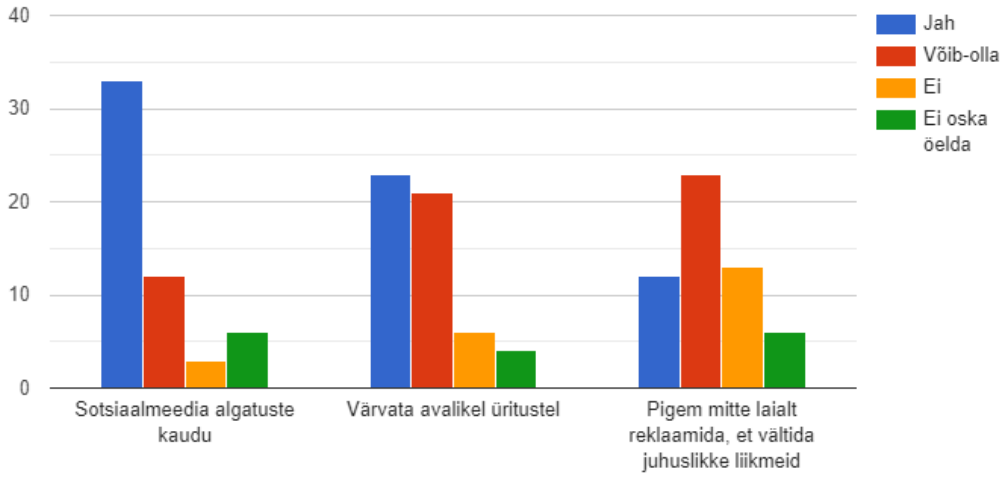

Kuidas aktiveerida inimesi üritustest osa võtma?

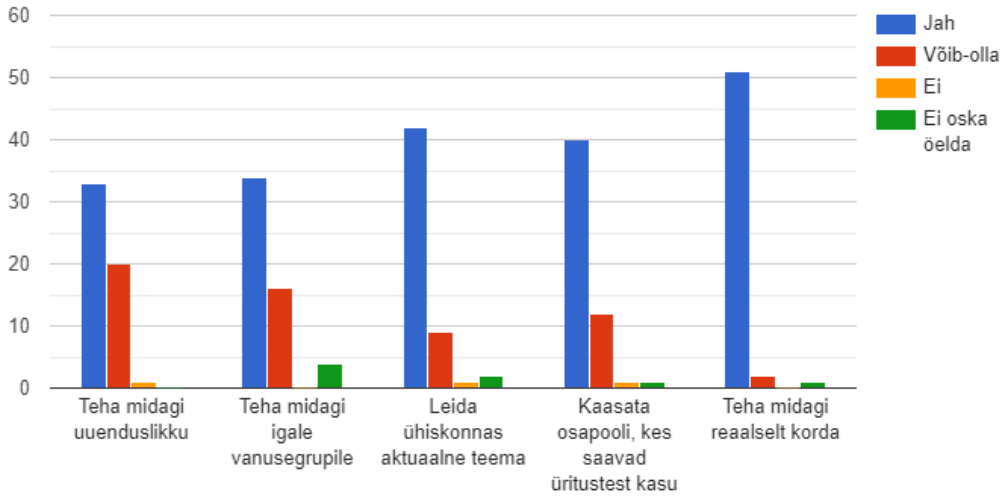

Kas väikelinnas on seltsi pidamine keerulisem või hoopis lihtsam, kui näiteks Tallinnas?

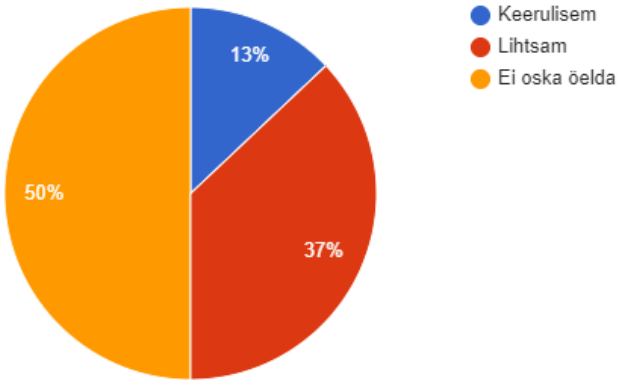

Mis on seltsi toimimise aluseks?

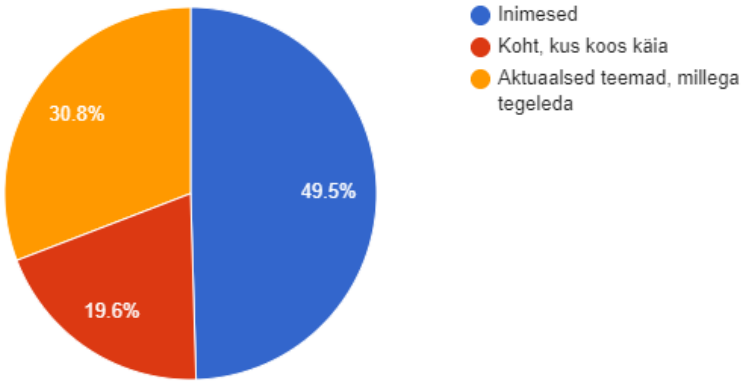

Kas tegeled ise seltsitegevuse või omaalgatusliku tegevusega (oma aja või oskuste pakkumine vabast ajast ja rahalist tasu saamata)?

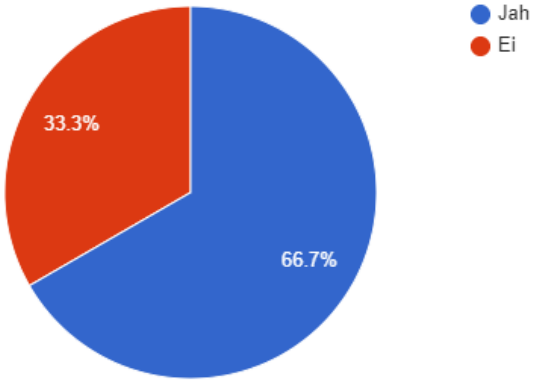

Kas juba osaled või osaleksid oma kodukoha või huvipakkuva seltsi tegevuses?

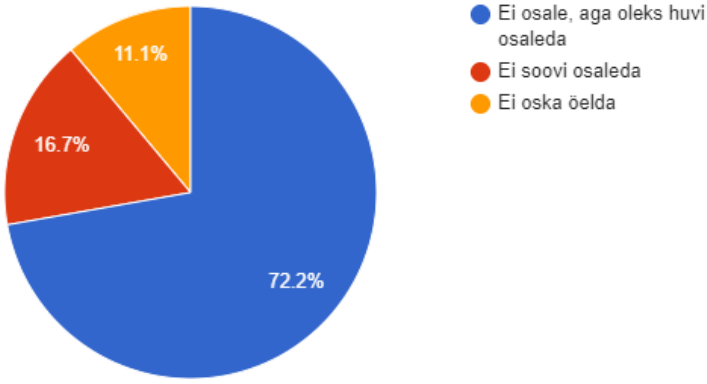

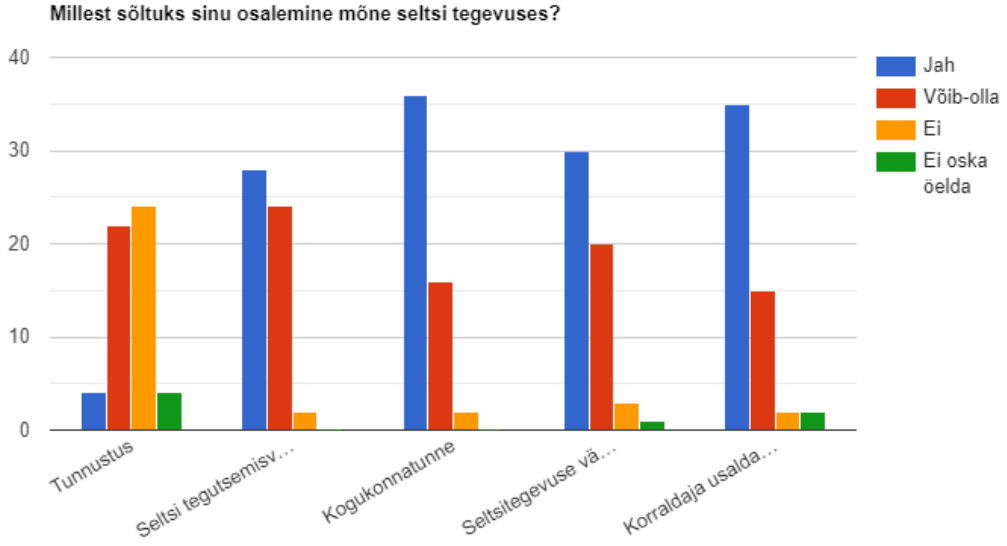
Millest sõltuks sinu osalemine mõne seltsi tegevuses?
40
30
20
10
0
Tunnustus
Seltsi tegutsemisv...
Kogukonnatunne
Seltsitegevuse vä...
Korraldaja usalda...
Jah
Võib-olla
Ei
Ei oska öelda

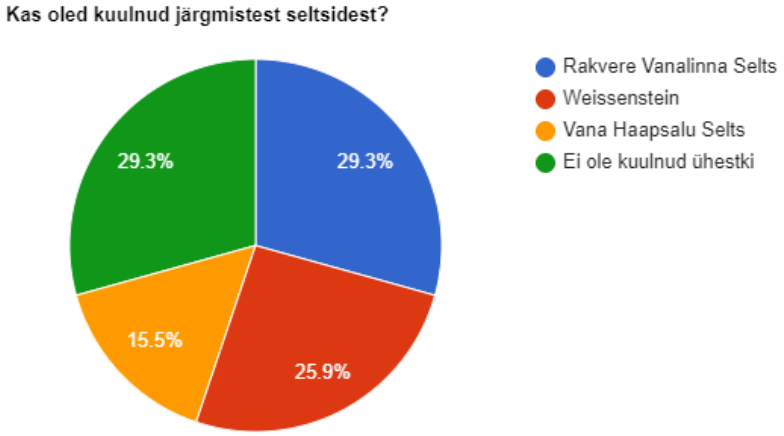
Kas oled kuulnud järgmistest seltsidest?
29.3%
29.3%
15.5%
25.9%
Rakvere Vanalinna Selts
Weissenstein
Vana Haapsalu Selts
Ei ole kuulnud ühestki